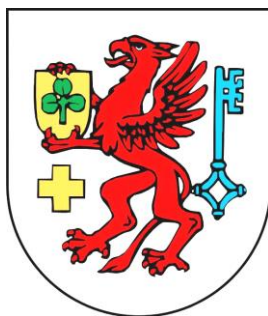

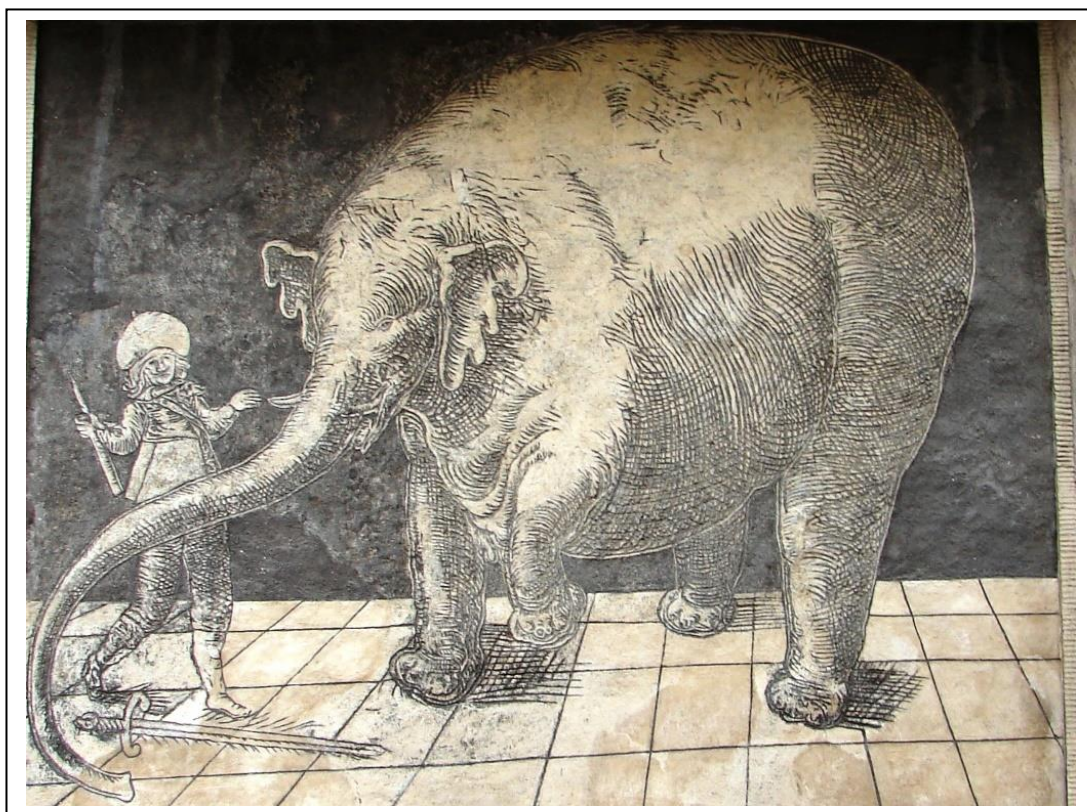
G M I N A T R Z E B I A T Ó W

WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

na lata 2014 - 2018

Szczecin 2014

Waldemar Grzegorz W I T E K
Pracownia Dokumentacji Konserwatorskiej
70-376 Szczecin, ul. 5 Lipca 19/3
tel. (91) 48-42-437, kom. 502-304-462
e-mail: witek.verbum@wp.pl
NIP 852-107-33-07 REGON 812057603

GMINA TRZEBIATÓW

WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

na lata 2014 - 2018

Opracowania:
VERBUM Waldemar Grzegorz Witek
konsultacja:
Maria Witek

Szczecin 2014

SPIS TREŚCI

Wstęp	s. 4
1. Podstawa prawna i cele opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	s. 6
2. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce	s. 7
3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Trzebiatów	s. 14
4. Charakterystyka krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Gminy Trzebiatów	s. 39
5. Ochrona krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Gminy Trzebiatów ustanowienia prawne	s. 54
6. Polityka w zakresie opieki i ochrony nad zabytkami w świetle działań Gminy Trzebiatów	s. 56
7. Ocena stanu zachowania i funkcjonowania dziedzictwa kulturowego Gminy Trzebiatów	s. 61
8. Cele i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Trzebiatów	s. 65
9. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami	s. 74
10. Kryteria oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 75
11. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 76
12. Załączniki (wykazy, ilustracje)	s. 81

WSTĘP

Podstawowym zadaniem gminnych programów opieki nad zabytkami jest określenie kierunków działań i zadań służących poprawie kondycji dziedzictwa kulturowego - zarówno stanu zachowania zabytków, jak i udziału zabytków w kształtowaniu rozwoju i wizerunku gminy.

Programy opieki nad zabytkami służyć mogą rozwojowi gminy poprzez określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystanie zabytków dla potrzeb społecznych, gospodarczych i edukacyjnych. Głównym celem sformułowania dokumentu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego Gminy Trzebiatów poprzez określenie podstawowych uwarunkowań oraz rozwiązań, które temu służą.

Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kulturowego może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców.

Drugą edycję Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Trzebiatów na lata 2014 – 2018, zwany dalej „GPONZ 2014-2018” opracowano w oparciu o odpowiednie przepisy, akty prawa miejscowego przyjęte przez Radę Miejską w Trzebiatowie, w tym sprawozdania z realizacji GPONZ na lata 2009-2013; krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty typu strategicznego, materiały i dokumentację z zasobu Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie oraz wiedzę i doświadczenie autorów.

Na wstępie opracowania przedstawiono informacje nt. aktów prawa polskiego oraz europejskiego ustanawiających i regulujących zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Odrębną część poświęcono charakterystyce krajobrazu i dziedzictwa kulturowego miasta i gminy, które są przedmiotem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

Gminna polityka w zakresie opieki nad zabytkami powinna być spójna ze strategiami rozwoju województwa i powiatu. Z tego względu omówiono (w zarysie) strategiczne dokumenty wojewódzkie, powiatowe i gminne, zwracając uwagę na założenia programowe dotyczące ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz jego rewitalizacji i rewaloryzacji, służące procesom rozwojowym. Szczególnie istotnym dokumentem w tym zakresie jest Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2017 dla Województwa Zachodniopomorskiego¹.

Główne materiały wykorzystane przy tworzeniu **„GPONZ 2014-2018”**:

1. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Trzebiatów na lata 2009-2013².
2. Sprawozdanie z realizacji GPONZ 2009-2013, pierwszy dwuletni cykl.: 2009-2011.
3. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2017 dla Województwa Zachodniopomorskiego (zwany dalej „WPOnZ 2013-2014”), opr. Biuro Dokumentacji Zabytków, Szczecin 2013 r.

¹ Uchwała Nr XXIII/310/13 z dnia 26 marca 2013 r. Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego.

² Uchwała Nr XXXII/304/09 z dnia 26 marca 2009 r. Rady Miejskiej w Trzebiatowie.

4. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego (zwany dalej „PZPWZ 2010”), opr. Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2010 r.³.
5. Okresowa Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego, opr. Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2012 r.
6. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020 (zwana dalej „SRWZ 2020”)⁴.
7. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Trzebiatów z 2002 r.⁵, ze zmianami w 2012 r.⁶ i 2014 r.⁷ (zwane dalej „SUiKZP 2014”).
8. Wniosek o uznanie zespołu staromiejskiego w Trzebiatowie za Pomnik Historii, opr. Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji w Szczecinie (ob. Narodowy Instytut Dziedzictwa, Oddział Terenowy w Szczecinie), 2009.

³ Uchwała Nr XLV/530/10, z dnia 29 października 2010 r. Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego.

⁴ Uchwała Nr XXVI/303/05, z dnia 19 grudnia 2005 r. Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego.

⁵ Uchwała Nr L/504/02, z dnia 26 września 2002 r. Rady Miejskiej w Trzebiatowie.

⁶ Uchwała Nr XXIV/191/12, z dnia 28 czerwca 2012 r. Rady Miejskiej w Trzebiatowie.

⁷ Uchwała Nr XLVI/395/14, z dnia 24 kwietnia 2014 r. Rady Miejskiej w Trzebiatowie.

1. PODSTAWA PRAWNA I CELE OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Przygotowanie i realizacja programu opieki nad zabytkami, będącego istotnym instrumentem opieki nad zabytkami i ochrony zabytków, należy do ustawowych obowiązków samorządu gminnego, nałożonych ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 84 - 87, Dz. U. z 2003 r. Nr 162 poz. 1568 z późn. zm.), w której określono tryb sporządzenia oraz cele gminnego programu opieki nad zabytkami.

- Gminny program sporządza Wójt / Burmistrz / Prezydent Gminy.
- Gminny program opieki nad zabytkami sporządza się na okres 4 lat.
- Programy gminne przyjmowane są uchwałą Rady Gminy / **Rady Miasta**.
- Przed uchwaleniem Program przedstawia się Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków do zaopiniowania.
- **Burmistrz** / Prezydent obowiązany jest do sporządzania, co 2 lata sprawozdania z realizacji Programu.
- Uchwalony program podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

• **Cele gminnego programu opieki nad zabytkami** zdefiniowano w art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w której stwierdza się, że programy opieki mają na celu w szczególności:

- *włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych (wojewódzkich, powiatowych, gminnych) wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;*
- *uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;*
- *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;*
- *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
- *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;*
- *wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
- *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków;*
- *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

Podsumowując - podstawowym celem sporządzania i realizacji gminnych programów opieki nad zabytkami jest utrzymanie walorów krajobrazu kulturowego i zabytków na terenie władania samorządu, poprzez różnorodne działania służące utrzymaniu i poprawie stanu materialnej substancji zabytków, ich zagospodarowaniu w sposób odpowiadający wartościom zabytkowym oraz działania zmierzające do podniesienia wiedzy o zabytkach i świadomości potrzeby utrzymania dziedzictwa kulturowego.

2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek Państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP).

Podstawowym aktem prawa regulującym ochronę i opiekę nad zabytkami jest **ustawa z 23 lipca 2003 r. - o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zwana dalej „ustawa 2003”** (Dz.U. 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) wraz z aktami wykonawczymi⁸, w której określono przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi.

Przedmiotem ochrony i opieki jest z a b y t e k, którego definicja według art. 3 „ustawy 2003” brzmi:

- **zabytek** - *nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związana z jego działalnością i stanowiąca świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;*
- **zabytek nieruchomy** – *nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, posiadających cechy j.w.;*

8

1. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. u. z 2005 r. Nr 112 poz. 940)
2. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 28 stycznia 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków uzyskiwania dofinansowania realizacji zadań z zakresu kultury, trybu składania wniosków oraz przekazywania środków z Funduszu Promocji Kultury (Dz.U. z 2005 r. Nr 24 poz. 200)
3. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2004 r. Nr 212 poz. 2153)
4. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych, a także innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz.U. Nr 165, poz. 987)
5. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2004 r. Nr 124 poz. 1305)
6. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz.U. z 2004 r. Nr 124 poz. 1302)
7. Rozporządzenie ministra Kultury z dnia 19 kwietnia 2004 r. w sprawie wywozu zabytków i przedmiotów o cechach zabytków za granicę (Dz.U. z 2004 r. Nr 84 poz. 798)
8. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz.U. z 2004 r. Nr 75 poz. 706)
9. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz.U. z 2004 r. Nr 71 poz. 650)
10. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. z 2004 r. Nr 30 poz. 259)
11. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z (lipca) 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich (...), badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz.U. Nr 165, poz. 987)
12. Rozporządzenie MKiDN z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. Nr 113 poz. 661)

- **zabytek ruchomy** – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, posiadających cechy j.w.;
- **zabytek archeologiczny** - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- **historyczny zespół budowlany** - powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- **krajobraz kulturowy** - przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- **otoczenie zabytku** - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Przedmiot ochrony doprecyzowany został w art. 6, ust. 1 „ustawy 2003”, który wskazuje że opiece i ochronie podlegają bez względu na stan zachowania:

- zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - krajobrazami kulturowymi,
 - układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - dziełami architektury i budownictwa,
 - dziełami budownictwa obronnego,
 - obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki ruchome będące, w szczególności:
 - dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,

- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
 - pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - cmentarzyskami,
 - kurhanami,
 - reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać także zabytki niematerialne - nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6, ust. 2 ustawy).

Formami ochrony zabytków są (art. 7 „ustawy 2003”)⁹:

- 1) wpis do rejestru zabytków¹⁰;
- 2) uznanie za pomnik historii¹¹;
- 3) utworzenie parku kulturowego¹²;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego¹³.

Wpis do rejestru zabytków należy do kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków (decyzje o wpisie podejmowana są z urzędu lub na wniosek posiadacza zabytku).

Art. 15 „ustawy 2003”:

Ust.1 - określa, iż Prezydent RP, na wniosek ministra właściwego ds. kultury (...), w drodze rozporządzenia, może uznać za Pomnik Historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru (...).

Ust. 2 - precyzuje, iż wniosek może zostać złożony po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków.

Ust. 3 - przewiduje możliwość cofnięcia uznania za Pomnik Historii, w trybie przewidzianym dla jego uznania.

Ust. 4 - przewiduje możliwość przedstawienia Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosku o wpis Pomnika Historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego

⁹ Ustawa z dn. 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Niniejszą ustawą zmienia się następujące ustawy: ustawę z dnia 17 czerwca 1966 r. - o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. - prawo budowlane, ustawę z dnia 27 marca 2003 r. - o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

¹⁰ Rejestr zabytków prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków.

¹¹ Art. 15 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - na mocy rozporządzenia Prezydenta RP.

¹² Art. 17 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

¹³ Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

dziedzictwa kulturowego i naturalnego, przyjętej w Paryżu w dniu 16.11.1972 r. (Dz. U. z 1976 r., Nr 32, poz. 190 i 191).

W kompetencjach samorządu gminy jest stanowienie prawnej ochrony poprzez **utworzenie parku kulturowego** oraz **sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania** z odpowiednimi zapisami dotyczącymi ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z późniejszymi zmianami).

Zgodnie z nowelizacją (z 18 marca 2010 r.) ustawy o opiece nad zabytkami art. 3 mówi: ”W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków”.

Zasady ochrony zabytku określa art. 4 „ustawy 2003”

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę¹⁴;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie działań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkami sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza wg art. 5 „ustawy 2003” polega, w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Według art. 18 „ustawy 2003”, ust. 1 (po nowelizacji ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, z dnia 18 marca 2010 r.) ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy:

¹⁴ Zgodnie z nowelizacją ustawy o ochronie zabytków (...), z 18 marca 2010 r.: nie skreśla się z rejestru zabytku wywiezionego zgodnie z przepisami w/w ustawy (...).

- sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw;
- planowaniu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych; morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej;
- analizie i studium z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy;
- decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej;
- decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

W dokumentach strategicznych i planistycznych, województwa, powiatu, gminy:

- uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami¹⁵;
- ustala przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- określa rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków;
- zapewnia ochronę zabytków przy realizacji inwestycji;
- ustala rozwiązania mające na celu przywracanie zabytków do jak najlepszego stanu.

Art. 19.1. „ustawy 2003”

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w m.p.z.p. uwzględnia się w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia;
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- parków kulturowych;

oraz ochronę wynikającą z:

- ustaleń gminnego programu opieki nad zabytkami;
- strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy, nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Po ust. 1 dodano ustęp 1a (nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami 18 marca 2010 r.)

W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy (...) uwzględnia się w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

¹⁵ Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami nie został dotychczas opracowany.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami należy do zadań własnych gminy. Art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy określa zadania własne gminy: „*zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy*”. W szczególności zadania własne obejmują m.in. zagadnienia:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
- gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych; wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz;
- gminnego budownictwa mieszkaniowego,
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
- targowisk i hal targowych;
- zieleni gminnej i zadrzewień;
- cmentarzy gminnych;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- promocji gminy.

Nie bez powodu wymieniono wyżej zadania gminy. Kolejne z nich mogą być związane bezpośrednio lub pośrednio z dziedzictwem kulturowym. W gminnych planach bowiem nie sposób pominąć zabytków w sprawach dotyczących budownictwa mieszkaniowego (np. pierzeje z kamienicami o wartościach zabytkowych), przy rozwiązywaniu problemów dotyczących utrzymania dróg i mostów oraz organizacji ruchu czy też zieleni gminnej i zadrzewień (obsadzenia traktów, zieleni cmentarzy, parków) lub promocji gminy.

Uregulowania prawne dotyczące zabytków znajdują się także w:

- ✓ ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2012 r., poz. 647 z późn. zm.) oraz aktami wykonawczymi;
- ✓ ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2010 r., Nr 243, poz. 1623 z późn. zm.);
- ✓ ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2008 r., Nr 25, poz. 150) z aktami wykonawczymi, z której wynika obowiązek wykonania opracowania ekofizjograficznego do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (art. 72 ust. 4 i 5) z uwzględnieniem walorów zabytkowych;
- ✓ ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U., Nr 92, poz. 880), uwzględnia się w niej ochronę krajobrazów (zachowanie cech charakterystycznych danego krajobrazu), a wśród walorów chronionych wymienia się wartości kulturowe. Jedną z form ochrony wg tejże ustawy są

parki krajobrazowe - obszary chronione ze względu na wartości przyrodnicze, ale także walory historyczne i kulturowe;

- ✓ ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2010 r., Nr 102, poz. 651 z późn. zm.);
- ✓ ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r., poz. 406);
- ✓ ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U., Nr 96, poz. 873 z późn. zm.);
- ✓ ustawie z 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 z późn. zm.). Na mocy w/w ustawy ochrona *„obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków”* otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne.

3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY TRZEBIATÓW

3.1. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W USTALENIACH MIĘDZYNARODOWYCH

Najistotniejsze dla dziedzictwa kulturowego ustalenia międzynarodowe, przyjęte przez Polskę to:

- **Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjęta na sesji w Paryżu**

(Dz.U. z 1976 r. nr 32, poz. 190, załącznik)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia „skutecznego systemu ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości, zorganizowanego w sposób stały i zgodny z metodami współczesnej nauki”; uprawiania polityki zmierzającej do wyznaczenia dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu odpowiedniej funkcji w życiu zbiorowym i włączenia ochrony tego dziedzictwa do programów planowania ogólnego; podejmowania środków prawnych, naukowych, technicznych, administracyjnych i finansowych w celu identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji i reanimacji tego dziedzictwa.

- **Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) z 16 stycznia 1992 r. - La Valetta**

(Dz.U. z 1996 r., Nr 120, poz. 564)

Konwencja dotycząca dziedzictwa archeologicznego, które stanowi źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zobowiązuje do wprowadzenia systemu prawnej ochrony dziedzictwa archeologicznego, zapewniającego prowadzenie ewidencji archeologicznego dziedzictwa, łączenia potrzeb archeologii z wymaganiami planów zagospodarowania, zapewnienia finansowego wsparcia dla badań archeologicznych od władz państwowych, regionalnych i gminnych.

- **Europejska konwencja krajobrazowa z 22 października 2000 r.**

– **Florencja** (Dz.U. z 2006 r., Nr 14, poz. 98)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia i wdrożenia polityki w zakresie krajobrazu (który przyczynia się do tworzenia kultur lokalnych i jest podstawowym komponentem europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego) ukierunkowanej na ochronę, gospodarkę i planowanie krajobrazu. W konwencji tej zwrócono uwagę na współpracę transgraniczną (na szczeblu regionalnym i lokalnym) służącą przygotowaniu i wdrażaniu wspólnych programów dotyczących krajobrazu (krajobrazy transgraniczne). Ustanowiono Nagrodę Krajobrazową Rady Europy - wyróżnienie przyznawane organom lokalnym i regionalnym, które wykażą się skutecznymi i znaczącymi osiągnięciami w dziedzinie ochrony, gospodarki lub planowania krajobrazu.

- **Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu z dnia 20 października 2005 r.** (Dz.U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585).

Celami konwencji są m.in.: ochrona i promowanie różnorodności form wyrazu kulturowego; tworzenie takich warunków dla kultur, by mogły się w pełni rozwijać i swobodnie na siebie oddziaływać w sposób przynoszący im wzajemne korzyści; promowanie poszanowania różnorodności form wyrazu kulturowego i uświadamianie jej wartości na płaszczyźnie lokalnej, krajowej i międzynarodowej; potwierdzenie znaczenia związku między kulturą i rozwojem dla wszystkich krajów. Za zasady uznano: komplementarność ekonomicznych i kulturowych aspektów rozwoju - z uwagi na fakt, że kultura jest jedną z głównych sił napędowych rozwoju, kulturowe aspekty rozwoju są równie istotne jak jego aspekty ekonomiczne. Ochrona, promowanie i zachowanie różnorodności kulturowej są podstawowym warunkiem trwałego i zrównoważonego rozwoju dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń.

- **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europy - INSPIRE** (*Infrastructure for Spatial Information In Europe*)

W ustawie o infrastrukturze informacji przestrzennej z dnia 4 marca 2010 r., która weszła w życie 7 czerwca 2010 r. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego został zdefiniowany (art. 3, pkt. 7c) jako organ wiodący i współodpowiedzialny, wraz z Ministrem Środowiska, w zakresie tematu danych przestrzennych w części dotyczącej zabytków nieruchomych w rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa stanowi przeniesienie na grunt legislacyjny Polski zapisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Europy - INSPIRE.

Założeniem dyrektywy jest opracowanie baz danych GIS oraz udostępnienie tych danych za pomocą usług sieciowych (serwisów internetowych) w celu upowszechnienia, oraz darmowego dostępu, danych stanowiących rejestr publiczny (wraz ze zdefiniowaniem ograniczeń dostępu do tych danych, jeśli wymaga tego interes Państwa). Założenia dyrektywy określają sposób w jaki dane te będą organizowane - ze szczególnym naciskiem na brak powielania kompetencji poszczególnych jednostek administracji publicznej w zakresie pozyskiwania tych danych, a w efekcie optymalizacji wydatków ponoszonych przez podatnika na tworzenie zbiorów cyfrowych odzwierciedlających stan rejestrów publicznych.

- **16.08.2011 r. w Polsce weszła w życie Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Polska ratyfikowała Konwencję 22.10.2010 r.**

Narodowy Instytut Dziedzictwa (instytucja MKiDN) opracował Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego w odniesieniu do Konwencji UNESCO z 2003 roku. Opracowanie zawiera informacje ogólne, wytyczne dotyczące składania wniosków o wpis oraz procedury wpisywania elementów dziedzictwa niematerialnego, formularz wniosku zgłoszeniowego, załącznik do wniosku, instrukcje składania wniosku (www.zabytek.pl, www.nid.pl).

Obejmowane ochroną na terenie Polski elementy niematerialnego dziedzictwa kulturowego powinny:

- być żywe, odzwierciedlające zarówno tradycyjne, jak i współczesne praktyki, w których wyraża się tożsamość grup kulturowych;
- mieć charakter (...) włączający, nie służący przypisywaniu wyłączności na określone praktyki danej grupie lecz wzmacnianiu spójności społecznej, podtrzymywanej w różnorodnych przejawach niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- ponieważ niematerialne dziedzictwo jest zakorzenione we wspólnotach, oznacza to, iż może zostać uznane za element tożsamości i tradycji określonych wspólnot tylko i wyłącznie przez nie same i za ich zgodą;
- elementy wpisane na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego mogą być następnie wpisane na listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa ludzkości - prowadzoną przez UNESCO.

Dziedzictwo niematerialne to m.in.:

- tradycje i przekazy ustne (np. bajki, przysłowia, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, lamenty pogrzebowe, zawołania pasterskie i handlowe), w tym w języku jako nośniku niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne (np. tradycje wokalne, instrumentalne i taneczne; widowiska religijne, karnawałowe i doroczne);
- praktyki społeczno-kulturowe (np. zwyczaje, rytuały i obrzędy doroczne, sytuacyjne i rodzinne: chrzciny, wesela, pogrzeby; ceremonie lokalne i środowiskowe; zwyczaje odpustowe i pielgrzymki; gry i zabawy; folklor dziecięcy; sposoby świętowania; praktyki służące nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich (...));
- wiedza i praktyka dotycząca przyrody i wszechświata (np. tradycyjne wyobrażenia o wszechświecie; meteorologia ludowa, tradycyjne sposoby gospodarowania, tradycyjne sposoby leczenia; zamawiania: miłosne, medyczne);
- wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest prowadzona przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wpis dokonywany jest na wniosek: grup, wspólnot oraz organizacji pozarządowych. W uzasadnionych przypadkach, tj. jeżeli dany element dziedzictwa niematerialnego kultywowany jest jedynie przez pojedyncze osoby, również na wniosek jednostek.

- **Znak Europejskiego Dziedzictwa**

(decyzja Parlamentu Europejskiego i RE nr 1194/2011 z dnia 16 listopada 2011 r., ustanawiająca działania Unii Europejskiej na rzecz Znaku Europejskiego Dziedzictwa)

Unia Europejska (UE) ustanawia Znak Dziedzictwa Europejskiego przyznawany znajdującym się na terytorium Unii obiektom odgrywającym istotną rolę w historii, kulturze oraz w budowaniu Unii. Jego zadaniem jest zwrócenie uwagi na **wspólne dziedzictwo kulturowe** w celu wzmocnienia poczucia przynależności do Unii wśród obywateli oraz wzmocnienia dialogu między

kulturami. Ponadto, w szczególności przez turystykę kulturalną, dziedzictwo odgrywa ważną rolę w rozwoju gospodarczym regionów europejskich, które skorzystałyby z nadania mu odpowiedniej rangi.

Nacisk został położony na **europejską wartość symboliczną** obiektów i ich **wymiar pedagogiczny**. Obiekty wpisane na Listę Dziedzictwa Europejskiego winny być dostępne dla szerokiej publiczności, a informacja o nich aktualizowana i podana w kilku językach.

Kryteria przyznawania

Do przyznania znaku kwalifikują się zabytki, miejsca naturalne, obiekty podwodne, archeologiczne, przemysłowe lub miejskie, krajobrazy kulturowe, miejsca pamięci, dobra i obiekty kultury i dziedzictwo niematerialne związane z danym miejscem, w tym dziedzictwo współczesne.

Wspólne wnioski mogą być składane dla **obiektów międzynarodowych** usytuowanych w kilku państwach członkowskich, które łączy jeden konkretny temat, jak również dla **krajowych obiektów tematycznych** obejmujących kilka obiektów usytuowanych w tym samym państwie członkowskim, które łączy taki sam temat.

Obiekty kandydujące do znaku muszą wykazać, że spełniają co najmniej jedno z następujących kryteriów:

- **charakter ponadnarodowy lub paneuropejski**, przy czym muszą pokazać, w jaki sposób ich wpływ i atrakcyjność wykraczają poza granice kraju,
- ważne miejsce i rola w **historii integracji europejskiej** oraz związek z wydarzeniami, osobami i ruchami kluczowymi dla Europy,
- ważne miejsce i rola w **rozwijaniu i promowaniu wspólnych wartości**, na których opiera się UE.

Ponadto kandydaci muszą **przedstawić projekt**, w którym zobowiązują się do podnoszenia świadomości obywateli w zakresie europejskiego wymiaru obiektu oraz do organizowania działalności edukacyjnej, promowania wielojęzyczności, uczestniczenia w działalności sieci obiektów, którym przyznano znak i promowania obiektu w skali europejskiej.

Należy również przedstawić **plan prac** i wykazać, w jaki sposób kandydaci będą spełniać określone warunki, takich jak zarządzanie obiektem w racjonalny sposób, zapewnienie jego ochrony oraz udostępnienie go jak największej liczbie osób.

Procedura selekcji

Wstępny wybór obiektów jest dokonywany przez państwa członkowskie¹⁶, które mogą wybrać co dwa lata jeden do dwóch obiektów. Lista ta jest następnie przekazywana **europejskiemu panelowi niezależnych ekspertów**, który wybiera maksymalnie jeden obiekt na kraj. Na podstawie zaleceń panelu ekspertów Komisja wyznacza obiekty, którym zostaje przyznany znak.

Obiekty będą **regularnie monitorowane** w celu sprawdzenia, czy nadal spełniają powyższe kryteria i czy przestrzegają swoich projektów i planów prac. W przeciwnym przypadku panel ekspertów proponuje dostosowania we współpracy

¹⁶ W Polsce organem odpowiedzialnym za kontakty z Komisją Europejską w zakresie ZDE jest Departament Współpracy z Zagranicą MKiDN; Krajowy koordynator Hanna Jędras hjedras@mkidn.gov.pl

z danym państwem członkowskim. W przypadku niezastosowania odpowiednich środków **Komisja może odebrać znak.**

Kontekst

Będący obecnie formalną inicjatywą UE Znak Dziedzictwa Europejskiego został wprowadzony początkowo w 2006 r. jako inicjatywa międzyrządowa, w której wzięło udział osiemnaście państw członkowskich.

3.2. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

- **Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015**

(uchwała RM z 29.XI.2006 r.)

W dokumencie tym, pomimo zrozumiałego znacznego stopnia uogólnienia, środowisko kulturowe (jego ochrona i właściwe użytkowanie) znajduje miejsce zarówno w uwarunkowaniach i przesłankach rozwoju kraju, jak i przy określaniu priorytetów. Podkreślono, że „walory środowiska naturalnego w połączeniu ze znacznym potencjałem kulturowym oraz korzystnym położeniem w centrum kontynentu, na skrzyżowaniu ważnych dróg europejskich, czynią z naszego kraju atrakcyjne miejsce do zwiedzania i wypoczynku. Dla wielu słabiej uprzemysłowionych, atrakcyjnych środowiskowo regionów Polski, turystyka stanowi podstawową szansę rozwoju.”

W priorytecie 1. Wzrost konkurencyjności i innowacyjności gospodarki, zakłada się podejmowanie działań na rzecz znaczącego ograniczenia przestrzeni trwale zagospodarowanej, zwłaszcza w obszarach cennych przyrodniczo i kulturowo.

W priorytecie 2. Poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej – „równolegle z budową nowych obiektów kultury będą rozwijane działania nakierowane na zachowanie, ochronę i rewitalizację materialnego dziedzictwa kulturowego, poprzez renowację, konserwację, adaptację obiektów zabytkowych dla celów kulturowych i turystycznych, a także wdrożenie systemu monitoringu i zabezpieczenia tych obiektów”.

Także w zadaniach służących realizacji innych priorytetów wskazuje się na zabytki, jako potencjał i jednocześnie dobro wymagające nakładów na właściwe jego utrzymanie.

- **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013,
Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020**
(przyjęta przez RM w 2005 r.)

Ochrona i rewaloryzacja zabytków została uznana za jeden z podstawowych celów strategicznych, a za cele cząstkowe uznano m.in.:

- kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na funkcje kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych produktów turystycznych;

- podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

W uzupełnieniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 wprowadzono programy wdrożeniowe jako system realizacyjny NSRK, powiązane z finansowaniem działalności kulturalnej ze środkami znajdującymi się w dyspozycji Ministra Kultury w tym m.in. poprzez program „Dziedzictwo kulturowe”. Program realizowany jest w ramach dwóch komplementarnych priorytetów:

1. rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych
2. rozwój kolekcji muzealnych.

Celem programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych, gdzie celami częściowymi są:

- a) poprawa stanu zachowania zabytków;
- b) zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym dziedzictwa archeologicznego);
- c) kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne;
- d) zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych;
- e) poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji;
- f) zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowej i konfliktu zbrojnego.

Główne priorytety i działania:

Priorytet I Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.

Działanie 1.1. Wzmocnienie ośrodków dokumentacji zabytków oraz budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków.

Zostaną zaproponowane zmiany instytucjonalne, prawne i funkcjonalne w sferze dokumentacji i ochrony zabytków oraz procesu oferowania zabytków na rynku.

Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne.

W ramach działania realizowane będą projekty rewaloryzacji zabytków i ich adaptacji na cele społeczne. Projekty muszą posiadać znaczący wpływ ekonomiczny na rozwój regionalny, w tym zwiększać ilość miejsc pracy.

Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości przez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

Realizacja działania odbywać się będzie poprzez programowanie i wdrażanie kompleksowych programów dotyczących markowych produktów turystyki kulturowej w Polsce w latach 2004-2020. Działanie obejmuje pięć miast mających największą szansę na europejskim rynku turystyki kulturowej: Warszawę, Kraków, Gdańsk, Poznań i Wrocław.

Priorytet II Edukacja i administracja na rzecz dziedzictwa kulturowego.

Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

W ramach działania przewiduje się zrealizowanie zadań mających na celu:

- podniesienie wykształcenia kadr,
- podniesienie zainteresowania społeczeństwa problematyką ochrony zabytków,
- powołanie zespołu naukowego ds. badań nad wpływem rewaloryzacji dziedzictwa kulturowego na rozwój społeczno-ekonomiczny regionów, w tym szczególnie turystyki. Ponadto planuje się promowanie zachowania dziedzictwa kulturowego wsi poprzez aktywizację społeczności wiejskich, a także ochronę i popularyzację kultury ludowej.

- **Ochrona Dziedzictwa Niematerialnego** – 16.08.2011 roku w Polsce weszła w życie Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Polska ratyfikowała Konwencję 22.10.2010 r.

Jest ona jedynym aktem prawa międzynarodowego na jakim można oprzeć budowę systemu ochrony dziedzictwa niematerialnego w naszym kraju. Celem Konwencji jest objęcie ochroną niematerialnego dziedzictwa kulturowego wspólnot, grup i jednostek rozumianego wg UNESCO jako: *„praktyki, wyobrażenie, przekazy, wiedza i umiejętności jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową, które wspólnoty, grupy i w niektórych przypadkach jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego”*.

Dziedzictwo niematerialne poprzez stałe odtwarzanie jest przekazywane z pokolenia na pokolenie, przyczyniając się do wzrostu poczucia własnej tożsamości oraz poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności. Dlatego utrwalenie i przekazanie przyszłym pokoleniom dorobku naszych kultur jest priorytetem Konwencji.

3.3. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W DOKUMENTACH SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

- **Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020, zwana dalej „SRWZ 2020”**

(przyjęta przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego uchwałą Nr XXVI/303/05 z dnia 19 grudnia 2005 r.)

W „**SRWZ 2020**”, w diagnozie stanu województwa przedstawiono charakterystykę krajobrazu kulturowego ze wskazaniem najcenniejszych zespołów zabytków oraz identyfikację kluczowych problemów, do których zaliczono:

- zły stan zabytków,
- zbyt małe nakłady na rewitalizację i renowację zasobów środowiska kulturowego,
- słabo rozwinięte produkty turystyczne związane z wykorzystaniem zasobów środowiska kulturowego,
- problemy rozwojowe na obszarach założeń staromiejskich,

- brak środków i mechanizmów wsparcia rewitalizacji starej zabudowy mieszkaniowej, zabudowy przemysłowej i powojennej.

Charakteryzując w „**SRWZ 2020**” stan i możliwości rozwoju turystyki stwierdzono duże potencjalne możliwości turystyki, której sprzyjają m.in. zabytki architektury i obiekty świadczące o bogatym dziedzictwie kulturowym regionu. Jednak w analizie SWOT zwrócono uwagę na niski poziom mechanizmów wsparcia rozwoju kultury i dziedzictwa kulturowego, małe wydatki jednostek samorządu terytorialnego na ochronę dziedzictwa kulturowego, słabo rozwinięte produkty turystyczne związane z wykorzystaniem zasobów środowiska naturalnego i kulturowego.

Wśród sześciu zdefiniowanych w SRWZ celów strategicznych problematyka ochrony zabytków i opieki nad zabytkami została wskazana w:

- ✓ celu nr 1
Wzrost innowacyjności i efektywności gospodarowania (w zadaniu – rozwój i promocja produktów turystycznych).
- ✓ celu nr 3
Zwiększenie przestrzennej konkurencyjności regionu (w zadaniu – Rozwój małych miast, rewitalizacja i rozwój obszarów wiejskich).
- ✓ celu nr 4
Zachowanie i ochrona wartości przyrodniczych, racjonalna gospodarka rolna (w zadaniu nr 4- Rewitalizacja obszarów zurbanizowanych).
- ✓ celu nr 6
Wzrost tożsamości i spójności społecznej regionu (w działaniu – Wzmacnianie tożsamości społeczności lokalnej i Wspieranie działań aktywizujących rynek pracy)¹⁷.

W dokumencie uzupełniającym „**SRWZ 2020**” p.t. „**Priorytety Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego**” wysoko oceniono rozwój kulturalny i znaczenie sztuki w kondycji społeczności lokalnej oraz znaczenie dziedzictwa historycznego w budowie tożsamości społecznej. Także w priorytecie dotyczącym kształtowania i utrzymania ładu przestrzennego wspomniano o zachowaniu wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego. Problematyka została rozwinięta w celach operacyjnych:

- ✓ Przeciwdziałanie degradacji przestrzeni przez nieskoordynowaną działalność inwestycyjną.
- ✓ Ochrona krajobrazu naturalnego i kulturowego (priorytet 3).
- ✓ Dbłość o utrzymanie historycznego kształtu wartościowych zespołów urbanistycznych i architektonicznych (priorytet 5)¹⁸.

Podobnie w celu operacyjnym *Racjonalizacja wykorzystania przestrzeni zagospodarowanej i przekształcanie* jako pierwszy znalazł się priorytet: Rewaloryzacja i rewitalizacja centrów miejskich. W celu operacyjnym *Integracja społeczności regionu* jako priorytet nr 2 zapisano „Badanie i dokumentowanie historii oraz teraźniejszości regionu”¹⁹.

¹⁷ Porównaj *Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020*, s. 86.

¹⁸ *Priorytety Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego*, s. 39-41.

¹⁹ Tamże, s. 52.

- **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego, zwany dalej „PZPWZ 2010”**

(uchwała Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego Nr XLV z dnia 19 października 2010 roku - został przyjęty projekt zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego, a obowiązujący dotąd dokument z 2002 r. został uchylony)

Jest to opracowanie o charakterze regionalnym, stanowi integralny element szeroko pojętego planowania strategicznego w zakresie przestrzennej koordynacji działań; formułuje cele gospodarowania przestrzenią województwa i zasady jej kształtowania oraz określa kierunki polityki przestrzennej w długiej perspektywie.

Strategicznym celem zagospodarowania przestrzennego województwa jest zrównoważony rozwój służący integracji przestrzeni regionalnej z przestrzenią europejską i krajową; spójności wewnętrznej województwa; zwiększeniu jego konkurencyjności oraz podniesieniu poziomu i jakości życia mieszkańców do średniego poziomu w Unii Europejskiej.

Przez właściwe wykorzystanie przestrzeni należy rozumieć m.in.:

- ochronę i zachowanie jej niezbywalnych wartości jakimi są bioróżnorodność, walory przyrodnicze, krajobrazowe i **dziedzictwo kulturowe**;
- harmonizację działań wpływających lub mogących mieć wpływ na przekształcenia przestrzeni (w tym eliminacja konfliktów i zagrożeń).

Ustalenia „PZPWZ 2010” nie stanowią prawa miejscowego i tym samym nie naruszają autonomii gmin w zakresie gospodarki przestrzennej, umożliwiają jednak ubieganie się o środki finansowe regionalne, krajowe i unijne na realizację zadania celu publicznego.

Jednym z ważniejszych elementów planu jest część poświęcona stanowi zachowania dziedzictwa kulturowego opracowana przez Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie²⁰, pn. „Aktualizacja Studium i stanu zachowania oraz kształtowania krajobrazu kulturowego województwa zachodniopomorskiego” do zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego”. Opracowanie to wskazało m.in. (przyjęte w Planie...) **Parki Kulturowe (PK) i Obszary Kulturowo-Krajobrazowe (OKK).**

Plan zawiera w pkt. 3.3.6 „Ochrona dziedzictwa kulturowego i krajobrazu”, w ustaleniach „*uwzględnienie wskazanych do utworzenia parków kulturowych (PK) w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego*”²¹. Takich jednostek wskazano 44 na obszarze województwa. W granicach administracyjnych Gminy Trzebiatów wskazano **Park Kulturowy 41 „TRZEBUSZ”**.

Jak wyżej wspomniano (s. 9) do kompetencji samorządu gminy należy stanowienie prawnej ochrony poprzez **utworzenie parku kulturowego** (...) ²². Samorząd może powołać na swoim obszarze Park Kulturowy inny niż zaleca Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego.

²⁰ Biuro Dokumentacji Zabytków to instytucja kultury samorządu województwa zachodniopomorskiego, wyspecjalizowana w ochronie i dokumentacji dziedzictwa kulturowego; wspomniane opracowanie powstało w 2010 r.

²¹ *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego*, oprac. RBGP Szczecin 2010, s. 207-208.

²² Na terenie woj. zachodniopomorskiego obecnie nie ma żadnego parku kulturowego, stanowiącego formę ochrony wymienioną w ustawie o *ochronie zabytków* (...) z 2003 r.

W „PZPWZ 2010” wskazano kategorię obszarów kulturowo-krajobrazowych (OKK) z zaleceniem uwzględniania ich w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego²³. Na obszarze woj. zachodniopomorskiego wyodrębniono 30 OKK.

GMINA TRZEBIATÓW ujęta została w następujących OKK:

OKK 12 „Dolina Regi”

Obszar rozciągający się w otoczeniu rzeki Regi i jej dopływów, od jej źródeł w okolicach Świdwina do ujścia w Mrzeżynie (do Bałtyku).

Walory kulturowe

Archeologia: to m.in.: *Płoty (Gm. loco)* – w mieście na zakolu rzeki, doskonale zachowane wczesnośredniowieczne grodzisko, usytuowane na naturalnym wzniesieniu, czytelny czworokątny majdan i fosa od strony południowej. *Lubin (Gm. Gryfice)* – na północ od miejscowości, na zakolu Regi, położone jest wczesnośredniowieczne grodzisko o podkowiastym kształcie, otoczone z trzech stron wałami. *Bielikowo (Gm. Brojce)* – wczesnośredniowieczne grodzisko położone na naturalnym wzgórzu w widłach Regi i Mostowej. *Gąbin (Gm. Trzebiatów)* – na południe od miejscowości, na północnym brzegu Regi na wzgórzach zlokalizowane jest cmentarzysko kurhanowe kultury łużyckiej. **Trzebiatów** – w północne części Starego Miasta, w zakolu Regi zlokalizowane było wczesnośredniowieczne grodzisko. W późniejszych czasach przez wzniesienie grodziska poprowadzono mury miejskie

Nad Regą położonych jest sześć historycznych miast: Świdwin, Łobez, Resko, Płoty, Gryfice i **Trzebiatów**.

Trzebiatów: najstarsza wzmianka o Trzebiatowie pochodzi z 1180 (wg innych źródeł – 1170 r.) w dokumencie fundacyjnym wystawionym przez księcia Kazimierza I dla zakonu norbertanów z Lund. Gdy zakonnicy przybyli na pocz. XIII w. do Białoboków k/Trzebiatowa nad Regą istniał już gród z osadą targową i kościołem. Potwierdzeniem znaczenia osady była lokacja miasta na prawie lubeckim w 1277 r. przez księcia Barnima I. Na pocz. XIV w. kupcy trzebiatowscy, należący do Hanzy, uzyskali pełną kontrolę nad handlem na Redze oraz portem u jej ujścia, co stało się to przyczyną konfliktu z Gryficami. W 2 poł. XV w. kupcy z Trzebiatowa sfinansowali budowę nowego portu (Mrzeżyno) wraz z nowym korytem Regi. W 1534 r. Trzebiatów był miejscem sejmiku pomorskiego decydującego o wprowadzeniu reformacji. Od XVIII w. w mieście stacjonował garnizon. W ciągu XIX w. i na pocz. XX w. nastąpiła rozbudowa miasta, powstały nowe gmachy użyteczności publicznej, dzielnice willowe. Trzebiatów należy do miast o wyjątkowym nasyceniu zabytkową substancją. Wśród licznych zabytków można wymienić m.in.:

- Stare Miasto z pozostałościami murów obronnych, Basztą Kaszaną (XIV w.), kościołem NMP (1303-1370) i ratuszem (1poł. XV w., 1701), pałacem (kryjącym relikty murów klasztoru norbertanek) oraz licznie zachowaną zabudową mieszczańską (od XV po pocz. XX w.),

²³ Plan zagospodarowania..., dz. cyt., s. 209-210.

- Przedmieście Kołobrzesckie z kaplicą św. Jerzego (XV w.), cmentarzem ewangelickim,
- Przedmieście Gryfickie z gotycką kaplicą św. Gertrudy (XV w.), XIX-wiecznym zespołem budynków dawnej szkoły grenadierów (k. XIX w. - pocz. XX w.), parkiem miejskim (poł. XIX w.), oraz kamienicami i willami o znacznych walorach architektonicznych,
- Jaromin z założeniem szpitalnym z pocz. XX w.

Na Redze funkcjonuje wiele budowli i urządzeń hydrotechnicznych pozostałych po bogatym niegdyś zagospodarowaniu rzeki m.in.: elektrownie wodne z 1 ćw. XX w. w **Trzebiatowie**, Lisowie (gm. Płoty) – elektrownia "Likowo", w Prusinowie (gm. Łobez) - elektrownia "Prusinowo", Resku, Smołęcinnie (gm. Gryfice) - elektrownia "Rejowice", w Płotach, zespół młyński w Gryficach oraz port rybacki w Mrzeżynie.

Na terenach wiejskich w dolinie Regi osadnictwo posiada równie stara metrykę jak w/w miasta. W północnej części, w **rejonie Trzebiatowa**, występują wsie z czytelnie zachowanymi układami (owalnica, okolnica) i zabudową zagrodową (z przykładami budownictwa ryglowego). W rejonie Gryfic, Reska, ku źródłom Regi, dominują wsie chłopsko-folwarczne, z rezydencjami oraz licznie zachowanymi parkami.

Zespoły staromiejskie w Świdwinie, Resku, Płotach, Gryficach, **Trzebiatowie** wpisane są do rejestru zabytków. Teren starego miasta w Trzebiatowie typowany do ustanowienia pomnikiem historii. Projektowane parki kulturowe: wieś **Trzebusz**, Strzmiel z XVIII-wiecznym dworem.

Walory krajobrazowo-przyrodnicze

Krajobraz na całej długości Regi jest bardzo zróżnicowany. W dolnym biegu Regi tereny zostały silnie przekształcone przez działania melioracyjne, przede wszystkim zabudowania hydrotechniczne. Powyżej Reska rzeka ma naturalny bieg. Środkowy odcinek doliny rzecznej przecina tereny morenowe o zróżnicowanej rzeźbie terenu. Typowo górski charakter posiada górny odcinek do Trzebiatowa. Dalej rzeka płynie przez otwarte tereny nadmorskie, podmokłe, poprzecinane rowami melioracyjnymi.

Elementy charakterystyczne

Miasta założone nad Regą z zabytkami dokumentującymi ich dzieje od XII-XIII w. Tereny wiejskie z zachowaną zabudową chłopską i rezydencjonalną. Liczne parki. Materialne świadectwa gospodarki związanej z rzeką: młyny (m.in. zespół młyński w Gryficach), elektrownie wodne z okresu k. XIX - pocz. XX w. (w **Trzebiatowie**, Płotach, Lisowie, Prusinowie). Obszar o wybitnych walorach kulturowych i krajobrazowych.

Zalecenia do ochrony i kształtowania krajobrazu obszaru OKK 12 „Dolina Regi”

Ochrona krajobrazu

- uczynienie i zachowanie materialnych świadectw rozwoju kulturowego terenów nadrzecznych;
- rewitalizacja i zagospodarowanie terenów nadrzecznych w nawiązaniu do dawnego rozplanowania, utrzymanie pozostałości dawnych budowli na rzece i jej dopływach na potrzeby funkcjonującego szlaku kajakowego;

- utrzymanie sieci osadniczej i ograniczenie lokalizacji nowej zabudowy poza obrębem tradycyjnych jednostek osadniczych;
- utrzymanie ekspozycji sylwet zespołów miejskich, szczególnie Świdwina, Gryfic i Trzebiatowa, które są postrzegane z odległych perspektyw;
- utrzymanie funkcji portu rybackiego w Mrzeżynie;
- zakaz lokalizacji obiektów wielkokubaturowych i urządzeń infrastruktury technicznej (naziemne sieci inżynieryjne, wieże anten telekomunikacyjnych, wieże elektrowni wiatrowych) w zasięgu obszarów ekspozycji historycznych dominant, wskazanych wartościowych układów kompozycyjnych. Decyzje o lokalizacji nowych inwestycji należy poprzedzać studiami krajobrazu.

Ochrona układów przestrzennych

- likwidacja ruchu tranzytowego z terenów starych miast;
- zachowanie układów wsi owalnicowych, charakterystycznego dla północnych terenów;
- zachowanie historycznych granic zabytkowych założeń dworsko-parkowych i folwarków, zakaz parcelacji parków i budowy na ich terenie obiektów w ahistorycznej lokalizacji. Funkcje nowej zabudowy na terenie parków powinny umożliwiać utrzymanie i wykorzystanie parku.

Ochrona zabytkowych obiektów

- zachowanie architektury i wyposażenia elektrowni wodnych;
- utrzymanie w dobrym stanie zabytkowej zabudowy;
- ochrona reliktyw osadnictwa pradziejowego z dopuszczeniem inwestycji na określonych warunkach;
- zachowanie układu topograficznego zabytków archeologicznych posiadających formę przestrzenną (grodzisk, cmentarzysk) i ich otoczenia, zapewnienie ich ekspozycji.

Potencjał turystyczny (istniejące trasy turystyczne, polecane trasy i punkty do turystycznego zagospodarowania)

Na Redze i w jej otoczeniu funkcjonują szlaki turystyczne. Rega jest popularną trasą kajakową. Znane są zabytki miast nad rzeką. W znacznie mniejszym stopniu spopularyzowane zostały zabytkowe obiekty na terenach wiejskich. Tereny wiejskie mają korzystne warunki do rozwoju funkcji agroturystycznych na bazie historycznej zabudowy zagrodowej.

OKK 19 „Rewalska Wąskotorówka”

Obszar przyległy do kolejki wąskotorowej na odcinku Gryfice – Rewal – **Trzebiatów**.
Walory kulturowe

Archeologia: *Trzebiatów* - w północne części Starego Miasta, w zakolu Regi zlokalizowane było wczesnośredniowieczne grodzisko. W późniejszych czasach przez wzniesienie grodziska poprowadzono mury miejskie.

Koleje wąskotorowe na Pomorzu Zachodnim zaczęto budować pod koniec XIX w. W powiecie gryfickim w 1893 r. zawiązano Stowarzyszenie do Budowy Kolejki

Wąskotorowej z Gryfic do Niechorza. Pierwsze pociągi na tej trasie pojechały w lipcu 1896 r. W październiku 1898 r. oddano do użytku połączenie z Gryfic do Dargosławia, jako odcinek kolejki łączącej powiat gryficki z kołobrzeskim. W latach 1905-1907 przedłużono tę linię **do Trzebiatowa**, a do 1913 r. połączono Trzebiatów z Mrzeżynem i Niechorzem. Pierwotnie kolejka służyła do transportu produktów z lokalnych folwarków. Na przystankach budowano głównie budynki magazynowe i rampy, jak np. w Rybokartach, gdzie pozostał najstarszy na trasie kolejki budynek magazynowy. Wraz z rozwojem funkcji wypoczynkowych w nadmorskich miejscowościach, kolejka stawała się popularnym środkiem komunikacji pomiędzy miastami Gryfice, **Trzebiatów z wybrzeżem**. Na stacjach kolejowych w Trzebiatowie, Gryficach, Niechorzu, Rewalu, Pogorzeliczy, Mrzeżynie powstały budynki do obsługi pasażerów. Wszystkie otrzymały podobny program (poczekalnia, kasy, weranda letnia, mieszkanie dla kolejarzy) i formę wykorzystującą motywy architektury uzdrowiskowej. Na stacjach m.in. we **Włodarce, Rogozinie**, budynki dworcowe nawiązują do lokalnej zabudowy wiejskiej.

Budynki dworcowe w wymienionych miejscowościach powstałe w latach 1903-1913/1914 zachowały się w niemal niezmienionej architekturze.

Na trasie kolejki zbudowano dziesiątki obiektów inżynierskich (nasypy, mosty, przepusty, kładki). Do najciekawszych należy żelbetowy most kratownicowy nad Regą koło Nowielic, w którego budowie (1912 r.) zastosowano nowatorskie rozwiązania.

Dziedzictwo kulturowe terenów w otoczeniu kolejki odzwierciedla bogate dzieje obszaru. Od średniowiecznych założeń staromiejskich w Trzebiatowie i Gryficach, gotyckich kościołów, po XIX-wieczną zabudowę wsi, z rezydencjami m.in. w Rybokartach i Dreżewie, gdzie znajdują się pałace należące do grupy najlepszych przykładów architektury neogotyckiej na Pomorzu. W pasie nadmorskim występują obiekty specyficznej dla tej strefy: zabudowa kurortowa z pocz. XX w., wprawdzie przekształcana niewłaściwymi działaniami inwestorskimi, ale jeszcze widoczna m.in. w Niechorzu, oraz latarnia morska w pobliżu Niechorza, uruchomiona 1 grudnia 1866 r. - ośmioboczna wieża latarni sięga wysokości ok. 45 m.

Walory krajobrazowo-przyrodnicze

Kolejka wiedzie przez teren na ogół równinny o zróżnicowanych krajobrazach: od otwartych o charakterze rolniczym, poprzez leśne, po dolinę przymorską z rozległymi łąkami. Do szczególnie atrakcyjnych krajobrazów należy pas nadmorski z ekspozycją latarni morskiej w Niechorzu oraz odcinki trasy w rejonie miast Gryfic i Trzebiatowa z ekspozycją sylwet tych miast, zdominowanych masywami kościołów mariackich.

Elementy charakterystyczne

Kolejka wąskotorowa - zabytek techniki - z zachowanymi w dużym stopniu budynkami i obiektami inżynierskimi prezentującymi przykłady nowatorskich rozwiązań. Urozmaicony krajobraz naturalny i eksponowane dominanty historyczne (latarnia morska, sylwety miast, wieże kościołów) postrzegane z dalekich perspektyw przez podróżujących kolejką.

Zalecenia do ochrony i kształtowania krajobrazu obszaru „OKK 19 „Rewalska wąskotorówka”

Ochrona krajobrazu

- zapewnienie funkcjonowania kolejki wąskotorowej w historycznym przebiegu na linii Gryfice - Rewal - **Trzebiatów**. Przywrócenie ruchu na odcinku Pogorzelica – Trzebiatów;
- zapewnienie ekspozycji historycznych założeń urbanistycznych i układów ruralistycznych;
- utrzymanie i eksponowanie otwarc krajobrazowych, punktów widokowych, miejsc ekspozycji wartościowych krajobrazów kulturowych i przyrodniczych z trasy kolejki;
- ograniczenie rozbudowy istniejących jednostek osadniczych, lokalizacja nowych osiedli, zespołów zabudowy powinna być poprzedzona studiami krajobrazowymi;
- przeciwdziałanie chaotycznej parcelacji terenów rolnych i lokalizacji na nich zespołów zabudowy (już nastąpiła degradacja krajobrazu w paśmie nadmorskim);
- przeciwdziałanie „zaśmiecaniu” krajobrazu (szczególnie w paśmie nadmorskim) budowlami substandardowymi: tymczasowymi pawilonami, budkami kempingowymi, reklamami;
- zakaz lokalizacji wież anten telekomunikacyjnych i elektrowni wiatrowych,
- zalecenie opracowania studiów krajobrazowych przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Ochrona układów przestrzennych

- ochrona i rewaloryzacja kompozycji architektoniczno-przestrzennej miejscowości poprzez regulacje w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;
- zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych kształtujących sylwetę układów (z dominantami), zachowanie osi kompozycyjnych i powiązań widokowych;
- kształtowanie współczesnych form zabudowy i zagospodarowania terenu z poszanowaniem tradycji i wykorzystaniem wzorców lokalnych.

Ochrona zabytkowych obiektów

- utrzymanie w dobrym stanie zabudowy i infrastruktury kolejowej;
- przeprowadzenie remontów budynków stacji kolejowych (większości) oraz **mostu w Nowielicach**;
- rewaloryzacja założenia pałacowo-parkowo-folwarcznego w Dreżewie;
- zachowanie historycznych granic zabytkowych założeń dworsko-parkowych i folwarków, zakaz parcelacji parków i budowy na ich terenie obiektów w ahistorycznej lokalizacji. Funkcje nowej zabudowy na terenie parków powinny umożliwiać utrzymanie i wykorzystanie parku.
- ochrona reliktyw osadnictwa pradziejowego z dopuszczeniem inwestycji na określonych warunkach;

- zachowanie układu topograficznego zabytków archeologicznych posiadających formę przestrzenną (grodzisk, cmentarzysk) i ich otoczenia, zapewnienie ich ekspozycji

Potencjał turystyczny (istniejące trasy turystyczne, polecane trasy i punkty do turystycznego zagospodarowania)

Kolejka wąskotorowa funkcjonuje na trasie Gryfice - Pogorzelica.

Muzeum kolei wąskotorowych w Gryficach (przejęte w tym roku przez samorząd województwa).

Pałac w Rybokartach po częściowej odbudowie jest zagospodarowany na potrzeby turystów.

OKK 30 „Zachodniopomorski Pas Nadmorski”

Obszar wzdłuż wybrzeża Bałtyku, w obrębie gmin: Świnoujście, Międzyzdroje, Wolin, Dziwnów, Rewal, **Trzebiatów**, Kołobrzeg, Ustronie Morskie, Mielno, Koszalin, Darłowo, Postomino, w granicach geograficznego Pobrzeża Bałtyku (wyspy Uznam i Wolin, **Wybrzeże Trzebiatowskie**, Wybrzeże Słowińskie).

Walory krajobrazowo-przyrodnicze

Pas Nadmorski o zróżnicowanej geomorfologii: brzegi klifowe, wydmy, mierzeje, płytkie ujścia rzek, jeziora przy morskie (np. Jamno) i tzw. lagunowe (np. Resko Przymorskie i Liwia Łuża - ostoje ptaków, z cenną florą.), tereny leśne (buczyny, grądy,) oraz łąki i bagna.

Na tym obszarze działa (od 1960 r.) Woliński Park Narodowy, obejmujący klifowy odcinek wybrzeża, dobrze zachowane lasy bukowe, deltę Świny, przybrzeżny pas wód Bałtyku.

Inne obszary chronione w ramach: rezerwat przyrody Liwia Łuża, użytek ekologiczny Ekopark Wschodni, część Obszaru Chronionego Krajobrazu Koszaliński Pas Nadmorski, **Trzebiatowsko-Kołobrzesci Pas Nadmorski**

Elementy charakterystyczne

Miejscowości z portami i stoczniami (Świnoujście, Mrzeżyno, Kołobrzeg), uzdrowiskami (Świnoujście, Międzyzdroje, Kamień Pomorski, Kołobrzeg, Darłowo), latarniami morskimi (Świnoujście, Niechorze, Kołobrzeg, Gąski, Darłowo, Jarosławiec), o funkcjach wypoczynkowych. W bezpośrednim otoczeniu Pasa Nadmorskiego występują zabytkowe układy urbanistyczne (Wolin, Kamień Pomorski, **Trzebiatów**) oraz wsie o historycznych układach ruralistycznych (okolice Kamienia, Trzebiatowa, Koszalina, Darłowa).

Zalecenia do ochrony i kształtowania krajobrazu obszaru OKK 30 „Zachodniopomorski Pas Nadmorski”

Ochrona krajobrazu

- zachowanie i wyeksponowanie zasadniczych elementów krajobrazu kulturowego obrazujących historię procesów osadniczych w przymorskim krajobrazie naturalnym;

- utrzymanie historycznie ukształtowanej sieci dróg wraz z obsadzeniami (uzupełnianie nasadzeń z utrzymaniem składu gatunkowego) z zaleceniem urządzania historycznych tras krajobrazowo-widokowych;
- zahamowanie niekorzystnych procesów degradujących krajobraz, powstałych w wyniku „przeinwestowania” w strefie nadmorskiej i dążenie do zrównoważonego rozwoju tego obszaru, który może zapewnić długotrwałą atrakcyjność turystyczno-wypoczynkową.

Ochrona układów przestrzennych

- ochrona i rewaloryzacja kompozycji architektoniczno-przestrzennej historycznych układów miejskich i ruralistycznych poprzez regulacje w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zasad: utrzymania i uczytelnienia historycznego układu komunikacyjnego, ulic i placów, ich przekrojów, historycznych linii rozgraniczających i linii zabudowy, utrzymanie historycznych podziałów parcelacyjnych, zasad lokalizacji zabudowy w obrębie parceli, skali i architektury zabudowy;
- zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych kształtujących sylwetę układu (z dominantami - kościołami), zachowanie osi kompozycyjnych i powiązań widokowych;
- utrzymanie ekspozycji z wody i ładu historycznych dominant zespołów staromiejskich, m.in. Wolina, Kamienia Pomorskiego;
- utrzymanie skali i charakteru zabudowy uzdrowskiej w miejscowościach nadmorskich;
- utrzymanie funkcji portów i przystani rybackich z właściwymi im atrybutami.

Ochrona zabytkowych obiektów

- zachowanie, konserwacja i zagospodarowanie zabytków przymorskiego dziedzictwa kulturowego;
- utrzymanie w dobrym stanie innej zabudowy o zabytkowych walorach lokalnych i ponadlokalnych (zasób powinien być określony w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i gminnej ewidencji zabytków);
- zachowanie kompozycji przestrzennej i architektury zespołów zabudowy wojskowej lokalizowanej wzdłuż wybrzeża (Świnoujście, Biała Góra, **Mrzeżyno** i in.);
- odbudowa i ekspozycja chaty rybackiej w **Mrzeżynie**;
- postuluje się urządzenie skansenu - miejsca ekspozycji zanikających form budownictwa, rzemiosła, urządzeń itp.;
- ochrona reliktywów osadnictwa pradziejowego z dopuszczeniem inwestycji na określonych warunkach,
- zachowanie układu topograficznego zabytków archeologicznych posiadających formę przestrzenną (grodzisk, cmentarzysk) i ich otoczenia, zapewnienie ich ekspozycji

Potencjał turystyczny (istniejące trasy turystyczne, polecane trasy i punkty do turystycznego zagospodarowania)

Obszar pasa nadmorskiego (185 km) o wysokich walorach krajobrazowo – kulturowych, zagospodarowany na potrzeby ruchu turystyczno-wypoczynkowego oraz lecznictwa uzdrowiskowego. Na tym obszarze funkcjonują różne formy turystycznego wypoczynku i promocji regionu (w tym w oparciu o dziedzictwo kulturowe), które stanowią jeden z ważnych elementów działalności gospodarczej i aktywności samorządów lokalnych.

Należy wzmacniać i promować spuściznę przymorskiego dziedzictwa kulturowego, także w formie turystyki kwalifikowanej, które może być atrakcyjną i alternatywną formą wypoczynku nadmorskiego.

W „**PZPWZ 2010**” wskazano także grupę obszarów predestynowanych do tytułu Pomnika Historii; wśród nich „**Zespół staromiejski w Trzebiatowie**”.

- **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2013 – 2017 dla Województwa Zachodniopomorskiego, zwany dalej „WPOnZ 2013-2017”** (przyjęty uchwałą Nr XXIII/310/13 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 26 marca 2013 roku).

„**WPOnZ 2013-2017**” stanowi kontynuację polityki opieki nad zabytkami, zapoczątkowanej Programem Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2008-2012, zwany dalej „WPOnZ 2008-2012”, przyjętym Uchwałą Nr XX/197/08 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 17 czerwca 2008 roku.

Główne cele programów opieki nad zabytkami określone w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku to:

- włączenie problematyki ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i poprawa stanu ich zachowania
- wyeksponowanie zabytków i walorów krajobrazu kulturowego;
- zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie zwiększania finansowania opieki nad zabytkami;
- dobra współpraca z właścicielami zabytków;
- tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

„WPOnZ 2008-2012” był pierwszym dokumentem odnoszącym się do polityki Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego w dziedzinie opieki nad dziedzictwem kulturowym województwa, powstałym jako realizacja wymogu ustawowego i jego zapisy pozostają kluczowe dla programu na kolejne 4-lata. Opierał się on na wnikliwym rozpoznaniu zasobu i stanu zachowania dziedzictwa kulturowego województwa, złożonej problematyki opieki i ochrony nad zabytkami oraz wyznaczył cele perspektywiczne i operacyjne stanowiące punkt odniesienia dla programów konstruowanych na kolejne okresy.

Za najistotniejsze cele perspektywiczne uznano:

- utrzymanie zabytków budujących krajobraz regionu,
- funkcjonowanie zabytków w procesie aktywizacji ekonomicznej i społecznej województwa,
- kształtowanie świadomości regionalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i potrzebę jego zachowania dla przyszłych pokoleń.

Jako cele operacyjne wskazano:

- ochronę i opiekę nad zabytkami w strategiach rozwoju i planach zagospodarowania przestrzennego,
- integrację opieki nad zabytkami z ochroną przyrody,
- stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym regionu,
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
- edukację regionalną,
- promocję walorów kulturowych regionu.

Ocena realizacji zadań „WPOnZ 2008-2012” wykazała, że tylko część zadań priorytetowych ustalonych na ten okres została zrealizowana, co można tłumaczyć m.in. wielością tych zadań i nieadekwatnymi środkami. Dlatego w obecnej edycji „WPOnZ 2013-2017” dokonano bardziej selektywnego wyboru zadań, kierując się stanem zachowania dziedzictwa kulturowego oraz potencjałem realizacyjnym (organizacyjnym i finansowym).

„WPOnZ 2013-2017” zakłada, że Samorząd Województwa sprawując opiekę nad zabytkami będącymi jego własnością lub przez niego administrowanymi, poprzez swoje działania przyczynia się do ochrony zabytków leżących w granicach województwa zachodniopomorskiego. Posiadając ku temu instrumenty (finansowe i organizacyjne – Wydział Kultury, Nauki i Dziedzictwa Narodowego, Biuro Dokumentacji Zabytków) inicjuje, wspiera i koordynuje działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego województwa, a wobec właścicieli zabytków może pełnić także funkcję wspomagającą, doradczą, opiniodawczą.

Samorząd Województwa może tworzyć warunki w zakresie bieżących możliwości finansowych i organizacyjnych stymulowania i wspierania wybranych działań, uznanych za istotne dla zachowania dziedzictwa kulturowego i tym samym dla realizacji zadań Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego.

Samorząd Województwa określa politykę zagospodarowania przestrzennego województwa (m.in. poprzez Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego) i strategię rozwoju województwa w poszczególnych dziedzinach (m.in. poprzez Strategię Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego, Regionalny Program Operacyjny), w tym w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, zdefiniowaną w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami. Ponieważ dziedzictwo kulturowe jest przedmiotem ustaleń wielu wojewódzkich dokumentów planistyczno-strategicznych naturalnym jest dążenie do kompatybilności i komplementarności kierunków i zadań obejmujących dziedzictwo kulturowe we wszystkich dokumentach.

„WPOnZ 2013-2017” uwzględnia:

- cele perspektywiczne i operacyjne ustalone w pierwszym Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami na lata 2008-2012 dla Województwa Zachodniopomorskiego;
- weryfikację i kwalifikację zadań do realizacji w latach 2013-2017 na podstawie:
 - oceny realizacji zadań „WPOnZ 2008-2012”, w tym Sprawozdania z realizacji programu na lata 2008-2010 i 2010-2012,
 - aktualnego stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, jego percepcji i popularyzacji,
 - obowiązujących przepisów, dokumentów strategicznych i planistycznych krajowych i wojewódzkich,
 - możliwości realizacji zadań w okresie 2013-2017,
 - wzajemnej komplementarności zadań Programu oraz ich związku z zadaniami przyjętymi w innych dokumentach strategicznych województwa.

Stąd też **„WPOnZ 2013-2017”**, w rozdziale III: „Waloryzacja i ochrona dziedzictwa kulturowego województwa” zawarto Obszary Kulturowo-Krajobrazowe (OKK) wpisane do Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego²⁴.

W osiągnięciu celów „WPOnZ 2013-2017” fundamentalną kwestią jest wypracowanie programu finansowania długofalowych działań, ukierunkowanych na osiągnięcie określonego celu, np. poprawa materialnego stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez ustalenie pierwszeństwa w przyznawaniu środków na rzecz określonej grupy zabytków, na określony okres, czy poprzez uwzględnienie w priorytetach Regionalnych Programów Operacyjnych Województwa Zachodniopomorskiego.

Samorząd Województwa nie ma kompetencji do stanowienia ochrony zabytków, a jedynie do opieki nad zabytkami. Jego kompetencje i działania mają charakter wspierający zarówno ochronę (poprzez plan zagospodarowania przestrzennego województwa), jak i opiekę (poprzez uchwalanie Regionalnego Programu Operacyjnego, przy pomocy którego otwierają się przed właścicielami zabytków możliwości uzyskania środków finansowych). Opracowany - zgodnie z dokumentami strategicznymi - Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przyjmuje uchwałą Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego. Programy opieki nad zabytkami uchwała się na okres 4 lat, a organa samorządów obowiązane są do sporządzania co 2 lata sprawozdań z realizacji programu, które przekazywane są Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków i Generalnemu Konserwatorowi Zabytków, celem wykorzystania wniosków z realizacji programu przy opracowaniu aktualizacji Krajowego Programu Ochrony i Opieki nad Zabytkami. Uchwalone programy podlegają publikacji w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

²⁴ Patrz s. 19-27 niniejszego opracowania.

W kompetencjach samorządu gminy jest stanowienie prawnej ochrony poprzez utworzenie parku kulturowego oraz sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania z odpowiednimi zapisami dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, z późn. zm.).

W „**WPOnZ 2013-2017**” przytoczono zapisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku (z późn. zmianami) precyzujące znaczenie terminów „ochrona” i „opieka” nad zabytkami.

Diagnoza stanu zachowania dziedzictwa kulturowego województwa zachodniopomorskiego została przedstawiona przy zastosowaniu analizy SWOT²⁵.

Wśród „**Mocnych Stron**” wymieniono m.in.:

- dość dobre rozpoznanie i zgromadzenie podstawowej dokumentacji zasobu dziedzictwa kulturowego regionu przez instytucje zajmujące się ochroną zabytków;
- dużą różnorodność typologiczną i stylową oraz wysoka wartość zachowanego dziedzictwa kulturowego, w tym zespołów i obiektów o walorach europejskich lub ponadregionalnych;
- ustalony stan własnościowy większości obiektów zabytkowych;
- ustalenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego uchwalonego w 2010 roku dotyczące ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego;
- określenie zabytkowych wartości krajobrazu kulturowego i zasad jego ochrony w opracowanych dla większości gmin i miast studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego;
- sukcesywne opracowywanie gminnych ewidencji zabytków;
- sukcesywne opracowywanie i uchwalanie przez lokalne (powiatowe, gminne) samorządy programów opieki nad zabytkami.

„**Słabe Strony**” to m.in.:

- brak zintegrowanej, systemowej opieki nad krajobrazem kulturowym i naturalnym;
- niedostateczny poziom kompetencji samorządów lokalnych w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego;
- niski poziom budowy samorządowych służb ochrony zabytków (powiatowych, miejskich konserwatorów zabytków, inspektorów d.s. ochrony zabytków);
- prymat inwestycji nad ochroną krajobrazu i dziedzictwa kulturowego w działaniach planistycznych, projektowych - inwestycje ingerujące w historyczne układy miast i wsi;
- zawłaszczanie inwestycyjne obszarów niezabudowanych bez poszanowania ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju;
- komercyjne modernizacje zabytkowych budowli powodujące zatarcie cech zabytkowych, wynikające m.in. z braku wiedzy o zabytkach i ich znaczenia;

²⁵ **SWOT** – jedna z najpopularniejszych, heurystycznych technik analitycznych, służąca do porządkowania informacji. W polskim tłumaczeniu jest to skrót od angielskich sformułowań: **S** (*Strengths*) – mocne strony, **W** (*Weaknesses*) – słabe strony, **O** (*Opportunities*) – szanse, **T** (*Threats*) – zagrożenia.

- brak poszanowania dla wartości autentyzmu zabytków, oryginalnej substancji, kolorystyki, technologii wykonania i materiałów budowlanych;
- zły stan techniczny znaczącej części zasobu kulturowego;
- niedostateczna liczba muzeów lokalnych i regionalnych placówek kulturalnych prezentujących dziedzictwo kulturowe Pomorza Zachodniego, szczególnie dotkliwy jest brak skansenu etnograficznego, tj. placówki poświęconej tradycyjnemu budownictwu wiejskiemu i gromadzącej dorobek materialny ludności, także przybyłej po 1945 roku;
- niedostateczna popularyzacja wiedzy o wartościach dziedzictwa kulturowego, jego historii i wielokulturowości, szczególnie na poziomie podstawowego i średniego nauczania;
- niedostateczne wykorzystanie potencjału dziedzictwa w promocji Pomorza Zachodniego oraz w tworzeniu jego marki – produktu turystycznego.

Jako „**Szanse**” wskazano m.in.:

- uwzględnianie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego w programach, strategiach i planach wojewódzkich, powiatowych i gminnych;
- wzrost zainteresowania samorządów lokalnym dziedzictwem kulturowym, jego ochroną i udostępnianiem w ofercie turystycznej;
- świadome włączanie przez samorządy lokalne ochrony zabytków w sferę rozwoju regionalnego;
- wzrost tożsamości kulturowej województwa poprzez promocję walorów krajobrazu kulturowego poszczególnych regionów i rozszerzanie działań edukacyjnych, przy wykorzystaniu m.in. instytucji kultury, ośrodków kształcenia różnych poziomów i organizacji pozarządowych;
- aktywizację ekonomiczną i społeczną mieszkańców regionu, poprzez zaangażowanie w ochronę dziedzictwa kulturowego służącego rozwojowi regionalnych i lokalnych produktów turystycznych i odbudowie tradycyjnego rzemiosła;
- możliwość tworzenia nowych miejsc pracy przy pomocy środków pomocowych w związku z rewitalizacją zespołów i obiektów zabytkowych, skorelowanych z rozwojem ruchu turystycznego;
- rewaloryzację i rewitalizację obiektów i założeń;
- kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych, tworzenie tematycznych szlaków turystycznych w oparciu o zrównoważone zagospodarowanie obiektów zabytkowych;
- rozbudowę infrastruktury turystycznej ułatwiającej dostęp do zabytków regionu, w tym wprowadzanie nowoczesnych systemów informacji turystycznej;
- promowanie i nagradzanie dobrych rozwiązań architektonicznych uwzględniających regionalne cechy architektoniczne (konkursy, wystawy, warsztaty studenckie).

Wśród „**Zagrożeń**” wymieniono:

- brak dostatecznego finansowania zadań realizowanych przez instytucje samorządu Województwa Zachodniopomorskiego;
- brak lub niedostateczne finansowania z budżetu samorządów lokalnych (szczególnie wojewódzkiego, powiatowego i gminnego) zadań dotyczących prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach;
- brak lub niedostateczne finansowanie ze źródeł zewnętrznych (zwłaszcza z budżetu państwa) zadań dotyczących prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach;
- prymat działań inwestycyjnych nad działaniami opiekuńczymi nad dziedzictwem kulturowym.

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego powinien stać się podstawą określania polityki w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami dla samorządów lokalnych.

Cele „WPOnZ 2013-2017” to:

- I. Utrzymanie zabytków budujących krajobraz kulturowy województwa zachodniopomorskiego.
- II. Funkcjonowanie zabytków w procesie aktywizacji ekonomicznej i społecznej województwa.
- III. Kształtowanie świadomości regionalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i potrzebę jego zachowania dla przyszłych pokoleń

Dla wyznaczonych celów perspektywicznych określono cele operacyjne. Do poszczególnych celów operacyjnych przyporządkowano określone zadania szczegółowe.

W celu perspektywicznym I „Utrzymanie zabytków budujących krajobraz kulturowy województwa zachodniopomorskiego” wskazano na konieczność uzupełnienia strategii o randze wojewódzkiej o cele i działania ukierunkowane na ochronę dziedzictwa kulturowego (analogicznie do ochrony dziedzictwa przyrodniczego) oraz uwzględnienia zapisów zawartych w „WPOnZ 2013-2017”. Odnosi się to do m.in. do Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2020 roku; Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego; Strategii Rozwoju Turystyki Województwa Zachodniopomorskiego; dokumentach planistycznych dotyczących gospodarki przestrzennej oraz wspierania i monitorowania procesu opracowywania i wdrażania powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami i gminnych ewidencji zabytków.

Cel operacyjny: „integracja ochrony dziedzictwa, krajobrazu kulturowego i ochrony przyrody” – m.in. przez budowę systemu ochrony krajobrazu kulturowego w formie parków kulturowych i obszarów kulturowo-krajobrazowych”. Wśród działań zapisano „współdziałanie z lokalnymi samorządami w zakresie przygotowania i dofinansowywania opracowań studialnych i projektowych stanowiących podstawę merytoryczną do utworzenia parków kulturowych”.

Cel operacyjny: „poprawa materialnego stanu zasobu dziedzictwa kulturowego” wskazuje m.in. na następujące zadania:

- opracowanie Wojewódzkiego Programu Ochrony Drewnianego Budownictwa Ryglowego i powołanie skansenu lub parku etnograficznego;
- **opracowanie Wojewódzkiego Programu Średniowiecznych umocnień Miejskich i Historycznych Zespołów Urbanistycznych;**
- zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą;
- promocja prawidłowej konserwacji i rewaloryzacji zabytków zgodnie z zasadami konserwatorskimi;
- wspieranie właścicieli i użytkowników zabytków w prowadzeniu prawidłowej opieki nad zabytkami.

Cel operacyjny: „decentralizacja zadań ochrony i opieki nad zabytkami” to m.in. wspieranie działań na rzecz budowy samorządowego systemu służb ochrony zabytków – gminnego i powiatowego (w tym poprzez organizacje szkoleń dla urzędników samorządowych, udostępnianie baz danych, etc.).

Cel perspektywiczny II „Funkcjonowanie zabytków w procesie aktywizacji ekonomicznej i społecznej województwa” zawiera cztery cele operacyjne, z czego dwa dotyczą form finansowania zadań związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami – z budżetu województwa i z funduszy strukturalnych i zewnętrznych będących w dyspozycji województwa.

Cel operacyjny: „zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości” wskazuje na następujące zadania:

- rozbudowa wojewódzkiego samorządowego systemu/portalu informacji o zabytki województwa zachodniopomorskiego dostępne turystycznie;
- rozwój tematycznych szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, wodnych, samochodowych, kolejowych, konnych) promujących dziedzictwo kulturowe regionu (w oparciu o wydarzenia historyczne, zespoły zabytków);
- zagospodarowanie na cele turystyczne obiektów zabytkowych;
- budowa i promocja produktów turystycznych i kulinarnych w oparciu o zasób dziedzictwa kulturowego (w tym niematerialnego)²⁶.

Cel perspektywiczny III „Kształtowanie świadomości regionalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i potrzebę jego zachowania dla przyszłych pokoleń” zawiera dwa cele operacyjne: edukacja regionalna i promocja walorów kulturowych regionu.

W edukacji regionalnej wśród zadań zapisano m.in.:

- organizację Europejskich Dni Dziedzictwa na terenie województwa;
- popularyzację wiedzy o historii i zabytkach województwa, w tym o dynastii Gryfitów oraz ochrony i opieki nad zabytkami;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do programów edukacyjnych;

²⁶ W tej sferze Gmina Trzebiatów jest szczególnie predestynowana, m.in. poprzez prężną działalność Trzebiatowskiego Ośrodka Kultury, Trzebiatowskie Towarzystwo Kultury

- tworzenie oferty edukacyjnej kierowanej do właścicieli i użytkowników zabytków w zakresie opieki i pozyskiwania funduszy na remonty i adaptacje zabytków;
- promowanie tradycyjnych form i cech regionalnej architektury i budownictwa oraz dawnych rzemiosł i technik budowlanych, ginących zawodów, dziedzictwa niematerialnego;
- popularyzacja wiedzy o dobrach kultury współczesnej, zwłaszcza zawartych w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego.

W promocji walorów kulturowych regionu wskazano na:

- popularyzację i upowszechnianie wiedzy nt. historii Pomorza Zachodniego i znaczenia dynastii Gryfitów;
- wspieranie działalności wydawniczej, wystawienniczej, multimedialnej promującej walory kulturowe regionu – materialne i niematerialne.

- **Strategia Rozwoju Turystyki w województwie zachodniopomorskim do roku 2015, zwana dalej „SRT 2015”**

(przyjęta uchwałą Sejmiku Województwa nr XVI/147/2000 z 23.10.2000 r.)

W „SRT 2015” przyjęto, że dziedzictwo kulturowe jest jednym z głównych generatorów rozwoju turystyki. W „SRT 2015” określono cele i działania, których realizacja może być także uwzględniona w **Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Trzebiatów**; wspólnymi celami mogą być:

- budowa i rozwój kompleksowych markowych produktów turystycznych wokół typów turystyki i działanie z nim związane:
 - „Budowa i rozwój produktów markowych turystyki miejskiej i kulturowej”,
 - rozwój infrastruktury szlaków historycznych i tematycznych, w tym oznakowanie tras przebiegu oraz atrakcji znajdujących się na szlakach,
 - budowa parkingów i toalet dla odwiedzających,
 - poprawa dojazdu do atrakcji znajdujących się na szlaku;
- budowa i modernizacja centrów informacji turystycznej;
- renowacja obiektów zabytkowych;
- renowacja i turystyczne zagospodarowanie zabytkowych rynków oraz zachowanych elementów zabytkowej zabudowy w małych miasteczkach;
- restauracja zieleni miejskiej;
- „Rozwój edukacyjnej i integracyjnej funkcji turystyki w Regionie” w ramach działania - Edukacja dzieci i młodzieży wokół walorów turystycznych Regionu;
- kooperacja w zakresie wspólnego marketingu Regionu w ramach działania: Opracowanie zintegrowanego systemu promocji markowych produktów Województwa;
- usprawnienie systemu informacji turystycznej w ramach działania: „Budowa zintegrowanego analogowego i cyfrowego systemu informacji turystycznej”;
- kształtowanie środowiska w kontekście rozwoju przestrzeni turystycznej, w ramach działań:

- innowacje na rzecz ekorozwoju w turystyce (m.in. wdrażanie inwestycji nawiązujących w technice budowania do tradycji regionalnej,
 - budowa w konstrukcji ryglowej (szachulcowej),
 - rozwój sieci lądowych szlaków turystycznych,
 - tworzenie projektów liniowych przekraczających obszary administracyjne gmin, powiatów i województwa.
- wykorzystanie turystyczne terenów i obiektów powojсковych i poprzedmysłowych (do celów turystycznych można wykorzystać dawne fabryki, koszary, zakłady przemysłowe, magazyny, spichlerze).

3.4. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W DOKUMENTACH POWIATU GRYFICKIEGO

- **Strategie Powiatu Gryfickiego**

Lokalna Strategia Rozwoju 2009-2015 dla Lokalnej Grupy Działania „Gryflandia”

Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2009-2015 została przygotowana przez członków Lokalnej Grupy Działania „GRYFLANDIA” dla obszaru sześciu gmin powiatu gryfickiego, tj. Brojce, Gryfice, Karnice, Płoty, Rewal, **Trzebiatów**.

Dokument został opracowany w celu zmobilizowania lokalnych społeczności do działań na rzecz poprawy warunków jakości życia i pracy oraz zaspokojenia potrzeb społecznych i kulturalnych obszaru objętego Strategią. Dokument ten będzie niezbędnym narzędziem rozwoju społeczno-gospodarczego. Lokalna Strategia Rozwoju ma stanowić podstawę w wykorzystywaniu środków funduszy Unii Europejskiej, zgodnie z zasadą dotyczącą konieczności wcześniejszego zaprogramowania przedsięwzięć finansowanych z funduszy.

Lokalna Strategia Rozwoju została sporządzona zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 maja 2008r. w sprawie szczegółowych kryteriów i sposobu wyboru lokalnej grupy działania do realizacji lokalnej strategii rozwoju w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 i została przyjęta do realizacji uchwałą Walnego Zebrania Członków na Zebraniu w dniu 26 stycznia 2009 r.

4. CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY TRZEBIATÓW

4.1. POŁOŻENIE GMINY W REGIONIE

Gmina Trzebiatów jest gminą miejsko-wiejską położoną w północnej części powiatu gryfickiego w strefie przybrzeżnej województwa zachodniopomorskiego. Od zachodu graniczy z gminami Rewal i Karnice, od południa z gminami Gryfice i Brojce (w powiecie gryfickim), a od wschodu z gminami Kołobrzeg i Siemysł (w powiecie kołobrzeskim).

Pod względem fizyczno-geograficznym gmina Trzebiatów położona jest na obszarze prowincji zwanej Niżem Środkowoeuropejskim, w podprowincji Pobrzeże Południowobałtyckie, w obrębie makroregionu Pobrzeże Szczecińskie. Część północna gminy należy do położonego wzdłuż wybrzeża mezoregionu Wybrzeże Trzebiatowskie, pozostała znacznie większa część gminy położona jest w obrębie mezoregionu Równina Gryficka.

Pod względem fizjograficznym gmina Trzebiatów podzielona jest na jednostki geomorfologiczne o równoleżnikowym przebiegu. Nad Bałtykiem w obrębie mezoregionu Wybrzeże Trzebiatowskie rozciągają się plaże wybrzeża morskiego na długości ok. 15 km, z położonym na ich zapleczu szerokim pasem wydmy nadmorskich, które osiągają wysokość do 40 m n.p.m. Na południe od pasa wybrzeży rozciągają się piaszczyste równiny oraz płaskie wysoczyzny morenowe, a rzeźbę terenu urozmaicają liczne wzgórza moren czołowych. Południowe krańce gminy to wysoczyzna morenowa falista urozmaicona formami akumulacyjnymi i erozyjnymi, przecięta Północno-Pomorską Doliną Marginalną (sięgającą do strefy przybrzeżnej), wykorzystywaną obecnie przez rzeki: Regę, Błotnicę, Dębosznicę oraz jezioro Resko Przymorskie.

Sieć hydrograficzna gminy zdominowana jest przez rzekę Regę, która uchodzi sztucznym kanałem przekopanym w roku 1456 do morza w Mrzeżynie, zaś jej dawne koryto jest obecnie odnogą zwaną Starą Regą uchodzącą do jeziora Resko Przymorskie.

Lasy zajmują jedynie ok. 13 % powierzchni gminy Trzebiatów, a użytki rolne 67 %. Tereny leśne nie tworzą spójnego kompleksu leśnego i rozproszone są w obrębie gminy, występują na terenach wzdłuż brzegu morskiego w zachodniej części gminy, w części południowej oraz w kierunku na pld. – wschód od Trzebiatowa.

Niewielka lesistość i ukształtowanie terenu powodują, że jedną z charakterystycznych cech krajobrazu gminy są otwarte przestrzenie z eksponowanymi jednostkami osadniczymi. Sieć osadnicza gminy składa się z 26 wsi i osad oraz miasta Trzebiatów.

Wzdłuż dróg tworzących układ komunikacyjny gminy rosną zabytkowe aleje przydrożne oraz szpalery. Liczne pomniki przyrody na terenie gminy to głównie gatunki rodzime rosnące w parkach, na parcelach kościelnych i cmentarzach oraz w sąsiedztwie leśniczówek (np. leśniczówki Warcisław, Mrzeżyno).

4.2. RYS HISTORYCZNY

Dzieje miasta Trzebiatów i wsi trzebiatowskich oraz dziedzictwo kulturowe tych terenów przedstawiono w wielu publikacjach²⁷, a także materiałach niepublikowanych²⁸, autorstwa specjalistów różnych dziedzin. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że pomimo licznych opracowań (w większości o charakterze problemowym, szczegółowym) brak jest dzieł monograficznych czy historycznych.

Na podstawie wyżej wspomnianych opracowań przedstawiono poniższe **kalendarium**, ze wskazaniem na ważniejsze daty z dziejów miasta i okolic, na tle historii Pomorza Zachodniego.

- koniec X w. - książę Mieszko I objął swoi władaniem tereny pomorskie. Jego następca książę Bolesław Chrobry w 1000 r. w porozumieniu z cesarzem niemieckim Ottonem III ustanowił w Kołobrzegu biskupstwo dla tych terenów obecnej gminy Trzebiatów.
- 1046 r. - wzmianka w źródłach historycznych o księciu pomorskim Siemyślu (*Zemuzil*), który na dworze cesarskim w Merseburgu stawiał się obok polskiego księcia Kazimierza Odnowiciela i czeskiego Brzetysława w celu rozstrzygnięcia sporów polsko-czesko-pomorskich.
- 1124 r. - pierwszy udokumentowany przedstawiciel pomorskiej dynastii Gryfitów książę Warcisław I wita misję biskupa Ottona z Bambergu, zorganizowaną z inicjatywy Bolesława Krzywoustego w celu chrystianizacji Pomorza Zachodniego. Na trasie wyprawy misyjnej znalazła się wieś *Kłodona* (*Clodona*, *Cloden*), gdzie biskup poświęcił kościół p.w. św. Krzyża. Powszechnie utożsamia się ją z dzisiejszą wioską położoną nad Regą - Kłodkowo. Według kronikarzy św. Ottona w Kłodkowie na rzece była przystań, z której jej mieszkańcy wyprawiali się na morze.
- 1180 r. - najstarsza wzmianka o Trzebiatowie (wg innych źródeł – 1170 r.) w dokumencie fundacyjnym wystawionym przez księcia dyمیńskiego Kazimierza I dla zakonu premonstratensów (norbertanów) przybyłych do Białoboków z Lund. W dokumencie fundacyjnym wymieniono m.in. Chełm Gryficki i Gąbin. Gdy zakonnicy przybyli do Białoboków²⁹ w Trzebiatowie istniał gród z osadą targową i kościołem³⁰.
- ok. 1187 r. - Trzebiatów z okolicznymi wioskami otrzymuje Anastazja (córka księcia polskiego Mieszka III Starego), żona księcia Bogusława I, matka Kazimierza II i Bogusława II. W Trzebiatowie spędziła ponad 40 lat - zmarła w 1240 r. (1235 r.?).
- 1208 r. - ponowna fundacja męskiego klasztoru premonstratensów w Białobokach. Tym razem zakonnicy sprowadzeni zostali z Mariëngaarde,

²⁷ m.in.: „Trzebiatów - Spotkania Pomorskie” cykl publikacji pokonferencyjnych – od 2000 r.

²⁸ m.in. dokumentacje historyczno-konserwatorskie w zbiorach Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie, Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Oddział Terenowy w Szczecinie, Biura Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, a także Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Trzebiatów.

²⁹ Klasztor w Białobokach ulokowano na wczesnośredniowiecznej osadzie.

³⁰ Relikty tego najstarszego kościoła w Trzebiatowie odkryto podczas badań archeologiczno-architektonicznych prowadzonych w 1973 r. w południowo-wschodniej części lokacyjnego miasta, w rejonie pałacu.

- opactwa we Fryzji. Pozostali w Białobokach do czasu reformacji (poł. XVI w.). Wzniesli zabudowania klasztorne z kościołem.
- 1224 r. - księżna Anastazja, wydała dokument przekazujący żeńskiemu klasztorowi norbertanek gród Trzebiatów („*castrum Trebetow*”) z karczmą i kościołem. Do przejęcia grodu wówczas nie doszło, a zakonnice osiedliły się w pobliskim Wyszku, gdzie przebywały do 1285 r. W dokumencie fundacyjnym wymienia się wsie: Chomętowo, Kłodkowo, Sadlno, Trzebusz, Wlewo.
- 1242 r. - Wacław III, wnuk Anastazji, sprzedaje premonstratensom z Białoboków przedmieście Trzebiatowa z karczmą oraz przekazuje w użytkowanie port morski u ujścia Regi.
- 1277 r. - lokacja miasta na prawie lubeckim przez księcia Barnima I³¹.
- 1269 r. - pierwsza wzmianka o wsi Gołańcz Pomorska w dobrach norbertanów.
- 1291 r. - wieś Gosław w dobrach kapituły kamieńskiej, Kon. XIII w. - budowa kościołów w Gosławiu i Sadlnie.
- 1299 r. - książę Bogusław IV zezwolił na budowę murów obronnych oraz usprawnienie systemu spławnego i obronnego tworzonego przez rzekę Regę i kanały. W ciągu 10 lat (do 1309 r.) miasto otoczono murami, a budowę ostatniego odcinka zakończono w 1337 r.
- 1303 r. - budowa kościoła mariackiego w Trzebiatowie;
- mieszczanie trzebiatowscy otrzymali prawo składu, na mocy którego obcy kupcy zmuszeni byli wystawiać na sprzedaż (na określony czas) towary spławiane Regą; w tym czasie miasto należało już do Hanzy.
- 1307 r. - pierwsza wzmianka o wsi Bieczyno.
- ok. 1400 r. - rozpoczęcie budowy ratusza miejskiego. W tym samym czasie wzniesiono w obrębie miasta kaplicę szpitalną św. Ducha, oraz dwie kaplice poza murami: św. Gertrudy - przy trakcie do Gryfic i św. Jerzego - przy drodze do Kołobrzegu. Na XV/XVI wiek datuje się najstarsze zachowane fragmenty mieszczańskich kamienic.
- 1464 r. - kupcy trzebiatowscy otrzymali zezwolenie na budowę nowego portu u nowego ujścia Regi (stare ujście do jez. Resko i port zniszczony w wyniku napadów kupców kołobrzeskich nie nadawały się do użytku). Nowy port - Mrzeżyno - zbudowano nad nowym ujściem Regi, przekopanym prawdopodobnie w 2 połowie XV w.
- 1534 r. - Trzebiatów jest miejscem³² doniosłego w historii Pomorza Zachodniego sejmu, podczas którego decyzją książąt Barnima XI i Filipa I oraz zgromadzonych przedstawicieli stanów pomorskich ustanowiono reformujące kościół nauki Martina Lutra, jako obowiązujące w księstwie. Jednym z głównych propagatorów nauk Lutra na Pomorzu był Jan Bugenhagen, przebywający w Trzebiatowie od 1504 r. jako wykładowca w Szkole Łacińskiej, założonej przez opata białobłockiego. Skutkiem reformacji była m.in. konfiskata dóbr

³¹ W 1287 r. mieszczanie trzebiatowscy otrzymali od księcia Bogusława IV i przeora klasztoru białobłockiego Thiboldusa potwierdzenie przywileju lokacyjnego.

³² Posiedzenia sejmu odbywały się prawdopodobnie w kaplicy św. Ducha.

- kościelnych i klasztornych (w tym w Białobokach i Trzebiatowie) na rzecz domu książęcego. Norbertankom z klasztoru w mieście zezwolono na dożywotnie użytkowanie zabudowań klasztornych.
- 1619 r. - w dawnych zabudowaniach klasztornych norbertanek osiedla się wdowa po Filipie II księżna Zofia von Schleswig-Holstein. Klasztor przebudowano na rezydencję księżnej. Zofia mieszkała w Trzebiatowie do końca swego życia (1658/1659).
- 1618 r. - na mapie Lubinusa przedstawiono widok Trzebiatowa od strony pld.-wschodniej, z odgałęzieniem rzeki Regi i kościołem w Wyszkowie - na pierwszym planie. Miasto otoczone było pełnym pierścieniem murów z bramami i basztami, zza których widać zwartą zabudowę mieszczańską, bryłę fary miejskiej, ratusza i dworu książęcego.
- w wyniku pożaru zniszczeniu uległy zabudowania i kościół klasztorny pw. św. Piotra w Białobokach.
- 1618 – 1648 - w trakcie wojny 30-letniej nastąpił drastyczny spadek liczby ludności oraz zniszczenia materialne miasta i okolicznych wsi.
- 1621 r. - odnotowano istnienie osiedle na terenie dawnego klasztoru białobockiego. Przy budowie domostw używano gotyckiej cegły pozyskiwanej ze zrujnowanych budowli klasztornych.
- 1637 r. - umiera bezpotomnie Bogusław XIV, ostatni książę z dynastii Gryfitów.
- ok. 1639 r. - odnotowano w Trzebiatowie i okolicy pokazy niezwykłego zwierzęcia – słońia (słonica Hanseke). Wydarzenie te utrwalono w dziełach sztuki: sgraffitowej dekoracji ściany kamienicy przy Rynku i na stallach w kościele mariackim.
- 1648 r. - w wyniku postanowień traktatu westfalskiego, kończącego wojnę 30-letnią ziemię trzebiatowską włączono do księstwa Brandenburgii.
- 1679 r. - w Trzebiatowie wybucha pożar, podczas którego zniszczeniu ulegają bramy miejskie, znaczna część mieszczańskich kamienic, ratusz, dwór księżnej Zofii, kościół św. Mikołaja. Elektor brandenburski Fryderyk III, podejmuje decyzję o odbudowie miasta i dworu książęcego. Projekt odbudowy rezydencji opracowuje holenderski architekt Viktor de Port (1682 r.). Ruiny kościoła rozebrano.
- 1701 r. - zakończono budowę ratusza w formie znanej nam obecnie (częściowo zachowały się mury średniowiecznej budowli).
- 1701 r. - koronacja elektora brandenburskiego Fryderyka III na króla Prus – Fryderyka I.
- 1725 r. - król Fryderyk Wilhelm I ustanowił Trzebiatów miastem garnizony - stała siedzibą wojsk pruskich.
- 1733 r. - wszystkie ulice Trzebiatowa mają brukowaną nawierzchnię.
- 1753 r. - remont pałacu z przeznaczeniem na siedzibę dowódcy garnizonu w Trzebiatowie księcia Württemberg Fryderyka Eugeniusza i założenie parku w rejonie ul. Strumykowej.
- 1757-1763 - wojna siedmioletnia, która ogarnęła całą Europę.

- 1785-1790 – w pałacu trzebiatowskim przebywa Maria Würtemberska (z domu Czartoryska), jako żona ówczesnego dowódcy garnizonu księcia Ludwika Württemberg;
 - kolejny remont i przebudowa rezydencji.
- 1806 r. - wojska napoleońskie plądrują Trzebiatów i okoliczne wsie.
- 1815 r. - reformy administracyjne w państwie pruskim, m.in. wprowadzono nowy podział administracyjny. Ziemia trzebiatowska znalazła się w rejencji szczecińskiej, powiecie gryfickim (1938 r. powiat gryficki włączono do rejencji koszalińskiej).
- 1825 r. - w Trzebiatowie wyburzono mur obronny przy zabudowaniach dawnego klasztoru norbertanek, wytyczono nową ulicę (Sienkiewicza) oraz nowy rynek (zwany świńskim ob. Plac Zjednoczenia).
- 1835 r. - rozpoczęto wydawanie gazety trzebiatowskiej.
- od poł. XIX - rozwój przestrzennym Trzebiatowa poza obręb Starego Miasta. Powstaje zabudowa przedmieść wzdłuż traktów do Gryfic i Kołobrzegu.
- 1842-1844 - założenie parku miejskiego tzw. „Królewski Gaj” (*Königshain*) na Przedmieściu Gryfickim, z inicjatywy komendanta garnizonu płk Bernharda Joachima von Plehwe. Jest to jeden z najstarszych parków miejskich, o ciekawej kompozycji, drzewostanie, bogatym w małą architekturę i zabudowę (restauracja, hotel).
- 1850 r. - wzniesiono kościół gminy starołuterańskiej przy ul. Żółwiej. Na *Reeperbergu* (ob. Plac Lipowy) wybudowano magazyn na potrzeby wojska.
- 1852 r. - budowa brukowej nawierzchni drogi do Gryfic.
- 1857 r. - połączenie kolejowe z Kamieniem Pomorskim.
- 1882 r. - oddano do użytku linię kolejową Kołobrzeg – Goleniów – Szczecin przez Trzebiatów.
- od poł. XIX - w Mrzeżynie (wsi rybackiej) – powstają domy dla kuracjuszy,
 - w 1868 r. budowa przystani dla łodzi służących letnikom.
- 1887-1900 - budowa zakładu dla umysłowo chorych w Jarominie.
- 1895 r. - na Przedmieściu Gryfickim, przy ob. ul. Zagórskiej rozpoczęto budowę zespołu szkoły podoficerskiej (*Unteroffizierschule*);
 - 1901 r. otwarcie szkoły.
- 1906 r. - oddano do użytku linię kolejki wąskotorowej na trasie Trzebiatów – Dargosław, dzięki czemu miasto uzyskało połączenie z Gryficami,
 - w 1912 r. linię łączącą Trzebiatów z nadmorskim Mrzeżynem,
 - w 1913 r. linię z Trzebiatowa do Pogorzelicy, ze stacjami we Włodarce i Rogozinie.
- 1913 r. - dzięki staraniom Johanna Malotki i burmistrza Trzebiatowa barona von Minnigerode inauguruje działalność Związek Krajoznawstwa i Ochrony Regionu Trzebiatowa.
- 1914-1919 - I wojna światowa.
- l. 30. XX w. - rozbudowa zespołu dawnej szkoły podoficerów przy ul. Zagórskiej, budowa lotniska w Rogowie oraz zespołu zabudowań wojskowych w Mrzeżynie.

- 1938 r. - spalenie przez nazistów synagogi trzebiatowskiej. Bożnica znajdowała się na odcinku między ul. Lipową i Głęboką, przy murach miejskich.
- 1939-1945 - II wojna światowa.
- luty 1945 r. - ewakuacja z Trzebiatowa niemieckich urzędów i osób uprzywilejowanych przed zbliżającymi się oddziałami Armii Czerwonej.
- 04.03.1945 - do Trzebiatowa wkraczają wojska radzieckie. Rozmiar zniszczeń w porównaniu z innymi miasteczkami był nieznaczący, zachowały się wszystkie ważniejsze obiekty architektury użyteczności publicznej oraz mury miejskie. Znacznie dotkliwsze straty w zabudowie miejskiej spowodowane zostały zaniedbaniami i rozbiórkami dokonanymi w latach powojennych.
- maj 1947 r. - do Trzebiatowa przybywają pierwsze transporty z ludnością ukraińską przesiedlaną z terenów południowo-wschodniej Polski w ramach akcji „Wisła”.
- 1955 r. - obszar starego miasta w Trzebiatowie wpisano do rejestru zabytków.

4.3. ZASADNICZE CECHY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

Ziemia trzebiatowska należy do tych obszarów województwa zachodniopomorskiego, na których czytelna jest forma średniowiecznego osadnictwa, uzupełniona późniejszymi nawarstwieniami. Miasto Trzebiatów należy do najlepiej zachowanych założeń staromiejskich. Zdecydowana większość wsi trzebiatowskich posiada zachowane rozplanowanie o średniowiecznej proveniencji. Zarówno w mieście, jak i na terenach wiejskich występują dzieła budownictwa i architektury (od średniowiecza po czasy nowożytne), będące przykładami realizacji na skalę ponadregionalną. Krajobraz, zarówno w warstwie przyrodniczej, jak i kulturowej, stanowi walor, który umiejętnie eksponowany i utrzymywany daje podstawę dalszego rozwoju gminy.

4.3.1. MIASTO TRZEBIATÓW

Układ przestrzenny miasta

Zespół staromiejski wkomponowany jest w zakole rzeki Regi, opasany linią kamiennie - ceglanych murów obronnych o pierwotnej długości ok. 2 km i zewnętrznym pasem zieleni. Obecnie mury miejskie Trzebiatowa zachowały się na długości 1600 m, czyli na około ok. 70% dawnej długości. Stare Miasto posiada pierwotne szachownicowe rozplanowanie kwartałów zabudowy oraz układ komunikacyjny, z centralnie usytuowanym prostokątnym rynkiem. Przetrwały także historyczne dominanty zespołu miejskiego: kościół p.w. Macierzyństwa NMP, ratusz oraz dawny klasztor norbertanek, w okresie nowożytnym przebudowany na pałac (ob. siedziba Trzebiatowskiego Ośrodka Kultury). W układzie przestrzennym miasto wyróżnia się (w stosunku do innych miast Pomorza Zachodniego), lokalizacją kościoła farnego poza strefą rynkową. Z zabudowy mieszczańskiej przetrwały liczne

kamienice o różnych cechach stylowych, od reliktyw gotyckich po obiekty z początku XX – wieku. Najcenniejsze kamienice znajdują się w zwartej obrzeżnej zabudowie pierzejowej wokół rynku. Średniowieczna zabudowa Trzebiatowa odzwierciedlała zamożność i znaczenie miasta w okresie jego przynależności do Hanzy.

Rozwój przestrzenny miasta poza obrębem średniowiecznego założenia datuje się na kon. XVIII wieku (w 1784 r. przystąpiono do częściowej rozbiórki murów miejskich). Dopiero od 2-3 ćw. XIX w. rozpoczęła się intensywna zabudowa wzdłuż traktów prowadzących do Gryfic - Przedmieście Gryfickie (*Greifenberg Vorstadt*) i do Kołobrzegu – Przedmieście Kołobrzeskie (*Kolberger Vorstadt*). Przedmieścia różnią się charakterem i formą zabudowy. Przedmieście Gryfickie, rozwinięte wzdłuż ul. II Pułku Ułanów i Zagórskiej, otrzymało charakter reprezentacyjnej dzielnicy, z zespołem budynków dawnej szkoły grenadierów (1897-1901), okazałymi budynkami mieszkalnymi (kon. XIX - pocz. XX w.), parkiem miejskim (poł. XIX w.), alejowym obsadzeniem ulic. Na Przedmieściu Kołobrzeskim powstała zabudowa mieszkalna i gospodarcza o charakterze rolniczym.

Po wschodniej stronie miasta, w rejonie terenów kolejowych, lokalizowano obiekty przemysłowe (warsztaty, zakłady produkcyjne, fabryki). Zabudowa mieszkaniowa to w większości jednorodzinne domki parterowe; m.in. osiedle komunalne „*Spinnkathen-Siedlung*” (Osiedle Przędzalników) z lat 20 – 30. XX w.

Dworzec kolejowy z miastem połączyła ulica Dworcowa, poprowadzona na grobli przez podmokłe tereny pomiędzy Młynówką i Regą. Nad Młynówką i Regą zbudowano w 1905 r. mosty, z których przetrwał w oryginalnej konstrukcji i bardzo atrakcyjnej architekturze Most Dworcowy (*Bahnhofsbrücke* - zwany mostem „z delfinami”). Przy ulicy wzniesiono (pocz. XX w.) budynki mieszkalne (architektura z elementami secesji).

Architektura sakralna

Najstarszy kościół w Trzebiatowie odnotowano w 1170 r. – był to grodowy kościół p.w. św. Mikołaja, po 1285 r. funkcjonował jako kościół klasztorny norbertanek; rozebrany po 1679 r. Relikty zabudowań klasztornych z kościołem odsłonięto podczas badań archeologicznych prowadzonych w 1973 r. na terenie przy pałacu trzebiatowskim.

Drugą, również nieistniejącą już budowlą klasztorną było *claustrum* norbertanów w Białobokach z kościołem p.w. św. Piotra. Opuszczone przez zakonników zabudowana popadła w ruinę, a po pożarze w 1618 r. zostały rozebrane.

Na przedmieściu Wyszków zachowały się relikty gotyckiego kościoła klasztorного norbertanek.

W nazwie przedmieścia Jerusalem utrwalono istnienie w tym miejscu kapliczek na drodze męki Pańskiej, rozebranych prawdopodobnie w XVI-XVII w.

W mieście istniała także synagoga zbudowana w poł. XIX w. – zniszczona w 1938 r.

Zwraca się uwagę na wymienione wyżej, nieistniejące już budowle sakralne ze względu a to, że ich relikty zachowały się, jak można przypuszczać z dużą dozą prawdopodobieństwa (potwierdzeniem są wyniki badań w Białobokach) w miejscach ich lokalizacji. Ponieważ dzieje Trzebiatowa nie są w pełni wyjaśnione, przebadanie miejsc lokalizacji najstarszych budowli może dostarczyć danych do pisania średniowiecznych dziejów miasta. Miejsca te powinny być przedmiotem badań archeologiczno-architektonicznych.

Obecnie w mieście znajduje się pięć budowli sakralnych:

- kościół p.w. Macierzyństwa NMP – gotycka budowla górująca nad miastem i okolicą masywem nawy ukoronowanej strzelistą wieżą. Kościół wzniesiono w formie trzynawowej hali, z wyodrębnionym 5-bocznym prezbiterium, przykrytymi sklepieniami gwiaździstymi oraz z wieżą o szerokości korpusu nawowego, zwieńczoną ostrosłupowym hełmem.
- średniowieczne kaplice szpitalne św. Gertrudy, św. Ducha i św. Jerzego - wzniesione w XIV-XV w. gotyckie budowle wymurowane z cegły. Kaplica św. Jerzego została przebudowana na przytułek w połowie XIX w. (obecnie pełni funkcje mieszkalne). W kaplicy św. Ducha funkcjonuje obecnie kościół parafii prawosławnej, a w kaplicy św. Gertrudy – parafii greckokatolickiej.
- kościół starołuterański z 1904 r. (wzniesiony na miejscu świątyni z 1850 r.) przy ul. Żółwiej, obecnie kościół ewangelicko-augsburski p.w. św. Jana. Jest to neoromańska budowla salowa wzniesiona z cegły, z prostokątnie zamkniętym prezbiterium, czworoboczną wieżą oraz domem parafialnym, tworzącym jedną bryłę z kościołem.

Budowle sakralne Trzebiatowa to zespół o walorach wybitnych w skali regionu. Kościół Mariacki wpisuje się w grupę zachodniopomorskich gotyckich budowli ceglanych o najwyższych walorach architektonicznych (także ze względu na wyposażenie). Unikalnym jest zespół trzech gotyckich kaplic, niespotykany pod względem liczby, stanu zachowania i walorów architektonicznych w regionie.

Budowle świeckie

W zabudowie Trzebiatowa występują obiekty będące przykładami budownictwa od średniowiecza po lata międzywojenne, oraz oczywiście – współczesnego. Do najstarszych, średniowiecznych budowli należą mury obronne z Basztą Kaszaną oraz fragmenty ratusza. Także pałac kryje relikty starszych murów klasztoru i rezydencji księżnej Zofii von Schleswig-Holstein. Forma pałacu jest wynikiem przebudowy gotyckiego (2 poł. XIV w.) klasztoru w XVI i XVII wieku na rezydencję książęcą, rozbudowywaną w XVIII i poł. XIX w. oraz remontu i adaptacji na bibliotekę w latach 70-80. XX w. Ratusz zachował architekturę barokowego założenia z 1701 r., podczas ostatniego remontu odsłonięto w elewacjach i wewnątrz relikty gotyckie.

Zabudowa mieszczańska w obrębie Starego Miasta pochodzi zasadniczo z okresu 2 poł. XIX – pocz. XX w., niemniej widoczne są przykłady form od gotyku,

przez barok, klasycyzm, po secesję. W ścianach wielu kamienic kryją się mury z XV-XVI w., a także późniejsze XVIII-wieczne konstrukcje szkieletowe.

W zabudowie przedmieść poza obrębem Starego Miasta także dominują historyczne formy. Na Przedmieściu Kołobrzeskim: zespół budynków wojskowych (dawna szkoła grenadierów) z przełomu XIX/XX w., okazałe wille i kamienice z pocz. XX w. posiadające dekoracyjnie opracowane elewacje.

W Trzebiatowie znajduje się także wiele cennych budowli klasyfikowanych, jako zabytki techniki:

- elektrownia wodna (1926-1927), z wyposażeniem z czasu budowy, wzniesiona na miejscu lokalizacji (od średniowiecza) młynów miejskich,
- młyn przy ul. Słowackiego z pełnym wyposażeniem technologicznym,
- ceglany spichlerz na placu Lipowym z poł. XIX w.,
- zespół zabudowań i infrastruktury kolejowej (normalno- i wąskotorowej) z kon. XIX – pocz. XX w.
- mosty nad Regą i Młynówką: przebudowane po 1945 r., z częściowo z zachowanymi elementami starej konstrukcji. Zachowane w oryginalnej formie i konstrukcji mosty: żelbetowy z bogatą dekoracją o motywach „wodnych” z 1905 r. w ciągu ul. Dworcowej, kamienny - ul. Głęboka,
- nawierzchnie ulic m.in. dobrze zachowana nawierzchnia z pięknie ułożonej kamiennej kostki rzędowej do Mirosławic. Aleja przy tej drodze uznana jest za pomnikową (do objęcia ochroną) – to kolejny przykład współtworzenia krajobrazu przez elementy kulturowe i przyrodnicze.

Zasadnicze elementy waloryzujące przestrzeń miejską to:

- Stare Miasto - z czytelnym planem miasta lokacyjnego, otoczone murami obronnymi, z dominującą bryłą kościoła Macierzyństwa NMP, kaplicą św. Ducha, ratuszem, założeniem rezydencjalnym oraz licznie zachowaną zabudową mieszczańską;
- Białoboki – teren dawnego klasztoru premonstratensów, na którym powstała zabudowa zagrodowa (ul. Morska);
- Wyszaków – wzgórze nad Regą - miejsce lokalizacji klasztoru premonstratensek z ruiną kościoła i relikiami cmentarza (teren wskazany do ochrony również ze względu na walory przyrodnicze: starodrzew i zbocza porośnięte murawą);
- Przedmieście Kołobrzeskie – z gotycką kaplicą św. Jerzego, z XIX/XX-wieczną zabudową mieszkalną i gospodarczą oraz cmentarzem ewangelickim;
- Przedmieście Gryfickie – z gotycką kaplicą św. Gertrudy, zespołem budynków dawnej szkoły grenadierów oraz licznymi przykładami dobrej architektury willowej, parkiem miejskim (z pomnikami przyrody) i lipowym obsadzeniem ulicy, XIX-wiecznym cmentarzem;
- trakt do dworca – zabudowa ul. Dworcowej z mostem „z delfinami” nad Regą;
- zespół zabudowań i urządzeń elektrowni wodnej na Młynówce;
- kolej normalno- i wąskotorowa opasująca miasto od wschodu i północy;

- Jaromin – XIX/XX-wieczne założenie szpitalno-opiekuńcze w otoczeniu komponowanego założenia zieleni, z historycznym cmentarzem oraz drzewami o cechach pomników przyrody.

Wartości historycznego założenia przestrzenno-architektonicznego miasta podkreślają walory krajobrazowe: wpisanie miasta w zakole rzeki Regi, ekspozycja, szczególnie Starego Miasta z masywem kościoła mariackiego, postrzegane w dalekich perspektywach ze wszystkich traktów wiodących do miasta.

4.3.2. WSIE TRZEBIATOWSKIE

Układy przestrzenne wsi

Na terenie gminy Trzebiatów dominują wsie o średniowiecznej metryce, utrwalonej w obecnym planie wsi o formie okolnicy (Gołańcz Pomorska), owalnicy (Gosław, Kłodkowo, Sadlno, Trzebusz) i ulicówki (Gąbin). Dawne folwarki domenalne w Nowielicach i Mirosławicach posiadają układ z XVIII w., z zabudową w większości z okresu 2 poł. XIX – pocz. XX w. Nieistniejąca wieś rybacka Kępa (po raz pierwszy odnotowana na pocz. XIV w.), z ryglową zabudową wzniesioną na wzorze domów saskich, udokumentowana w wydawnictwach z okresu międzywojennego.

W zabudowie wsi trzebiatowskich charakterystyczne są tradycyjne duże zagrody typowe dla dużych gospodarstw, są to:

- zamknięte zagrody, z zabudową otaczającą kalenicowo podwórze, z chałupą posadowioną w głębi, a stodołą z przejazdem bramnym na froncie zagrody, przy ulicy. Najliczniej ta forma zachowała się w Trzebuszu, gdzie pierzeje wypełnione zagrodami zamkniętymi od ulicy tworzą swoisty klimat tej wsi;
- zagroda, z chałupą posadowioną w głębi podwórza, budynkami gospodarczymi po bokach, a od strony ulicy zwykle wygrodzona murem z bramą i furką dla pieszych – powszechnie występująca w większości wsi.

Struktura zabudowy wsi

Pierwotnie zabudowa wznoszona była w konstrukcji ryglowej, od poł. XIX w. zastępowana murowaną, ale przy nawiązaniu do historycznych typów budynków. Potwierdzenie utrzymywania tradycyjnych form architektury wiejskiej znajdujemy w Trzebuszu. Zabudowa wschodniej części wsi niemal w całości jest ryglowa (stodoły z przejazdem, chałupy szerokofrontowe z wysokimi dachami naczółkowymi). Zachodnia część wsi, odbudowana po pożarze w l. 20. XX w., jest murowana, ale o powtórzonej strukturze przestrzennej zagród z przejazdowymi stodołami na froncie.

Do budynków znaczących w krajobrazie wsi należą szkoły. W Bieczynie, Gosławiu, Nowielicach, Robach, Siemidarźnie pozostały murowane z cegły budynki z 4 ćw. XIX w. Z okresu międzywojennego w: Gąbinie, Gorzysławiu, Kłodkowie, Rogozinie, Zapolicach, modernistyczne budynki w Chełmie i Gołańczy, budynek we Włodarce czerpiący z wzorów ryglowego budownictwa lokalnego.

Architektura sakralna

Kościół od czasu średniowiecznej lokacji, niezależnie od późniejszych zmian i rozbudów, wraz z otaczającym terenem (cmentarze przykościelne), są zasadniczym elementem scalającym układ ruralistyczny. Do najstarszych należą kościoły w Gosławiu i Sadlnie z zachowanymi w partii prezbiterialnej murami z kostki granitowej, datowane na 4 ćwierć XIII w. Granitowy portal kościoła w Gosławiu, o zdobieniu romboidalnym oraz z zagadkowym rytym w formie szachownicy należy do wyjątkowych, występujących nielicznie w granitowych kościołach południa województwa. Rysunek szachownicy wyryto także na kamiennych kwadrach narożnych kościoła w Sadlnie, a przy wejściu do kruchty umieszczono kamień z płaskorzeźbą przedstawiającą schematycznie twarz ludzką (nie ustalono dotychczas genezy i czasu powstania). Oba kościoły rozbudowywano w XV w. Oba to obiekty wieżowe. Barokowa wieża kościoła w Sadlnie z 1622 r., gotycka w Gosławiu z XV w. z barokowym hełmem z 1757 r. Gotyckie ceglano-kamienne kościoły salowe, datowane na XV w., z późniejszymi drewnianymi dzwonniceami znajdują się w: Trzebuszu, Robach i Kłodkowie. W tym ostatnim zachowały się na drzwiach XV-wieczne okucia, które są najstarszym na Pomorzu zabytkiem kowalstwa. Ceglany neogotycki kościół we Włodarce postawiony został w 1891 r. w miejsce obiektu gotyckiego, w Bieczynie neogotycki z k. XIX w. zastąpił ryglowy kościół z 1611 r.

Cmentarze wiejskie

Już od 1797 r. obowiązywał w Prusach zakaz grzebania zmarłych w kościołach i w otoczeniu kościołów. Nowe cmentarze zaczęto zakładać poza niwą siedliskową. Na terenie gminy w prawie wszystkich miejscowościach znajdują się stare, nieczynne cmentarze poewangelickie. Stan ich zachowania jest zróżnicowany. Część pozostaje zdewastowana, na innych powstały lapidaria jak chociażby w 2014 roku w Gosławiu. Na wielu zachował się historyczny starodrzew oraz elementy sepulkralne, częściowe ogrodzenia.

Starodrzew – komponowane założenia zieleni

Najstarsze drzewa znajdujemy w sąsiedztwie kościołów, na cmentarzach przykościelnych (m.in. w Gosławiu, Sadlnie, Kłodkowie, Trzebuszu). Regularne obsadzenia ulic wiejskich wykonywano w XIX w./pocz. XX w. - zachowały się m.in. w Gąbinie, Sadlnie, Trzebuszu (wschodnia część wsi). Do charakterystycznych należą tzw. „zielone bramy” – para drzew sadzonych przed wejściem do chałupy, obecnie w większości wycięte (zachowane w zagrodzie nr 25 w Gosławiu).

We Wlewie znajduje się jedyny park dworski – założony na wysokiej skarpie nad Regą, z pomnikowymi bukami. Park, aleję do wsi, drzewostan wewnątrz wsi uznano za godny ochrony również ze względu na walory przyrodnicze.

Wiele starych dróg oceniają aleje, które w waloryzacji przyrodniczej gminy wskazano do ochrony jako aleje drzew pomnikowych.

Mrzeżyno i Rogowo

Dwie miejscowości nadmorskie posiadają na tle gminy inne jakości, ze względu na odrębny charakter zabudowy i funkcji.

Mrzeżyno – port i późnośredniowieczna wieś rybacka, (po której pozostał relikw – chata rybacka przy ul. Zabytkowej), od końca XIX w. przebudowywana na funkcje wypoczynkowe. W l. 30. XX w. rozbudowana o założenie wojskowe po zachodniej stronie ujścia Regi.

Rogowo – osiedle wojskowe (lotnisko) z l. 30.XX w., z zachowaną zabudową mieszkalną (architektura stylizowana na rustykalną, z elementami ryglówki) oraz obiektami dawnego lotniska (hangar wpisany w 2013 r. do rejestru zabytków odznacza się unikatową konstrukcją żelbetową).

Zasadnicze elementy waloryzujące tereny wiejskie gminy Trzebiatów to:

- dominacja wsi o czytelnych średniowiecznych założeniach ruralistycznych (w tym okolnice i owalnice),
- częściowo zachowana tradycyjna forma kompozycji zagród,
- licznie zachowana zabudowa z okresu od kon. XIX po 1 poł. XX w. Charakterystyczna w przeszłości dla obszaru gminy zabudowa ryglowa nie stanowi już dominanty w krajobrazie kulturowym choć nadal w dużym stopniu go współtworzy,
- kościoły (od XIII – po k. XIX w.).

4.3.3. DZIEDZICTWO ARCHEOLOGICZNE

Na terenie miasta i gminy Trzebiatów zewidencjonowano ogółem 332 stanowiska archeologiczne, w tym: z epoki kamienia – 6, neolitu – 4, epoki brązu – 10, wpływów rzymskich – 10, starożytności – 79, wczesnego średniowiecza – 51 i najliczniejsze – 169 – średniowieczne. Rozmieszczenie tych stanowisk na obszarze gminy jest zróżnicowane tak samo jak zróżnicowana jest ich funkcja. Wielokrotnie na poszczególnych stanowiskach stwierdzono współwystępowanie materiału ruchomego z różnych okresów chronologicznych.

Osadnictwo na tych terenach pojawia się w ogólnie datowanym okresie epoki kamienia w małym nasileniu, podobnie w okresie neolitu.

W 2 połowie VIII w., u schyłku wędrówek ludów, na dzisiejszym Pomorzu Zachodnim pojawiają się osadnicy słowiańscy. Archeologiczne źródła potwierdzają istnienie osad słowiańskich w miejscu późniejszego miasta Trzebiatowa i w jego okolicach z okresu IX – XII w. We wczesnym średniowieczu dużego znaczenia nabierają osady, zarówno pod względem ilości jak i ważności. Występują grody będące obiektami obronnymi, które obecnie jako grodziska mają własne formy krajobrazowe. Osadnictwo skupia się głównie nad brzegami Regi, odgrywającej we wczesnym średniowieczu rolę ważnej drogi komunikacyjnej. Bardzo licznie występują stanowiska dokumentujące osadnictwo średniowieczne.

Największa ilość stanowisk archeologicznych znajduje się w granicach administracyjnych miasta Trzebiatowa. Z epoki brązu pochodzi pojedyncze cmentarzysko, a z okresu rzymskiego osada. Znaczący wzrost ilościowy osadnictwa

następuje w okresie starożytnym, na który datowane są 4 osady. Z wczesnego średniowiecza występuje tutaj 5 osad. Znacząca jest ilość stanowisk z okresu średniowiecza, kiedy to oprócz innych stanowisk występuje 7 osad, dwa grodziska oraz miejsce kultowe. Do średniowiecznych stanowisk należy także włączyć obszar klasztoru w Białobokach oraz teren zasiedlony przez norbertanki w Wyszkowie (pozostały relikty gotyckiego kościoła).

4.3.4. ZABYTKI RUCHOME

Trzebiatów

W kościele NMP do najcenniejszych elementów wyposażenia należą: fragmenty (policzki) stalli z XV-XVI w. r. z polichromowanymi płaskorzeźbami przedstawiającymi sceny pasyjne i biblijne, stalle późnorenesansowe XVII-wieczne z zapleckami z dekoracją architektoniczną, intarsjowane, zespół płyt nagrobnych z XVI-XVIII w., w którym wyróżniają się szczególnie dwie z dekoracją figuralną z 1382 r. i poł. XV w., gotycka polichromia łuku tęczowego, epitafia z XVII w. Pozostałe wyposażenie pochodzi z okresu regotyzacji kościoła w XIX w., w tym organy z neogotyckim prospektem oraz witraże. Poza tym kościół posiada dzwony spiżowe z 1399, 1515 i 1905 r.

Wyposażenie kościoła ewangelicko-augsburskiego pw. św. Jana pochodzi z czasu budowy świątyni (1904 r.), neoromańskie z elementami neogotyckimi: ambona, ołtarz z obrazem przedstawiającym Zmartwychwstanie, tablica psalmów oraz dwa spiżowe dzwony z 1931 r.

Krzyż pokutny – zlokalizowany przy ul. Kilińskiego (droga do klasztoru norbertanek w Wyszkowie) kamienny, datowany na połowę XVI w. (pokutnik Jakob Wacholt zmarł w 1544 r.). Należy do nielicznych tego typu zabytków w Polsce.

Sgraffito na bocznej elewacji kamienicy przy Rynku nr 26 przedstawiające słonia z przewodnikiem, utrzymane w odcieniach szarości i bieli, wykonane prawdopodobnie w 1639 r. (1635?). Należy do obiektów wyjątkowych pod względem techniki, tematyki, jak i walorów artystycznych.

W ratuszu, w gabinecie burmistrza pozostały meble z okresu międzywojennego oraz obraz Petera Ludwiga Lütke`go z 1809 r., przedstawiający panoramę Trzebiatowa.

Na elewacji dawnej szkoły przy ul. Szkolnej znajduje się płyta (odlew w betonie) z płaskorzeźbioną postacią świętej z dziewczynką.

We wnętrzu sklepu na narożniku ul. Głębokiej- Lipowa zachowały się oryginalne płytki ścienne glazurowane zdobione barwnymi motywami (roślinnymi, zwierzęcymi).

Kościół wiejskie

We wnętrzach kościołów pozostało częściowo zachowane oryginalne wyposażenie, jak np.:

Kłodkowo - renesansowa chrzcielnica i ambona;

Roby - renesansowa nadstawa ołtarzowa, barokowa ambona z manierystycznymi malowidłami z 1 poł. XVII w., empora muzyczna z malowidłami z 1 poł. XVII w., organy z neorenesansowym prospektem (XIX w.);

Gosław - granitowa chrzcielnica z 2 poł. XII w., barokowa ambona, zegar wieżowy z XVIII w., witraże z 1598 r.;

Sadlno - dwie granitowe (XII w.) chrzcielnice;

Włodarka - renesansowe malowidła płycin empory organowej;

Trzebusz - empora muzyczna z renesansowymi malowidłami w płycinach, płyty nagrobne (1720, 1731) oraz elementy wyposażenia z XIX/XX w.

Historyczne dzwony zachowały się w: Bieczynie (1814, 1868 r.), Kłodkowie (XV w.), Robach (XIX w.), Gosławiu (XVIII w., 1922 r.), Sadlno (1774 r.), Włodarka (1923 r.), Trzebuszu (1784 r.).

Pomimo ogromnych zniszczeń i rabunków dokonywanych w kościołach po 1945 r. zachowały się cenne przykłady sztuki sakralnej romańskiej, gotyckiej, renesansowej i barokowej. Wszystkie ocalałe zabytki ruchome wymagają szczególnej opieki i ochrony, konserwacji oraz odpowiedniego zabezpieczenia (w tym p.poż. i antywłamaniowego).

4.4. DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

Ziemia trzebiatowska jest miejscem posiadającym swoisty klimat (*genius loci*), Współtworzą go zarówno istniejące zabytki, jak i historyczne postaci, które żyły tu od średniowiecza po czasy współczesne, w tym:

- święty Otton - biskup z Bambergu, misjonarz, inicjator budowy pierwszego kościoła w Kłodkowie;
- księżna Anastazja – córka księcia polskiego Mieszka III Starego, fundatorka klasztoru norbertanek w Wyszku i Trzebiatowie, która spędziła w Trzebiatowie niemal całe swoje dorosłe życie (od ok. 1187 do 1240 r.),
- księżna Zofia von Schleswig-Holstein - wdowa po Filipie II, dla której przebudowano klasztor norbertanek (żyła w Trzebiatowie w latach 1619 - 1658/1659);
- teolog Jan Bugenhagen – wykładowca w Trzebiatowskiej Szkole Łacińskiej, propagator nauk Lutra,
- Maria Würtemberg z domu Czartoryska – żona dowódcy garnizonu księcia Ludwika Wirtemberskiego, która przebywała w Trzebiatowie w latach 1785-1790;
- Karl Friedrich Schinkel – wybitny architekt i malarz, który podczas pobytu w 1809 r. w Trzebiatowie wykonał szereg rysunków, zbierając materiał do panoramy miasta zleconej przez Fryderyka Wilhelma III,
- pułkownik Bernhard Joachim von Plehwe - komendant garnizonu, inicjator założenia w 1844 r. parku miejskiego zw. „Królewskim Gajem” (*Königshain*),
- Lyonel Feininger (1871-1956) – malarz, zauroczony nadmorskim Mrzeżynem, do którego wielokrotnie przyjeżdżał w latach 1924-1935, odwiedzał także Trzebiatów, przed wyjazdem w 1938 r. do USA.

Należy wspomnieć o:

- zakonnikach norbertanach, współfundatorach i właścicielach połowy miasta,
- nieznanych z imienia średniowiecznych obrońcach miasta, z którymi związana jest legenda „o kaszy” i nazwa Baszty Kaszanej,
- kupcach trzebiatowskich,
- żeglarzach i założycielach portu w Mrzeżynie.
- oraz wielu innych, którzy nadali charakter współczesnemu miastu i okolicy.

Do wybitnych postaci współczesnych, które mają wkład w utrzymanie wartości zabytkowych miasta, należy prof. Stanisław Latour (zm. w 2007 r.) – inicjator badań nad architekturą i urbanistyką miasta, autor projektów planów rewaloryzacji Trzebiatowa.

Są to wartości tworzące „ducha” / klimat miasta, które należy eksponować (np. w nazwach miejsc, ulic) i które należy popularyzować (wydawnictwa, programy edukacyjne, wystawy i inne).

5. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY TRZEBIATÓW USTANOWIONA PRAWNIE

5.1. REJESTR ZABYTKÓW

Jak wyżej wspomniano (rozdz. 2) formy ochrony krajobrazu kulturowego i zabytków reguluje art. 7 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (wraz z późn. zmianami). Formą ochrony ustanawianą przez wojewódzkiego konserwatora zabytków jest wpisanie do rejestru zabytków.

Zabytki archeologiczne - w granicach administracyjnych Gminy Trzebiatów, do rejestru zabytków wpisane są stanowiska w:

- Gołańczy Pomorskiej – stan.1, grodzisko, nr rej. 733, 1972 r.
- Trzebiatowie – stan. 2, grodzisko, nr rej. 734, 1972 r.
- Trzebiatowie – stan. 1, miejsce kultowe; nr rej. 749, 1972 r.
- Trzebiatowie – stan. 3, cmentarzysko, nr rej. 750, 1972 r.

Ochronie konserwatorsko-archeologicznej podlega także teren starego Miasta w Trzebiatowie – wpisany do rejestru zabytków nieruchomych.

Rejestr zabytków nieruchomych gminy Trzebiatów zawiera **61 wpisów** (decyzji) do rejestru zabytków³³, które dotyczą ok. 115 obiektów / obszarów (w tym jeden nieistniejący - do wykreślenia z rejestru)³⁴. Zdecydowana większość obiektów znajduje się na terenie miasta Trzebiatowa. Stare Miasta objęto ochroną prawną już w 1955 r., a w l. 50. XX w. wpisano do rejestru średniowieczną tkankę miejską (kościół Mariacki, kaplice, mury, ratusz i in.). W kolejnych latach rejestr uzupełniano o zabudowę mieszczańską, budowle o funkcjach przemysłowych (elektrownia, młyn) i in.

Do rejestru wpisano także linię kolejki wąskotorowej przebiegającą przez gminę Trzebiatów, ze stacjami w Trzebiatowie, Rogozinie, Sadlnie, Włodarce wraz z mostem n/Regą w Nowielicach.

Na terenach wiejskich wpisem do rejestru objęto:

- kościoły w: Gosławiu, Kłodkowie, Robach, Sadlnie, Trzebuszu,
- zagrodę w Gosławiu nr 25 (ob. nr 66),
- chatę rybacką w Mrzeżynie (ul. Zabytkowa 4).

W ostatnich latach, po 2009 r. do rejestru zabytków wpisano:

- salę koncertowo-taneczną przy ul. Wojska Polskiego 38 w Trzebiatowie,
- kościół z otoczeniem w Bieczynie
- hangar lotniczy w Rogowie

Wykaz zabytków nieruchomych w rejestrze – załącznik nr 1.

Rejestr nie jest zbiorem zamkniętym. Wpisy dokonywane są na wniosek właściciela lub z urzędu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Obecnie prowadzona jest (przez Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie) weryfikacja rejestru zabytków oraz zakresu wpisów, ze szczególnym uwzględnieniem określenia

³³ Zgodnie z wykazem umieszczonym na oficjalnej stronie internetowej Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie <http://wkz.bip.alfatv.pl/strony/menu/9.dhtml>.

³⁴ Dotyczy kamieniczki (nowy budynek) w Trzebiatowie, przy ul. Kościuszki 7.

przedmiotu wpisu oraz zakresu i granic ochrony. Jest to proces czasochłonny, na którego efekty trzeba będzie poczekać.

Na terenie gminy Trzebiatów występują również obiekty o walorach historycznych i architektonicznych, które mogą zostać wpisane do rejestru zabytków. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Trzebiatów z 2012 roku przewiduje wpisanie do rejestru ok. 40 obiektów o wartościach zabytkowych, np. kamienicy w Trzebiatowie przy ul. Słowackiego i Wojska Polskiego, zagrody w Trzebuszu i Włodarcze, kościoły w Mrzeżynie i Włodarcze.

Do rejestru zabytków ruchomych wpisano:

- elementy wyposażenia kościoła Macierzyństwa NMP w Trzebiatowie: XVI-XVII-wieczne stalle, dwie płyty nagrobne, organy z neogotyckim prospektem, gotycką polichromię łuku tęczowego,
- elementy wyposażenia kościołów w Gosławiu (barokowa ambona), Kłodkowie (ambona i chrzcielnica z XVII w.), Trzebuszu (renesansową malaturę emporii organowej), dzwony kościelne w Sadlnie, Robach, Trzebuszu, Włodarcze.

Wykaz zabytków ruchomych dostępny w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Szczecinie.

5.2. WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2010 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Szczecinie, opracował „wykaz zabytków nieruchomych z terenu Gminy Trzebiatów ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków”. Zgodnie z w/w wykazem Wojewódzka Ewidencja Zabytków Gminy Trzebiatów zawiera 219 obiektów, w tym są obiekty wpisane po 2010 r. do rejestru zabytków (np. kościół i cmentarz w Bieczynie, pałac w Trzebiatowie) oraz jeden obiekt wykreślony z ewidencji (chałupa nr 55 w Robach)³⁵.

Wśród tych obiektów dominuje: zabudowa mieszkalna Trzebiatowa (kamienice, dom mieszkalne), wiejska zabudowa zagrodowa (chałupa, budynki gospodarcze), cmentarze, szkoły, budynki przemysłowe, założenia przestrzenne.

Wykaz zabytków Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków - Załącznik nr 2

W granicach administracyjnych Gminy Trzebiatów znajduje się **247 stanowisk archeologicznych**³⁶, w tym **332 pozostałości archeologiczne**, które stanowią jednocześnie zasób ujęty w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków. Są to ślady materialnej działalności ludzkiej w przeszłości, od epoki kamienia po okres nowożytny. Każde stanowisko stanowi zwarty, oddzielony od innych podobnych, wycinek przestrzeni, w obrębie którego występują źródła archeologiczne wraz z otaczającym je kontekstem. Dla ochrony stanowisk wyznaczono wokół każdego z nich strefę ochrony archeologiczno - konserwatorskiej: „W.I, W. II” lub „W.III”.

³⁵ Pismo WUOZ w Szczecinie z dnia 23.05.2014r., znak DZ.5140.21.2.2014.AR.

³⁶ Wykaz stanowisk umieszczony został w *Studium uwarunkowań ... 2012*.

6. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W ŚWIELE DZIAŁAŃ GMINY TRZEBIATÓW

(wybór dokumentów)

- **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Trzebiatów, zwane dalej „SUiKZP 2014”**

(Uchwała Nr XLVI/395/14 Rady Miejskiej w Trzebiatowie z dn. 24.04.2014 w/s uchwalenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Trzebiatów)

Opracowanie zawiera zmiany do Studium (...) przyjętego Uchwałą Nr XXIV/191/12 Rady Miejskiej w Trzebiatowie z dnia 28 czerwca 2012 r. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego stanowi podstawowy dokument określający politykę gminy na całym jej obszarze i podstawowy element strategii rozwoju w dziedzinie zagospodarowania przestrzennego. Studium, nie będąc aktem prawa miejscowego, nie jest przepisem gminnym i nie stanowi podstawy do wydawania decyzji administracyjnych.

Ustalenia studium działają poprzez miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, dla których są wiążące.

Ustalenia planów miejscowych nie mogą naruszać ustaleń studium. W sytuacji konieczności uchwalenia planu miejscowego, którego ustalenia są sprzeczne z ustaleniami Studium, należy przeprowadzić zmianę Studium w zakresie niezbędnym, uwzględniającym wpływ planowanego zagospodarowania i zabudowy na teren ich lokalizacji i tereny sąsiednie.

W aktualnym „SUiKZP 2014” uwzględniono zapisy zawarte Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego oraz ustalenia w aktualizacji Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego z 2010 r. Z „PZPWZ 2010” przywołano m.in. zapisy dotyczące utworzenia Parku Kulturowego Trzebusz i Obszarów Kulturowo Krajobrazowych³⁷, ustanowienia układu staromiejskiego Trzebiatowa Pomnikiem Historii, oraz wykazy obiektów proponowanych do wpisania do rejestru zabytków.

Zmiana „SUiKZP 2014” polegała na „rozszerzeniu zasięgu obszarowego strefy SW – tereny specjalne służące wypoczynkowi w granicach działki nr 64, która stanowić będzie ofertę inwestycyjną Gminy Trzebiatów. Zmiana dotyczy zasięgu obszarowego strefy SW, z zachowaniem zasad zagospodarowania i zabudowy, w tym wskaźników, ustalonych dla innych terenów o tej funkcji. Wobec powyższego należy uznać, że wszystkie warunki niezbędne do uchwalenia projektu zmiany studium zostały spełnione”.

- **Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (ustalenia ochrony)**

Władze Gminy Trzebiatów konsekwentnie realizują ustalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i systematycznie sporządzają miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla kolejnych

³⁷ OKK zostały szczegółowo opisane w Rozdziale 3, omamiającym „PZPWZ 2010”.

obszarów, wymagających ustalenia porządku planistycznego z różnych względów, szczególnie w obrębie miasta.

Najstarszym obowiązującym (i znaczącym ze względu na utrzymanie zabytkowych walorów) jest plan rewaloryzacji Starego Miasta – przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Nr XXIX/210/96 w dniu 30.12.1996 r., jako zmiana planu zagospodarowania przestrzennego Miasta Trzebiatowa (zmieniany kilkakrotnie dla wytypowanych obszarów z zachowaniem zasad rewaloryzacji). Ponadto w granicach administracyjnych miasta Trzebiatów planami objęto niemal cały obszar po wschodniej stronie Starego Miasta, wraz z Jarominem oraz tereny na południe od Starego Miasta – od ul. Podmiejskiej do linii kolejki wąskotorowej.

Planami zagospodarowania przestrzennego objęto również istotne ze względów kulturowych obszary miejscowości: Mrzeżyno (po obu stronach Regi) i Rogowo (w tym dla osiedli wojskowych).

Plany sporządzone dotychczas dla obszarów wiejskich dotyczą jednak tylko lokalizacji elektrowni wiatrowych. Dotychczas uchwalono lokalizacje siłowni na obszarach w rejonie: Roby – Bieczyno, Sadlno, Kłodkowo – Wlewo.

W ustaleniach planów zagospodarowania przestrzennego, przyjętych uchwałami Rady Miejskiej w Trzebiatowie, zagwarantowano ochronę dziedzictwa kulturowego, uwzględniając zapisy studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Trzebiatów.

- **Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2009-2013, zwany dalej „GPOnZ 2009-13”³⁸**

(Uchwała Nr XXXII/304/09 Rady Miejskiej w Trzebiatowie z dn. 26.03.2009)

Zaawansowanie stanu wykonania „GPOnZ 2009-2013” odzwierciedla **„Sprawozdanie z realizacji GPOnZ na lata 2009-2013”**, sporządzone przez Burmistrza Gminy Trzebiatów. Pierwszy monitoring obejmuje okres od 26 marca 2009 r. do 30.11.2011 r. i odnosi się do 3 głównych celów perspektywicznych, celów operacyjnych oraz zadań. W monitoringu przedstawiono działania Gminy w zakresie realizacji opieki nad zabytkami:

- Gmina Trzebiatów prowadzi Gminną Ewidencję Zabytków i zajmuje się na bieżąco jego aktualizacją, zarówno poprzez wykreślenia jak i nowe wpisy;
- w sporządzanych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i ich zmianach uwzględnia się warunki ochrony konserwatorskiej zabytków i ochrony okazów pomnikowych przyrody;
- 22 marca 2011 r. Burmistrz Trzebiatowa wystąpił do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o uznanie zespołu staromiejskiego w Trzebiatowie za Pomnik Historii;
- w miarę możliwości finansowych Gmina Trzebiatów prowadzi remonty elewacji zabytkowych obiektów komunalnych. Sprawozdanie zawiera listę obiektów, rodzaj robót oraz wysokość nakładów. Były to zarówno obiekty wpisane do rejestru zabytków jak i ewidencyjne.
- prowadzone są dofinansowane prace remontowo-konserwatorskich przy zabytkach nie będących własnością Gminy Trzebiatów, na mocy Uchwały Nr

³⁸ Program opracowany przez Pracownię Dokumentacji Konserwatorskiej „Verbum” ze Szczecina w 2009 r.

X/91/07 Rady Miejskiej w Trzebiatowie z dnia 30.08.2007 r., zgodnie z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (z późn. zmianami). W pierwszym okresie sprawozdawczym dofinansowano obiekty sakralne (kościół Macierzyństwa NMP, kościół grecko-katolicki, d. kaplica św. Gertrudy i kościół Niepokalanego Serca NMP)

- uspokojono ruch samochodowy w ramach realizacji ustaleń planu rewaloryzacji Starego Miasta poprzez wprowadzenie stref zamieszkania;
- oznaczono trasę miejskiego szlaku turystycznego;
- rozpoczęto prace koncepcyjne i projektowe dotyczące miejskiego szlaku turystycznego „Szlak Słonia”; oznaczono trasę (otwarta w 2013 r.);
- w pałacu trzebiatowskim (Trzebiatowski Ośrodek Kultury) utworzono Izbę Regionalną jako załączek przyszłego muzeum;
- opracowano przewodniki po zabytkach (w tym po Trzebiatowie i Mrzeżynie), w których promuje się gospodarstwa agroturystyczne w historycznych obiektach; na stronach www. „Spacer wirtualny po zabytkach Trzebiatowa”;
- w ramach budowania świadomych więzi lokalnych corocznie organizowany jest konkurs wiedzy o historii miasta i gminy, prowadzone są także lekcje tematyczne dla uczniów;
- corocznie odbywa się konferencja naukowa w Trzebiatowskim Ośrodku Kultury „Spotkania Trzebiatowskie”, której towarzyszy publikacja;
- stałym wydarzeniem w kalendarzu kulturalnym Gminy Trzebiatów jest „Święto Kaszy” – łączące dziedzictwo niematerialne (legendy, historia, grupy rekonstruktorskie), kulinarne i materialne (historyczne obwarowania miasta).

Do realizacji w latach 2012-2013 zaproponowano m.in³⁹:

- udostępnienie GEZ na stronie www.Gminy Trzebiatów;
- bieżąca aktualizacja GEZ, monitoring stanu zabytków, budowa komputerowej bazy danych;
- kontynuacja prac remontowych przy zabytkach, w tym także nie stanowiących własności komunalnych Gminy: budynek dawnego dworca kolei wąskotorowej, magazyn zbożowy przy placu Lipowym, prawosławna kaplica Św. Ducha – szczególnie w zakresie odtworzenia napisów nad wejściem do kaplicy;
- sukcesywne porządkowanie historycznych cmentarzy we współpracy ze społecznościami lokalnymi;
- upamiętnienie dawnego kirkutu przy ul. Sportowej;
- opracowywanie studiów widokowo-krajobrazowych, w celu wskazania obszarów wyłączonych z lokalizacji inwestycji agresywnych;
- powołanie komisji opiniującej projekty koncepcyjne zabudowy Starego Miasta;
- utworzenie stanowiska ds. ochrony zabytków z docelowym powołaniem miejskiego konserwatora zabytków;
- opracowanie studium sieci dróg krajobrazowych, ustalenie punktów widokowych; budowa nowych szlaków tematycznych np. otwarte kościoły, szlak św. Ottona, szlak pomników przyrody na historycznych cmentarzach,

³⁹ Dopiero po sporządzeniu monitoringu za lata 2012-2013 będzie możliwe potwierdzenie stopnia wykonania GPOnZ na lata 2009-2013

- szlak budownictwa ryglowego, wystąpienie o wpisanie Starego Miasta w Trzebiatowie w „Europejski Szlak Gotyku Ceglanego”;
- zakończenie remontu mostu „z delfinami” nad Regą;
 - pozyskiwanie środków zewnętrznych na prace związane z: rewaloryzacją parku miejskiego, zagospodarowanie przestrzeni publicznych w obrębie Starego Miasta;
 - opracowanie regulaminu dorocznej nagrody za opiekę nad zabytkami/najlepszego użytkownika obiektu/wykonawcy prac przy zabytku;
 - upamiętnienie postaci historycznych związanych z Trzebiatowem

• **Gminna Ewidencja Zabytków (GEZ)**

Gminna Ewidencja Zabytków prowadzona przez samorząd nie jest prawną formą ochrony zabytków. Jednak ze względu na wymóg uwzględnienia zabytków ujętych w **GEZ** w studiach i planach zagospodarowania przestrzennego, a także na fakt, że znajdują się w niej obiekty tworzące zasadniczy krajobraz kulturowy gminy, należy podkreślić jej znaczenie.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 roku, o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw⁴⁰ wzmacnia znaczenie gminnej ewidencji zabytków w art. 22 ust. 4 otrzymuje brzmienie: „*Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy*”.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (**burmistrza**, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków

Nowelizacja (z 18 marca 2010 r.) ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, art. 3:

W ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118, z późn. zm.) w art. 39 ust. 3 otrzymuje brzmienie:

„W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków”.

Gminna Ewidencja Zabytków dla gminy Trzebiatów została opracowana w 2009 r., wraz z pierwszą edycją Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami i stanowi podstawę do aktualizacji Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Trzebiatów.

W **GEZ** ujęte są:

- zabytki architektury, w tym: obiekty sakralne, mieszkalne, gospodarcze, użyteczności publicznej, techniki i przemysłu;
- układy przestrzenne (obszary);

⁴⁰ Niniejszą ustawą zmienia się następujące ustawy: ustawę z dnia 17 czerwca 1960 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji z późniejszymi zmianami, ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

- cmentarze: komunalne, wyznaniowe;
- zielen komponowaną – parki, aleje, formy krajobrazowe.

Gminna Ewidencja Zabytków została sporządzona w formie kart, zawierających m.in. dane adresowe o obiekcie, datowanie, formę ochrony oraz aktualne fotografie i mapę z lokalizacją.

Powyższa ewidencja jest zbiorem otwartym i została opracowana dla 607 obiektów / obszarów.

7. OCENA STANU ZACHOWANIA I FUNKCJONOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY TRZEBIATÓW

Analiza stanu zachowania i funkcjonowania w obiegu społecznym poszczególnych elementów dziedzictwa kulturowego gminy Trzebiatów (krajobrazu, zabytków nieruchomych, ruchomych i niematerialnych) pozwala na zestawienie zjawisk pozytywnych i negatywnych oraz wskazanie perspektyw.

7.1. MOCNE STRONY

- Cenne i różnorodne zasoby dziedzictwa kulturowego o walorach lokalnych i ponadlokalnych (w tym miasto Trzebiatów, kościoły w Sadlnie i Gosławiu, rodzima zabudowa ryglowa wsi, historyczne wyposażenie kościołów – (porównaj charakterystyka dziedzictwa – rozdz. 5).
- Dobre rozpoznanie i zewidencjonowanie zabytków archeologicznych, nieruchomych i ruchomych (do wielu obiektów powstały opracowania, specjalistyczne dokumentacje konserwatorskie, które mogą być wykorzystane do sporządzania programów prac przy zabytkach oraz do badań historii osadnictwa, architektury i in.).
- Krajobrazy o walorach przyrodniczych i kulturowych (podstawa do zintegrowania ochrony obszarowej krajobrazu – patrz „SUiKZP 2014”.
- „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Trzebiatów” zawiera wnikliwą analizę krajobrazu kulturowego wraz z zaleceniami do ochrony i kształtowania krajobrazu, obowiązujące przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
- Plany zagospodarowania przestrzennego miasta Trzebiatów, Mrzeżyna i Rogowa z ustaleniami do ochrony zabytków.
- Uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych uchwalonych przez Radę Miejską (np. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Trzebiatowa, i in.).
- Popularyzacja historii i dziedzictwa kulturowego: wydarzenia o zasięgu lokalnym i ponadregionalnym (Spotkania Trzebiatowskie), wydawniczym, edukacyjnym (programy szkolne), informacja na stronie internetowej Urzędu o zabytkach miasta. Działania skutkujące stosunkowo wysokim poziomem świadomości waloru dziedzictwa kulturowego i potrzeby jego ochrony wśród społeczności trzebiatowskiej; co znacząco wyróżnia Gminę na tle innych jednostek samorządu terytorialnego.
- Aplikacja do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o wpisanie Trzebiatowa na listę Pomników Historii.
- Kulturotwórcza rola Trzebiatowskiego Ośrodka Kultury jako własnej instytucji Gminy Trzebiatów, co wpisuje się w ideę pomnika historii.
- Ekspozycje muzealne w pałacu – utworzenie przy udziale środków zewnętrznych izby regionalnej.
- Dbłość o dziedzictwo niematerialne, w tym kulinarne (np. pierniki norbertańskie „Perły Pomorza Zachodniego” w edycji 2011 r.).
- Oznakowanie zabytków miejskich – Szlak Staromiejski po zabytkach z tablicami informacyjnymi.

- Przykłady funkcjonowania zabytków w zagospodarowaniu turystycznym (Nowielice – stadnina koni w zabytkowym założeniu folwarcznym, Gosław – gospodarstwo agroturystyczne w zagrodzie ryglowej wpisanej do rejestru zabytków).
- Funkcjonujące szlaki turystyczne: pieszo-rowerowe wokół jez. Resko, „Bocianich Gniazd”, nadmorska międzynarodowa trasa „Ku Słońcu”, kajakowy Regą (patrz Obszary Kulturowo Krajobrazowe, s. 23-30).
- Przykłady inicjatyw i realizacji lokalnych związanych z opieką nad zabytkami i krajobrazem kulturowym (remonty zabudowań wiejskich z zachowaniem zabytkowego waloru: Gosław, Włodarka; tworzenie lapidariów w obrębie historycznych nekropolii np. Nowielice, Gosław).
- Rozpoczęte (i częściowo zrealizowane) programowe badania archeologiczne na terenie klasztoru w Białobokach.
- Dofinansowania prac konserwatorskich przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków (patrz monitoring GPOnZ 2009-11).

7.2. SŁABE STRONY

- Stan techniczny kamienic i oficyn staromiejskich (wiele wymaga kompleksowych remontów konstrukcji, dachów, elewacji).
- Pogarszający się stan techniczny większości budynków wiejskich wzniesionych w rodzimej konstrukcji ryglowej, co skutkuje m.in. skreśleniem ich z GEZ, a w konsekwencji fizycznym unicestwieniem.
- Stan zabytkowej kolejki wąskotorowej – konieczne remonty budynku dworca w Trzebiatowie, torowiska i mostu w Nowielicach.
- Zagrożone ruiny kościoła norbertanek w Wyszkanie.
- Niewystarczające zabezpieczenie przeciwpożarowe i antywłamaniowe kościołów.
- Zaniedbane wiejskie cmentarze historyczne.
- Poziom estetyki reklam i witryn w mieście (negatywny wpływ na zabytkowe walory staromiejskich pierzei).
- Dewaloryzujące modernizacje historycznej zabudowy – wymiana stolarki, przebudowa elewacji (docieplenia zewnętrzne), stosowanie blachodachówki – skutkujące obniżeniem walorów zabytkowych (szczególnie na obszarach wiejskich).
- Brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów wiejskich.
- Zbyt niska liczba zabytkowych obiektów na terenach wiejskich wpisanych do rejestru zabytków.
- Skupienie funkcji turystycznych w pasie przybrzeżnym (Mrzeżyno, Rogowo), przy słabym zaangażowaniu pozostałych terenów, na których występują wartościowe obiekty zabytkowe (miasto, dolina Regi, wsie trzebiatowskie).
- Promocja walorów kulturowych gminy oparta głównie na eksponowaniu zabytków miejskich.

- Niewystarczające wykorzystanie wszystkich możliwych źródeł dofinansowania działań w sferze ochrony i opieki nad materialnym i niematerialnym dziedzictwem kulturowym.
- Brak w strukturach Urzędu Gminy Trzebiatów stanowiska miejskiego konserwatora zabytków lub chociaż stanowiska ds. zabytków, co pozwoliłoby na skuteczniejsze działania na rzecz jego ratowania i odpowiedniego zabezpieczenia

7.3. PERSPEKTYWY

- ✓ **Trzebiatów Pomnikiem Historii** – budowanie marki o znaczeniu ponadregionalnym.
- ✓ Trzebiatów miastem eksponującym dobrze utrzymane zabytkowe budowle, z rozwiniętą infrastrukturą turystyczną i rekreacyjną (w tym park miejski, tereny rekreacyjne nad Regą).
- ✓ Trzebiatowski Ośrodek Kultury, Trzebiatowskie Towarzystwo Kultury jako animatorzy działań w sferze promocji dziedzictwa materialnego i niematerialnego, także o zasięgu ponadregionalnym, tworzące zaplecze merytoryczne dla miasta pomnika historii.
- ✓ Miasto „Czterech kultur i czterech religii” jako markowy produkt regionalny.
- ✓ Połączenie kolejką wąskotorową Trzebiatowa z Gryficami przez Nowielice, Rewal. Kolejka atrakcją turystyczną.
- ✓ Prace przygotowawcze nad utworzeniem parku kulturowego „Trzebusz”, co pozwoliłoby w harmonijny sposób wyeksponować dziedzictwo ruralistyczne Gminy.
- ✓ Dobry stan techniczny i odpowiednie zagospodarowanie zabytkowych budynków na całym obszarze gminy.
- ✓ Muzeum historii młynarstwa na Pomorzu Zachodnim w oparciu o młyn gospodarczy przy ul. Słowackiego, w połączeniu ze stałym programem „Dziedzictwo kulinarne ziemi trzebiatowskiej”.
- ✓ Zachowane walory kulturowe wsi trzebiatowskich.
- ✓ Funkcjonowanie sieci gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych zagrodach.
- ✓ Budowa nowych tras turystycznych w oparciu o środowisko kulturowe (szlak biskupa Ottona, Europejski Szlak Gotyku Ceglanego, Szlak Słonia) oraz przyrodniczo-kulturowe (porównaj OKK).
- ✓ Dobry poziom realizacji architektonicznych. Kształtowanie nowego zagospodarowania na zasadzie dobrej kontynuacji.
- ✓ Powstanie zintegrowanego systemu zarządzania i monitoringu zagospodarowania (m.in. na cele turystyczne) środowiska naturalnego i kulturowego.
- ✓ Zagospodarowanie turystyczne dostosowanego do walorów środowiska przyrodniczo-kulturowego, służącego rozwojowi i promocji wybranych obszarów w gminie.
- ✓ Liczne - na dobrym poziomie merytorycznym i edytorskim – wydawnictwa dotyczące historii i jej świadectw na ziemi trzebiatowskiej, w tym opracowania monograficzne.

- ✓ Społeczeństwo świadome historii Pomorza Zachodniego, ziemi trzebiatowskiej a tym samym akceptujące dziedzictwo kulturowe jako własną – swojską - przestrzeń.
- ✓ Sprawozdanie z realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Trzebiatów na lata 2009-2013.

8. CELE I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW

8.1. CELE PERSPEKTYWICZNE

Przegląd zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zdiagnozowanie stanu zachowania zabytków, przeprowadzone na etapie tworzenia pierwszego GPOnZ na lata 2009-2013 dla Gminy Trzebiatów oraz sprawozdanie z I etapu realizacji programu (2009-11) stanowią podstawę formułowania celów i zadań. Ich realizacja powinna pomóc w tworzeniu wizerunku Gminy Trzebiatów jako atrakcyjnej dzięki walorom kulturowym na równi z walorami przyrodniczymi, z potencjałem obszarów do rewitalizacji i obiektów do zagospodarowania.

Niżej wskazano cele perspektywiczne, dalekosiężne, służące osiągnięciu finalnych efektów w trzech podstawowych dziedzinach:

- poprawie stanu dziedzictwa kulturowego (**cel 1**),
- funkcjonowaniu zabytków w procesach aktywizacji ekonomicznej i społecznej oraz budowie atrakcyjności i konkurencyjności (**cel 2**),
- społeczeństwa świadomego walorów historycznych krajobrazów i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego (**cel 3**).

Osiągnięcie tych celów wymaga wieloletnich, zintegrowanych działań skutkujących zmianami zarówno w sferze materialnej (dotyczącej stanu i zagospodarowania zabytków), jak i mentalnej (zmiany stosunku do zabytku, dobra uznawanego często za kłopotliwe i niezwykle kosztowne w utrzymaniu).

Określone niżej cele należy traktować jako równorzędne. Poprawa stanu dziedzictwa kulturowego nie będzie możliwa bez powstania świadomej potrzeby jego zachowania oraz działań związanych z użytkowaniem zabytków w sposób odpowiedni dla ich walorów. Suma działań powinna powodować aktywizację społeczną, ekonomiczną i podniesienie atrakcyjności regionu.

Cel perspektywiczny 1 – Utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego.

Osiągnięcie tego celu możliwe jest poprzez:

- ustanowienie zespołu staromiejskiego w Trzebiatowie **Pomnikiem Historii**
- uwzględnianie problemów ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w dokumentach strategicznych gminy;
- zintegrowanie ochrony krajobrazu kulturowego z ochroną przyrody i równowagi ekologicznej;
- określenie obszarów wartościowych pod względem krajobrazowym (kulturowym i przyrodniczym) i określenie wytycznych do ich zabudowy i zagospodarowania oraz wskazanie najcenniejszych obszarów do zachowania poprzez wyłączenia z lokalizacji inwestycji o negatywnym wpływie na krajobraz (**z uwzględnieniem wytycznych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa**);
- poprawę stanu technicznego zachowania zabytków, poprzez budżet własny miasta oraz pozyskiwane środki zewnętrzne;

- rewitalizację obszarów niedoinwestowanych, wymagających szczególnej opieki (np. zabudowa średniowiecznego układu urbanistycznego, dziedzictwo archeologiczne, zieleń komponowana - parki);
- budowę zintegrowanego systemu informacji, monitoringu stanu i zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego;
- współpracę czynników społecznych (społeczni opiekunowie zabytków, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, fundacje), samorządowych i rządowych w sprawach dotyczących ochrony krajobrazu kulturowego i naturalnego;
- utworzenia w strukturze Urzędu Miasta stanowiska ds. zabytków.

Cel perspektywiczny 2 Funkcjonowanie dziedzictwa kulturowego w procesach aktywizacji społecznej i ekonomicznej oraz budowie wizerunku Miasta

Osiągnięcie tego celu wymaga:

- tworzenia warunków finansowych i organizacyjnych służących zaangażowaniu dziedzictwa kulturowego w aktywizację ekonomiczną i społeczną;
- stworzenia zintegrowanego systemu informacji o finansowaniu ochrony i opieki nad zabytkami, możliwościach pozyskania dotacji ze środków unijnych, państwowych, wojewódzkich, powiatowych, miejskich oraz prawidłowego przygotowania wniosków;
- racjonalnego wykorzystania środków z funduszy unijnych, rządowych, samorządowych, prywatnych na projekty mające za zadanie poprawę kondycji zabytków (konserwację) oraz rewitalizację, aktywizację społeczną i ekonomiczną w oparciu o obiekty i obszary zabytkowe;
- zagospodarowania zabytkowych (**nie tylko wpisanych do rejestru zabytków**) budowli na cele kulturalne, turystyczne i inne przy pomocy funduszy prywatnych, gminnych, państwowych i europejskich;
- budowy i promocji produktów turystycznych w oparciu o dziedzictwo kulturowe i zabytki;
- budowy profesjonalnego systemu informacji turystycznej.

Cel perspektywiczny 3 - budowa świadomych więzi społecznych z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania

Osiągnięcie celu poprzez:

- organizację imprez kulturalnych, konferencji naukowych, popularno-naukowych pogłębiających wiedzę o dziedzictwie kulturowym, kierowanych do różnych środowisk;
- wykreowanie wiodącej imprezy kulturalnej związanej z dziedzictwem kulturowym integrującej różne środowiska ;
- wspieranie inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych działających na rzecz popularyzacji wiedzy o zabytkach oraz opieki i ochrony nad zabytkami;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do programów szkolnych, upowszechnianie edukacji nt. historii i dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie zabytków gminy w nauczaniu dziejów urbanistyki, architektury i budownictwa, archeologii (np. lekcje muzealne);
- rozbudowę sieci muzealnej, także o inicjatywy prywatne.

8.2. CELE PERSPEKTYWICZNE - CELE OPERACYJNE - ZADANIA

Propozycje zadań do realizacji w lata 2014 - 2018 na mocy uchwały Rady Miejskiej w Trzebiatowie

CEL PERSPEKTYWICZNY 1. UTRZYMANIE I WYEKSPONOWANIE ZACHOWANYCH ZASOBÓW I STRUKTURY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2014-2018 na mocy uchwały Rady Miejskiej
1. Budowa gminnego systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz kształtowania krajobrazu kulturowego	Prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków	- Prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków - Udostępnienie kart GEZ na stronie www. Urzędu Miejskiego
	Sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całej gminy	Sporządzenie m.p.z.p. dla obszarów najcenniejszych kulturowo – wskazanych w studium uwarunkowań
	Rozszerzenie chronionego wpisem do rejestru zasobu dziedzictwa kulturowego	Wystąpienie do Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpisanie z urzędu do rejestru zabytków wskazanych w studium uwarunkowań
	Ustanowienie Starego Miasta w Trzebiatowie Pomnikiem Historii	- Wniosek złożony w 2011 r. przez Burmistrza Trzebiatowa - Monitorowanie postępu prac weryfikacyjnych nad w/w wnioskiem
	Rozpoczęcie procedur zmierzających do utworzenia parków kulturowych dla obszarów wskazanych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego (2010) oraz studium uwarunkowań ...	- Przygotowanie projektu uchwały (we współpracy z ZWKZ, BDZ) ⁴¹ o utworzeniu parku kulturowego „Trzebusz” z określeniem granic i sposobu ochrony, - Przeprowadzenie działań promujących tę formę ochrony dziedzictwa kulturowego
	Realizacja planu rewaloryzacji Starego Miasta (uchwała Rady Miejskiej Nr XXIX/210/96 z dn. 30.12.1996 r.) w zakresie ustaleń proceduralnych	- Powołanie komisji opiniującej projekty koncepcyjne zabudowy na terenie Starego Miasta - Rozszerzenie uprawnień komisji o opiniowanie projektów zabudowy na terenach obszarów wiejskich

⁴¹ Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków i Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie - samodzielna instytucja kultury w strukturach Zachodniopomorskiego Urzędu Marszałkowskiego.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2014-2018

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2014-2018 na mocy uchwały Rady Miejskiej
		objętych strefami ochrony konserwatorskiej w studium uwarunkowań gminy Trzebiatów
	Wyodrębnienie w strukturze Urzędu Miejskiego stanowiska ds. ochrony zabytków i opieki nad zabytkami lub powołanie samorządowego konserwatora zabytków	Przygotowanie procedur w celu wyodrębnienia w Urzędzie Miejskim stanowiska ds. ochrony zabytków i opieki nad zabytkami lub powołanie gminnego konserwatora zabytków
2. Budowa zintegrowanego systemu ochrony wartości kulturowych i przyrodniczych	Opracowanie programu zintegrowanej ochrony krajobrazu gminy Trzebiatów	- Przygotowanie założeń programu zintegrowanej ochrony krajobrazu gminy Trzebiatów - Rozpoznanie możliwości dofinansowania programu ze środków zewnętrznych (WFOŚiGW, Urząd Marszałkowski i in.)
	Ustanowienie ochrony dla obszarów łączących walory kulturowe i przyrodnicze	- Powołanie Parku Kulturowego „Trzebusz”
	Realizacja planu rewaloryzacji Starego Miasta (uchwała Rady Miejskiej Nr XXIX/210/96 z dn. 30.12.1996 r.)	Wszczęcie procedury prawnej związanej z ustanowieniem pomników przyrody na terenie objętym planem
	Sporządzenie programu opieki nad historycznymi cmentarzami wiejskimi i jego wdrożenie	Sporządzenie programu opieki nad historycznymi cmentarzami wiejskimi (na przykładzie nowo utworzonych lapidariów w Nowielicach i Gosławiu)
	Ochrona alei pomnikowych (zadanie można połączyć z zadaniem: Budowa sieci dróg krajobrazowych)	Wystąpienie do Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody o podjęcie działań w celu ustanowienia prawnej ochrony alei pomnikowych
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Monitoring stanu zachowania zabytków znajdujących się w zasobach komunalnych	- Monitoring stanu zachowania zabytków ujętych w GEZ - Budowa komputerowej bazy danych
	Realizacja ustaleń planu rewaloryzacji Starego Miasta (uchwała Rady Miejskiej Nr XXIX/210/96)	Np.: - dalsze udoskonalania zasady ruchu uspokojonego na terenie Starego Miasta, - pełne odtworzenie ciągu pieszo-jezdnego wzdłuż wewnętrznego lica murów obronnych, - budowa ciągu pieszego wzdłuż

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2014-2018

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2014-2018 na mocy uchwały Rady Miejskiej
		brzegów Regi i Młynówki, (zagospodarowanie na funkcje rekreacyjne dla turystów i mieszkańców), - ujednolicenie formy oświetlenia ulicznego z dostosowaniem do historycznego charakteru miejsca, - opracowanie katalogu szyldów i reklam do stosowania na terenie Starego Miasta, - opracowanie projektu nawierzchni ciągów pieszych i jezdnych w nawiązaniu do form historycznych -estetyzacja ciągów komunikacyjnych
	Kaplica św. Ducha, ob. cerkiew prawosławna 1517 – 2017 (500-lecie Reformacji)	- Kompleksowy remont struktury architektoniczno-budowlanej - Konserwacja historycznego wystroju i wyposażenia (w tym m.in. odtworzenie inskrypcji nad wejściem, konserwacja detalu i polichromii wnętrza
	Rewitalizacja kolejki wąskotorowej Trzebiatów – Rewal	Zakres zadania: - przejęcie na mienie komunalne linii kolejki wąskotorowej w obrębie gm. Trzebiatów (przy współpracy z gm. Rewal), - remont i zagospodarowanie budynku dworca kolejki w Trzebiatowie, nie tylko na funkcje „kolejowe”, - remont mostu w Nowielicach - opracowanie projektu do aplikowania o środki zewnętrzne,
	Rewaloryzacja i rewitalizacja zabytkowego młyna przy ul. Słowackiego	Zakres zadania: - przejęcie młyna na mienie komunalne, - utworzenie muzeum młynarstwa - stała ekspozycja w formie czynnego młyna (produkcja)
	Rewaloryzacja i zagospodarowanie terenu poklasztornego w Wyszku	Opracowanie programu rewitalizacji
	Działania na rzecz utrzymania tradycyjnych wzorców architektonicznych w nowych realizacjach	Zorganizowanie konkursu architektonicznego promującego dobre przykłady

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2014-2018

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2014-2018 na mocy uchwały Rady Miejskiej
	Promocja dobrych realizacji prac przy zabytkach	Opracowanie regulaminu dorocznej nagrody za opiekę nad zabytkami/ najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego / wykonawcy prac przy zabytku
CEL PERSPEKTYWICZNY 2. FUNKCJONOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W PROCESACH AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ I EKONOMICZNEJ		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2014-2018 na mocy uchwały Rady Miejskiej
1. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości	Realizacja planu rewaloryzacji Starego Miasta (uchwała Rady Miejskiej Nr XXIX/210/96 z dn. 30.12.1996 r.) w zakresie uzupełniania zabudowy	Zabudowa kwartałów w sąsiedztwie kościoła Mariackiego
	Rozbudowa kulturowych tras turystycznych	Podjęcie współpracy z organizacjami turystycznym (PTTK), właścicielami zabytków, zabytkoznawcami, w sprawie budowy nowych szlaków tematycznych - kulturowych: - otwarte kościoły, - szlak św. Ottona - (wspólnie z gminą Karnice i Kołobrzeg), - szlak pomników przyrody na starych cmentarzach, - szlak budownictwa ryglowego („Stare chałupy i stodoły”)
	Budowa produktu turystycznego: „Trzebiatowskie drogi krajobrazowe”	Zależnie od zaawansowania prac nad zadaniem: Budowa sieci dróg krajobrazowych (cel operacyjny 2)
	Budowa produktu turystycznego związanego z techniką w gminie Trzebiatów: - „Trzebiatowska kolejka wąskotorowa” - Muzeum młynarstwa	Zależnie od zaawansowania prac nad zadaniem: Rewitalizacja kolejki wąskotorowej i tworzenie muzeum (cel operacyjny 3)
	Wspieranie inicjatyw w dziedzinie budowy infrastruktury turystycznej,	Opracowanie regulaminu konkursów dla prowadzących działalność w zabytkach (punkty

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2014-2018

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2014-2018 na mocy uchwały Rady Miejskiej
	obsługi turystów w obiektach zabytkowych	informacji turystycznej, zajazdy, pensjonaty, agroturystyka, in.)
	Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie aktywizacji turystycznej i gospodarczej w oparciu o zabytki gminy	Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie aktywizacji turystycznej i gospodarczej w oparciu o zabytki gminy
2. Tworzenie nowych miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w Gryficach	Współpraca z PUP w zakresie: - zatrudnienie bezrobotnych w ramach robót publicznych (np. porządkowanie cmentarzy), - szkoleń („ginące” zawody np. brukarza, renowatora stolarki i in.)
	Szkolenie w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną (możliwość uzyskania dofinansowania z funduszy zewnętrznych)	Cykliczne warsztaty w Trzebiatowskim Ośrodku Kultury o znaczeniu praktycznym
	Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach – doradztwo, promocja	- Utworzenie w strukturach Urzędu Miejskiego komórki doradczej (możliwości dofinansowania, wnioski pomocowe, kontakty) - Udostępnianie strony www.Urzędu
3. Stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym	Podniesienie poziomu wiedzy społecznej o możliwościach pozyskania i efektywnego wykorzystaniu dotacji z różnych programów	- Przygotowanie informatora dla właścicieli zabytków o możliwościach dofinansowania - Utworzenie w strukturze Urzędu Miejskiego komórki doradczej ds. pozyskiwania środków na opiekę nad zabytkami - Powołanie samorządowego Konserwatora Zabytków
	Dofinansowywanie prac przy zabytkach z budżetu Gminy	- Ustalenie stałego rokrocznie waloryzowanego % środków w budżecie na dotacje na prace przy zabytkach w związku z realizacją uchwały Nr X/91/07 Rady Miejskiej z dn.30.08.2007 r.
	Popularyzacja metod konserwatorskich, zasad prac przy zabytkach	Przygotowanie cyklu spotkań (np. w świetlicach wiejskich, w pałacu) ze specjalistami konserwatorami, architektami

CEL PERSPEKTYWICZNY 3.
POWSTANIE ŚWIADOMYCH WIĘZI LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCI
Z DZIEDZICTWEM KULTUROWYM I POTRZEBY JEGO ZACHOWANIA

1. Budowa świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania	Systematyczne edukacja kulturowa dzieci i młodzieży	- Opracowanie gier edukacyjnych i terenowych, których uczestnicy mają do wykonania konkretne zadania, co ułatwi zapoznanie się z historią i zasobami dziedzictwa dzięki zabawie, czyli w sposób najbardziej dla dzieci przystępny - Organizacja lekcji muzealnych, bibliotecznych i konkursów historycznych
	Popularyzatorskie działania wizualne n.t. historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków	Opracowanie i realizacja rocznych programów wystaw n.t. historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków
	Promocja znaczenia ziemi trzebiatowskiej dla nauki o Pomorzu (historii, architektury, sztuki i in dziedzin) i istniejącego już dorobku naukowego	Kontynuacja Konferencji i publikacji „Spotkania Trzebiatowskie”
	Wspieranie społecznego monitorowania stanu zabytków	- Popularyzacja idei społecznego opiekuna zabytków - Wnioskowanie do ZWKZ i Starosty Gryfickiego o ustanowienie społecznym opiekunem zabytków osób wykazujących się zaangażowaniem w sprawy opieki nad zabytkami
2. Promocja dziedzictwa kulturowego gminy	Zwiększenie wysokości środków z budżetu gminy przeznaczonych na promocję dziedzictwa kulturowego	Zwiększenie promocji wydarzeń kulturalnych w mediach ponadlokalnych.
	Promocja dziedzictwa kulturowego poprzez wydawnictwa (w tym kontynuacja)	- Publikacja wydawnictw poświęconych zabytkom np.: katalog zabytków miasta i gminy Trzebiatów, albumy, opracowania popularno-naukowe, monografie miejscowości, - Wydawanie serii regionalnych, pocztówek (zabudowa miejska, obiekty użyteczności publicznej)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2014-2018

	Ochrona i promocja niematerialnego dziedzictwa kulturowego – promowanie postaci historycznych	- Kontynuacja imprez tematycznych organizowanych przez Trzebiatowski Ośrodek Kultury, np.: „Sąsiedzi”, „Święto Kaszy”, „Wieczór czterech świateł”, „Spotkania Trzebiatowskie” - Upamiętnienie postaci inicjatora założenia parku miejskiego - Upamiętnienie działalności prof. St. Latoura w nazwie miejsca na terenie miasta
	Współpraca ze środowiskami naukowymi – inicjowanie i wspieranie budowy i realizacji programów badawczych nad dziedzictwem kulturowym (archeologicznych, architektonicznych, historycznych)	j.w.
	Organizacja dorocznych obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa na obszarze miasta	Udział w obchodach Europejskich Dni Dziedzictwa na obszarze miasta i gminy (wrzesień - każdego roku), we współpracy z organizatorami EDD (BDZ Szczecin) - kontynuacja współpracy.

- **Programowe cele i zadania podlegają uchwaleniu przez Radę Miejską.**
- **Cele perspektywiczne i operacyjne sformułowane wyżej powinny pozostać jako zasady programowe. Zadania mogą być modyfikowane, zależnie od bieżących uwarunkowań.**
- **Z katalogu zadań przedstawionych, jako propozycja do realizacji w 4-leciu (2014-2018) Samorząd powinien wytypować te, które zamierza realizować.**
- **Po dwóch latach od uchwalenia Programu Burmistrz składa Radzie sprawozdanie z jego realizacji.**

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja programu odbywać się będzie poprzez wskazane zadania na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Dostępne instrumentarium służące realizacji programu wynika z obowiązujących przepisów prawnych oraz opartych na nich działań umocowanych w realiach instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Instrumenty prawne - wynikające z przepisów dotyczących ochrony zabytków, w tym:

- wnioskowanie do wojewódzkiego konserwatora zabytków o wpis do rejestru zabytków obiektów/obszarów z gminnej ewidencji zabytków;
- sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ustanawiających ochronę i rewaloryzację historycznych obszarów;
- uwzględnianie gminnej ewidencji zabytków i programu opieki nad zabytkami gminy Trzebiatów w zmianach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Instrumenty finansowe - dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe, zbiórki społeczne, programy uwzględniające finansowanie z funduszy europejskich, państwowych, samorządu województwa, powiatu, gminy, miasta.

Instrumenty koordynacji - uwzględnianie dziedzictwa kulturowego w strategii rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, miasta planie rozwoju lokalnego, programach rozwoju infrastruktury, programie ochrony środowiska przyrodniczego. Współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Instrumenty kontrolne - monitoring (we współpracy z wojewódzkim konserwatorem zabytków i powiatowym inspektorem nadzoru budowlanego) stanu zachowania zabytków wpisanych do rejestru i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Instrumenty społeczne - edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego, profesjonalna informacja, współdziałanie z organizacjami społecznymi. Budowa produktu turystycznego w oparciu o zabytki, tradycyjne techniki budowlane. Finansowanie działań (np. remontowych, promocyjnych) przy zabytkach.

10. KRYTERIA OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków burmistrz/prezydent zobowiązany jest do sporządzania co dwa lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawienia go Radzie Miejskiej. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena stopnia realizacji gminnego programu uwzględniająca:

- wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami,
- efektywność ich wykonania.

Za kryteria oceny realizacji programu opieki mogą służyć:

- poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami;
- wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów;
- wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom;
- stopień (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego;
- liczba powołanych parków kulturowych;
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych;
- liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego);
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy;
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych etc.;
- liczba opracowanych/wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników etc.);
- liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;
- ilość szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ochrona zabytków i opieka nad nimi jest ustawowym obowiązkiem państwa, samorządów i właścicieli zabytków. Tak więc do finansowania działań na rzecz utrzymania dziedzictwa kulturowego są zobowiązani wszyscy wymienieni.

Niżej przedstawiono przykładowe źródła pozyskania środków zewnętrznych i możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy z uwzględnieniem środków publicznych.

Finanse publiczne - budżet państwa i budżety samorządów terytorialnych

Dotacje na ochronę dziedzictwa kulturowego, w tym na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane, oraz popularyzację zabytków przeznaczane z budżetu państwa i budżetów samorządów lokalnych, mogą być udzielane przez:

- Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz innych ministrów
- Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody)
- Sejmik Województwa
- Radę Powiatu
- Radę Miasta

Budżet Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego dysponuje instrumentami finansowymi na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego wynikających z „Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020”. Jednym z instrumentów wdrażania przyjętych celów częściowych są Narodowe Programy MKiDN, w tym Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”. Określony jest on poprzez podprogramy, priorytety i działania, które Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego realizuje w corocznie ogłaszanych programach operacyjnych. Programy te zawierają m.in. plan budżetu przeznaczony na każdy instrument, rodzaje kwalifikujących się projektów, sposobów ich naboru oraz wykaz podmiotów uprawnionych do ubiegania się o wsparcie finansowe.

Programy Ministra są podstawą ubiegania się o środki na zadania z zakresu kultury realizowane, m.in. przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze i osoby fizyczne.

Rokrocznie MKiDN ogłasza programy, z których do zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami na terenie gminy Trzebiatów mogą liczyć działania w ramach Programów Operacyjnych, m.in:

- Dziedzictwo kulturowe - priorytety:
 - „Ochrona zabytków”
 - „Wspieranie działań muzealnych”
 - „Kultura ludowa”
 - „Ochrona zabytków archeologicznych”
 - „Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa Kulturowego”
- Rozwój infrastruktury kultury
- Edukacja kulturalna i upowszechnianie kultury

➤ Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Dotacje na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są na podstawie ustaw (o ochronie zabytków.., o finansach publicznych..) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane...).

Zapisy aktów prawnych określają precyzyjnie katalog prac, które mogą być dofinansowane poprzez udzielenie dotacji celowej - są to prace zmierzające do zabezpieczania, zachowania i utrwalania historycznej substancji zabytku. Ze środków budżetowych nie jest możliwe dofinansowanie prac nie dotyczących substancji zabytkowej i zabezpieczenia funkcjonowania obiektu.

Dofinansowanie można uzyskać jedynie na zabytki wpisane do rejestru.

Zasadą ustawową udzielanych dotacji budżetowych jest współfinansowanie prac - dotacja z jednego źródła może być udzielana do wysokości 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac.

Mecenat Państwa w dziedzinie kultury

O dotacje w ramach Mecenatu ubiegać się mogą wyłącznie jednostki samorządu terytorialnego na zadania wykonywane w ramach programów realizowanych przez instytucje filmowe i instytucje kultury, które zostały przejęte przez jednostki samorządu terytorialnego w dniu 1 stycznia 1999 roku. Ponieważ celem ogólnym jest stworzenie impulsu do rozwoju instytucji i regionów, finansowane są programy instytucji kultury mających kluczowe znaczenie dla działalności kulturalnej w regionie np. wzmocnienie atrakcyjności turystycznej, atrakcyjności dla mieszkańców, inwestorów, wzmacniania funkcji metropolitalnych miast itp., w tym na poprawę infrastruktury technicznej i remonty siedzib instytucji w zabytkowych obiektach. www.mkidn.gov.pl

Fundusz Kościelny

Na prace konserwatorskie i budowlane przy budowach sakralnych dodatkowym wsparciem finansowym mogą być środki pochodzące z budżetu państwa zgromadzone w Funduszu Kościelnym, usytuowanym w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji. Katalog prac objętych dofinansowaniem ograniczony jest do podstawowych prac budowlanych zabezpieczających, nie uwzględnia otoczenia, wystroju wnętrz, zabytków ruchomych będących wyposażeniem świątyni, jednak nie zawiera ograniczenia przedmiotowego: dotyczy wszystkich obiektów sakralnych, także tych, znajdujących się w ewidencji konserwatorskiej. www.mswia.gov.pl

Budżet Województwa Zachodniopomorskiego

Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego 18 grudnia 2007 roku podjął uchwałę nr XV/144/07 o trybie i zasadach realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pn. „Dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego”. W dniu 22 grudnia 2009 roku przyjęto nową uchwałę (NR XXXIV/402/09) w sprawie określenia trybu i zasad udzielania dotacji celowej na prace

konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego. W 2012 roku Urząd Marszałkowski przeznaczył na remonty zabytków 1,0 mln złotych, a w 2013 r. – 1,2 mln złotych.

Uchwała określiła, iż z budżetu Województwa Zachodniopomorskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace przy zabytku posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe oraz znajdującym się w złym stanie technicznym. Dotacje udzielane są m.in.: na prace remontowo- konserwatorsko-budowlane, zakup materiałów, dokumentacje. Zasady udzielania dotacji, zawarte w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, terminy składania wniosków oraz warunki ubiegania się o środki, określone są w ogłoszeniach o konkursach i przyjętym regulaminie (ogłaszane na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego: www.bip.wzp.pl)

Budżet Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody)

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są – podobnie jak dotacje Ministra Kultury - na podstawie ustaw (*o ochronie zabytków...*, *o finansach publicznych...*) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. *dotacje na prace konserwatorskie... i roboty budowlane...*).

Katalog prac, na jakie można otrzymać dotację, obejmuje nakłady konieczne m.in. na sporządzanie ekspertyz, badań, programu konserwatorskiego, projektów budowlanych, zabezpieczanie obiektu, odnowienie i odtworzenie okładzin, tynków, okien, drzwi, wieży dachowej, pokrycia dachowego, modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych, wykonanie izolacji przeciwwilgociowej, zakup materiałów budowlanych, wyeksponowanie oryginalnych elementów parku, wykonanie instalacji przeciwwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej.

Zadania publiczne

Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami i upowszechnienie wiedzy o zabytkach województwa zachodniopomorskiego realizowane jest przez WKZ, zgodnie z ustawą *o działalności pożytku publicznego i wolontariacie* oraz na podst. *ustawy o ochronie zabytków*. Corocznie ogłaszany jest otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe i inne podmioty wymienione w ustawie. Zadania publiczne mogą być realizowane w różnych formach, w szczególności poprzez:

- organizowanie festiwali, przeglądów, konkursów, konferencji, seminariów, szkoleń, spotkań, plenerów, warsztatów, kursów, wystaw i innych imprez;
- wydanie niskonakładowych, niekomercyjnych publikacji, periodyków, książek - także z wykorzystaniem innych technik zapisu niż druk, katalogów, druków ulotnych;
- prowadzenie badań naukowych, prac studialnych, opracowanie ekspertyz technicznych;
- innych działań związanych z popularyzacją dziedzictwa kulturowego, jak np. oznakowanie szlaków turystycznych.

Dotacje z budżetu WKZ realizowane są w cyklu danego roku budżetowego, adekwatnie do wielkości przyznanych środków finansowych. WKZ corocznie ogłasza nabór wniosków w dwóch terminach: do końca lutego dla wniosków na prace planowane do wykonania w danym roku oraz do 30 czerwca na realizację refundacji poniesionych wcześniej (do 3 lat przed złożeniem wniosku) nakładów.

www.wkz.szczecin.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

W szczególnych projektach, możliwie jest pozyskanie środków z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, na prace związane z ochroną krajobrazu, utrzymaniem i rewaloryzacją zabytkowych założeń zieleni (np. parków, cmentarzy), a także zabytkowych obiektów budowlanych powiązanych z zielenią. Dotyczy to inwestycji powiązanych np. z edukacją ekologiczną (ścieżki edukacyjno-przyrodnicze) czy ośrodkami dydaktyczno-naukowymi. Wśród kryteriów przyznawania środków nie ma ograniczenia dotyczącego wpisu obiektu czy zespołu do rejestru zabytków.

Fundusze europejskie i środki pomocowe⁴²

Znaczne środki finansowe na różnorodne działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, są możliwe do pozyskania z funduszy europejskich. Uprawnieni beneficjenci mają możliwość aplikowania o wsparcie projektów z zakresu opieki nad zabytkami w ramach m.in.:

- Krajowego Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko
XI oś priorytetowa – Kultura i Dziedzictwo Kulturowe
Działanie 11.1 – Ochrona i Zachowanie Dziedzictwa Kulturowego
- Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego
Na działanie dot. turystyki, rewitalizacji i zachowania dziedzictwa kulturowego
- INTERREG IV C

Budżety samorządów lokalnych – Gmina Trzebiatów

Działając na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawie o samorządzie gminnym, organy stanowiące samorządów lokalnych mają prawo udzielania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na swoim terenie. Zasady udzielania w/w dotacji, są określane w podjętych przez rady uchwałach, tworzących prawo lokalne.

Gmina Trzebiatów wspiera finansowo remonty i prace (określone Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) obiektów zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków) na swoim terenie.

⁴² Należy monitorować zmiany w obrębie powyższych Programów.

Samorząd Gminy Trzebiatów po przeanalizowaniu celów i zadań oraz ustaleniu katalogu zadań do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Trzebiatów na lata 2014-2018 i podjęciu uchwały o przyjęciu Programu, zobowiązuje się jednocześnie do przeznaczenia środków – w miarę możliwości budżetowej - na działania inwestycyjne, organizacyjne, promocyjne wskazywane w Programie.

Zobowiązanie to winno wyrazić się w uchwale Rady Miejskiej dotyczącej ustalenia corocznego udziału procentowego w uchwalanym budżecie.

Załącznik nr 1

Obiekty wpisane do rejestru zabytków woj. zachodniopomorskiego

Wykaz obiektów na podstawie listy zabytków nieruchomych woj. zachodniopomorskiego, zamieszczonej na oficjalnej stronie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie <http://wkz.bip.alfatv.pl/strony/menu/9.dhtml> oraz Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Warszawie <http://www.nid.pl/idm,580,zabytki-nieruchome.html>

lp (wpis)	Miejscowość	Obiekt (zgodnie z decyzją)	Numer rejestru	Data	Uwagi (d. nr rej)
1	Bieczyno	kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia - z otoczeniem (cmentarz kościelny)	A-792	2011-01-19	
2	Gosław	kościół p.w. Chrystusa Króla	122	1956-07-04	
3	Gosław	zagroda 25 (ob. 66) - dom, - budynek bramny	A-1344	1997-08-07	
4	Kłodkowo	- kościół p.w. MB Królowej Świata - cmentarz przykościelny z ogrodzeniem	947	1957-01-19	198
5	Mrzeżyno	chata rybacka, ul. Zabytkowa 4	633	1970-06-16	
6	Roby	kościół p.w. Niepokalanego Serca NMP	283	1958-06-18	
7	Rogowo	d. hangar lotniczy	1155	2013-03-19	
8	Sadlno	kościół p.w. MB Częstochowskiej	280	1958-02-22	
9	Trzebiatów	teren starego miasta	72	1955-10-29	
10	Trzebiatów	kościół p.w. Macierzyństwa NMP ul. Lipowa 10	168	1956-09-29	
11	Trzebiatów	kaplica cmentarna p.w. św. Gertrudy, ob. cerkiew gr.-kat. ul. II Pułku Ułanów 26	169	1957-02-01	
12	Trzebiatów	obwarowania miejskie - wieża Prochowa („Kaszana”)	199	1957-02-01	
13	Trzebiatów	kaplica szpitalna p.w. św. Ducha, ob. cerkiew prawosławna ul. Wojska Polskiego 44	200	1957-02-01	
14	Trzebiatów	kaplica szpitalna p.w. św. Jerzego, ob. dom mieszkalny ul. Kołobrzeska 6	201	1957-02-01	
15	Trzebiatów	ratusz Rynek 1	202	1957-02-01	
16	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 31	203	1957-02-01	
17	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 5	204	1957-02-01	
18	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 13	205	1957-02-01	
19	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 27	206	1957-02-01	
20	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 28	207	1957-02-01	
21	Trzebiatów	kamienica ul. Słowackiego 54	208	1957-02-01	
22	Trzebiatów	dwie kamienice z oficynami - ul. Wojska Polskiego 62, 62A - ul. Wojska Polskiego 63	209	1957-02-01	
23	Trzebiatów	kamienica ul. Wojska Polskiego 58	210	1957-02-01	
24	Trzebiatów	sgraffito na elewacji Rynek 26	211	1957-02-01	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2014-2018

25	Trzebiatów	pałac, d. klasztor norbertanek, ul. Wojska Polskiego 67	212	1957-02-25	
26	Trzebiatów	kamienica ul. Kościuszki 7 (obiekt nie istnieje - nowy budynek, do wykreślenie z rej. zabytków)	512	1965-12-22	
27	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 7	513	1965-12-22	
28	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 14	514	1965-12-22	
29	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 30	515	1965-12-22	
30	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 32	516	1965-12-22	
31	Trzebiatów	kamienica z oficyną ul. Słowackiego 1	516	1965-12-22	
32	Trzebiatów	kamienica ul. Wojska Polskiego 64	518	1965-12-22	
33	Trzebiatów	park miejski ul. Łąkowa	987	1982-10-27	
34	Trzebiatów	kamienica ul. Wojska Polskiego 60	1053	1987-03-25	
35	Trzebiatów	most drogowy nad rzeką Regą ul. Dworcowa	1253	1994-03-04	
36	Trzebiatów – (miasto, gm.)	linia kolei wąskotorowej Popiele – Trzebiatów wraz z obiektami inżynieryjnymi - Trzebiatów (zespół dworca kolejowego) - dworzec - bud. adm.-mieszkalny - lokomotywnia - Nowielice (most kolejowy) - Rogozina (stacja kolejowa)	A-1286	1995-05-11	
37	Trzebiatów	zespół elektrowni wodnej (ul. Mostowa) - budynek elektrowni - stopień wodny	A-1311	1996-06-17	
38	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 12	A-1393	1998-11-27	
39	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 2 / Wojska Polskiego	A-11	1999-09-23	
40	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 8	A-12	1999-09-23	
41	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 15	A-13	1999-09-23	
42	Trzebiatów	zespół młyna ul. Słowackiego 58-59 - młyn - magazyn - dwa domy mieszkalne	A-37	2000-05-18	
43	Trzebiatów	kamienica ul. Rynek 25	A-38	2000-05-18	
44	Trzebiatów	kamieniczka ul. Mostowa 12	A-152	2003-12-22	
45	Trzebiatów	kamienica z oficyną ul. Witosa 7 i Kościuszki 38	A-153	2003-12-22	
46	Trzebiatów	kamienica ul. Słowackiego 4-5	A-154	2003-12-22	
47	Trzebiatów	kamieniczka ul. Słowackiego 10	A-155	2003-12-22	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2014-2018

48	Trzebiatów	zespół d. zakładu dla obłąkanych (Jaromin) - bud. adm.-mieszkalny - 10 pawilonów dla pacjentów - 3 bud. mieszkalne dla personelu - willa dyrektora - trafostacja - bud. mieszk.-warsztatowy - kotłownia z wieżą ciśnień - pralnia - świetlica - parowozownia kolejki wąskotorowej - budynek techniczny kolei wąskotorowej - zadrzewienie (park)	A-169	2004-06-15	
49	Trzebiatów	dom ul. Słowackiego 6	A-192	2004-12-14	
50	Trzebiatów	dom ul. Wojska Polskiego 39	A-193	2004-12-14	
51	Trzebiatów	dom z oficyną ul. Wojska Polskiego 52, 52A	A-194	2004-12-14	
52	Trzebiatów	dom z oficynami ul. Wojska Polskiego 59, 59A	A-195	2004-12-14	
53	Trzebiatów	dom ul. Sienkiewicza 2	A-228	2005-10-10	
54	Trzebiatów	dom ul. Sienkiewicza 3	A-229	2005-10-10	
55	Trzebiatów	dom ul. Sienkiewicza 4	A-230	2005-10-10	
56	Trzebiatów	dom ul. Sienkiewicza 5	A-231	2005-10-10	
57	Trzebiatów	spichlerz pl. Lipowy 28	A-234	2005-11-03	
58	Trzebiatów	zespół koszar ul. Zagórska - willa komendanta - 4 budynki koszarowe - sala gimnastyczna, ob. kaplica - sala musztry, ob. sala gimnastyczna - lazaret, ob. kasyno żołnierskie - stołówka - rusznikarnia - budynek szkolny, ob. sztab - kasyno oficerskie - stajnia - ogrodzenie	A-242	2005-12-20	
59	Trzebiatów	dom ul. Wojska Polskiego 20	A-299	2007-02-16	
60	Trzebiatów	sala koncertowo-taneczna ul. Wojska Polskiego 38	A-748	2010-10-27	
61	Trzebusz	kościół p.w. św. Józefa	276	1958-02-22	
kolor czerwony – obiekty nie istnieje					

Załącznik nr 2

Obiekty wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków

Wykaz obiektów na podstawie pisma Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie, z 2010 r., ze zmianami.

l.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Nazwa własna	Uwagi
1	Bieczyno	Bieczyno nr 46	szkoła ob. budynek mieszkalny		
2	Bieczyno	Bieczyno nr 26	budynek gospodarczy		
3	Bieczyno	Bieczyno nr 26	stodoła		
4	Bieczyno	Bieczyno nr 10	chałupa		
5	Bieczyno		cmentarz		cm. II
6	Bieczyno		cmentarz przykościelny		cm. I
7	Bieczyno		kościół	Niepokalanego Poczucia NMP	
8	Bieczyno	Bieczyno nr 27	budynek gospodarczy		
9	Chełm Gryficki		cmentarz		
10	Chełm Gryficki	Chełm Gryficki nr 1	szkoła ob. budynek mieszkalny		
11	Chełm Gryficki	Chełm Gryficki nr 14	chałupa		
12	Chomętowo	Chomętowo nr 18	szkoła		
13	Chomętowo		cmentarz		
14	Chomętowo	Chomętowo nr 33	chałupa		
15	Gąbin		cmentarz		
16	Golańcz Pomorska		cmentarz		
17	Golańcz Pomorska	Golańcz Pomorska nr 6	szkoła		
18	Golańcz Pomorska	Golańcz Pomorska nr 65	chałupa		
19	Golańcz Pomorska	Golańcz Pomorska nr 45	budynek gospodarczy		
20	Golańcz Pomorska	Golańcz Pomorska	układ ruralistyczny - okolnica		
21	Gorzysław	Gorzysław nr 8	budynek gospodarczy		
22	Gorzysław	Gorzysław-Roby	aleja lipowa		
23	Gorzysław	Gorzysław-Nowielice	aleja lipowa		
24	Gorzysław		cmentarz		
25	Gosław	Gosław nr 46	budynek gospodarczy		
26	Gosław	Gosław nr 46	stodoła		
27	Gosław	Gosław nr 46	chałupa		
28	Gosław	Gosław nr 31	stodoła		
29	Gosław	Gosław nr 49	chałupa		
30	Gosław	Gosław nr 31	chałupa		
31	Gosław	Gosław nr 1/2	stodoła		
32	Gosław	Gosław nr 1/2	budynek gospodarczy		
33	Gosław	Gosław nr 1/2	chałupa		
34	Gosław	Gosław nr 1/2	budynek inwentarski		
35	Gosław	Gosław nr 21/22	chałupa		
36	Gosław	Gosław nr 77	plebania	pastorówka	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2014-2018

l.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Nazwa własna	Uwagi
37	Gosław	Gosław	układ ruralistyczny - owalnica		
38	Gosław	Gosław nr 28	budynek mieszkalno- gospodarczy	zajazd	
39	Gosław	Gosław nr 87	chałupa		
40	Gosław		cmentarz		cm. II
41	Gosław		cmentarz przykościelny		cm. I
42	Gosław	Gosław nr 20	chałupa		
43	Kłodkowo	Kłodkowo nr 16	budynek gospodarczy		
44	Kłodkowo	Kłodkowo nr 15	chałupa		
45	Kłodkowo	Kłodkowo nr 22	stodoła		
46	Kłodkowo	Kłodkowo nr 15	stodoła		
47	Kłodkowo	Kłodkowo nr 9	stodoła		
48	Kłodkowo	Kłodkowo nr 3	chałupa		
49	Kłodkowo		cmentarz		cm. I
50	Kłodkowo		cmentarz przykościelny		cm. II
51	Lewice		cmentarz		
52	Mirosławice		zespół folwarczny		
53	Mirosławice		cmentarz		
54	Mirosławice	Mirosławice-Trzebiatów	droga - kamienna nawierzchnia i obsadzenie		
55	Mirosławice	Mirosławice-Gąbin	droga z aleją lipową i kamienną nawierzchnią		
56	Mrzeżyno		zespół koszarowy	jedn. wojsk. w Mrzeżynie	
57	Mrzeżyno		budynek koszarowy w zespole koszarowym	jedn. wojsk. w Mrzeżynie	typowy
58	Mrzeżyno	Mrzeżyno dz.67	kościół z cmentarzem przykościelnym	p.w. św. Piotra i Pawła Ap.	
59	Mrzeżyno	Słoneczna-Sosnowa- Wojska Polskiego- Świerczewskiego ul.	zespół zabudowy mieszkalnej - osiedle wojskowe	"Mrzeżyno Za Regą"	
60	Nowielice		magazyn (2) w zespole folwarcznym		
61	Nowielice	Nowielice nr 24	szkoła ob. budynek mieszkalny		
62	Nowielice		stajnia (18) w zespole folwarcznym		
63	Nowielice	Nowielice nr 22	dwór		
64	Nowielice		zespół folwarczny		
65	Nowielice		rządcówka (1) w zespole folwarcznym		
66	Nowielice	Nowielice nr 21	chałupa (4) w zespole folwarcznym		
67	Nowielice	Nowielice nr 13	chałupa (30) w zespole folwarcznym		
68	Nowielice	Nowielice-Trzebiatów	aleja lipowa		
69	Nowielice		most kolejowy		
70	Nowielice		cmentarz		
71	Roby	Roby nr 55., dz. nr 339	Chałupa – wykreślona z ewidencji		Pismo WKZ z dn. 23.05.2014., znak:DZ.5140.21 .2.2014.AR

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2014-2018

l.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Nazwa własna	Uwagi
72	Roby	Roby nr 23	budynek gospodarczy		
73	Roby	Roby nr 34	chałupa		
74	Roby	Roby nr 17	zagroda: dom, bud. inw., stodoła, ogrodzenie		
75	Roby	Roby nr 19	plebania	pastorówka	
76	Roby	Roby nr 34	stodoła		
77	Roby	Roby nr 34	budynek gospodarczy		
78	Roby		cmentarz przykościelny		
79	Rogozina	Rogozina nr 25	szkoła		
80	Rogozina	Rogozina nr 28	chałupa		
81	Rogozina	Rogozina nr 5	mleczarnia		
82	Rogozina	Rogozina nr 39, dz.180/2, 181/1	zagroda: dom, bud. gospodarcze		
83	Rogozina	Rogozina nr 26	chałupa		
84	Sadlenko	Sadlenko - droga do Trzebiatowa	aleja dębowa		
85	Sadlno		zespół folwarczny		
86	Sadlno	Sadlno nr 31	budynek mieszkalny	siedziba zarządcy domeny	
87	Sadlno	Sadlno nr 21	budynek mieszkalny	pastorówka	
88	Sadlno		cmentarz		cm. I
89	Sadlno		cmentarz		cm. II
90	Sadlno		cmentarz przykościelny		cm. III
91	Siemidarżno		cmentarz		
92	Siemidarżno	Siemidarżno nr 38/39	chałupa		
93	Trzebiatów	ul. Morska ul.	teren założenia klasztornego	Białoboki	prowadzone badania archeologiczne
94	Trzebiatów	ul. II Pułku Ułanów 4	kamienica		ob. policja
95	Trzebiatów	ul. Kopernika 10	kamienica		
96	Trzebiatów	Dworcowa ulica	układ urbanistyczny		
97	Trzebiatów	II Pułku Ułanów ulica	układ urbanistyczny		
98	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 5	kamienica		
99	Trzebiatów	ul. Kopernika 9	kamienica		
100	Trzebiatów	ul. Żółwia 1	kościół ewang.-augsburski	p.w. św. Jana	d. staroluterański
101	Trzebiatów	Wojska Polskiego ulica	park dworski		
102	Trzebiatów		cmentarz przykościelny		cm. I
103	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 45	kamienica z oficyną		
104	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 50	kamienica		
105	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 51	kamienica		
106	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 57	hotel		
107	Trzebiatów	Trzebiatów-Kołobrzeg	aleja klonowo-lipowa		
108	Trzebiatów	Wojska Polskiego ul., dz.182/8	sala gimnastyczna		
109	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 27	kamienica		
110	Trzebiatów	ul. Dworcowa 12	willa		
111	Trzebiatów	ul. Żółwia 2	pastorówka		
112	Trzebiatów	ul. Zajazdowa 1	spichlerz		
113	Trzebiatów	ul. Dworcowa 16-16a	budynek mieszkalny		

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2014-2018

l.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Nazwa własna	Uwagi
114	Trzebiatów	ul. II Pułku Ułanów 12	kamienica		
115	Trzebiatów	ul. II Pułku Ułanów 11	kamienica		
116	Trzebiatów	ul. II Pułku Ułanów 10	budynek mieszkalny		ob. przedszkole
117	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 65	kamienica		
118	Trzebiatów	ul. II Pułku Ułanów 14	kamienica		
119	Trzebiatów	ul. Szkolna 1	budynek mieszkalny	d. szkoła	
120	Trzebiatów	ul. Torowa 18	budynek mieszkalny	miesz.-biurowy k/rzeźni	
121	Trzebiatów	ul. Słowackiego 11	kamienica		
122	Trzebiatów	ul. Torowa	wieża wodna kolejowa		
123	Trzebiatów	ul. Słowackiego 41	kamienica		
124	Trzebiatów	ul. II Pułku Ułanów 19	kamienica		
125	Trzebiatów	ul. Wąska 1	budynek użyteczności publicznej		
126	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 6	kamienica		
127	Trzebiatów	ul. Kamieniecka 1	willa		
128	Trzebiatów	ul. II Pułku Ułanów 15	willa		
129	Trzebiatów	ul. Słowackiego 18	kamienica		
130	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 12	kamienica z oficyną		
131	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 14	kamienica		
132	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 25	kamienica		
133	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 26	kamienica		
134	Trzebiatów	ul. II Pułku Ułanów 25	kamienica		
135	Trzebiatów		cmentarz żydowski		cm. IV
136	Trzebiatów		cmentarz przykościelny		cm. VI
137	Trzebiatów	Słowackiego ul.	cmentarz przykościelny		cm. VII
138	Trzebiatów	Kołobrzeska ul.	cmentarz		cm. II
139	Trzebiatów	ul. II Pułku Ułanów 16	kamienica		
140	Trzebiatów	Rynek 29	kamienica		
141	Trzebiatów	ul. Kopernika 6	kamienica		
142	Trzebiatów	ul. II Pułku Ułanów 13	kamienica		
143	Trzebiatów	ul. II Pułku Ułanów 8	willa		
144	Trzebiatów	ul. Dworcowa 11	willa		
145	Trzebiatów	ul. Dworcowa 10	willa		
146	Trzebiatów	ul. Dworcowa 7	budynek mieszkalny		
147	Trzebiatów	Dworcowa 3 ul.	willa		
148	Trzebiatów	ul. Dworcowa 2	willa		
149	Trzebiatów	ul. Szkolna 2	budynek mieszkalny		
150	Trzebiatów	Rynek 33	kamienica		
151	Trzebiatów	ul. Słowackiego 19	kamienica		
152	Trzebiatów	Rynek 26	Kamienica		
153	Trzebiatów	Rynek 16	kamienica		
154	Trzebiatów	Rynek 4	kamienica		
155	Trzebiatów	Rynek 3	kamienica		
156	Trzebiatów	ul. Kołobrzeska 46	kamienica		
157	Trzebiatów	Wąska ul., dz. Nr 142/2	trafostacja		
158	Trzebiatów	ul. Słowackiego 8	kamienica		
159	Trzebiatów	ul. II Pułku Ułanów 1	kamienica		
160	Trzebiatów	ul. Słowackiego 17	kamienica		

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2014-2018

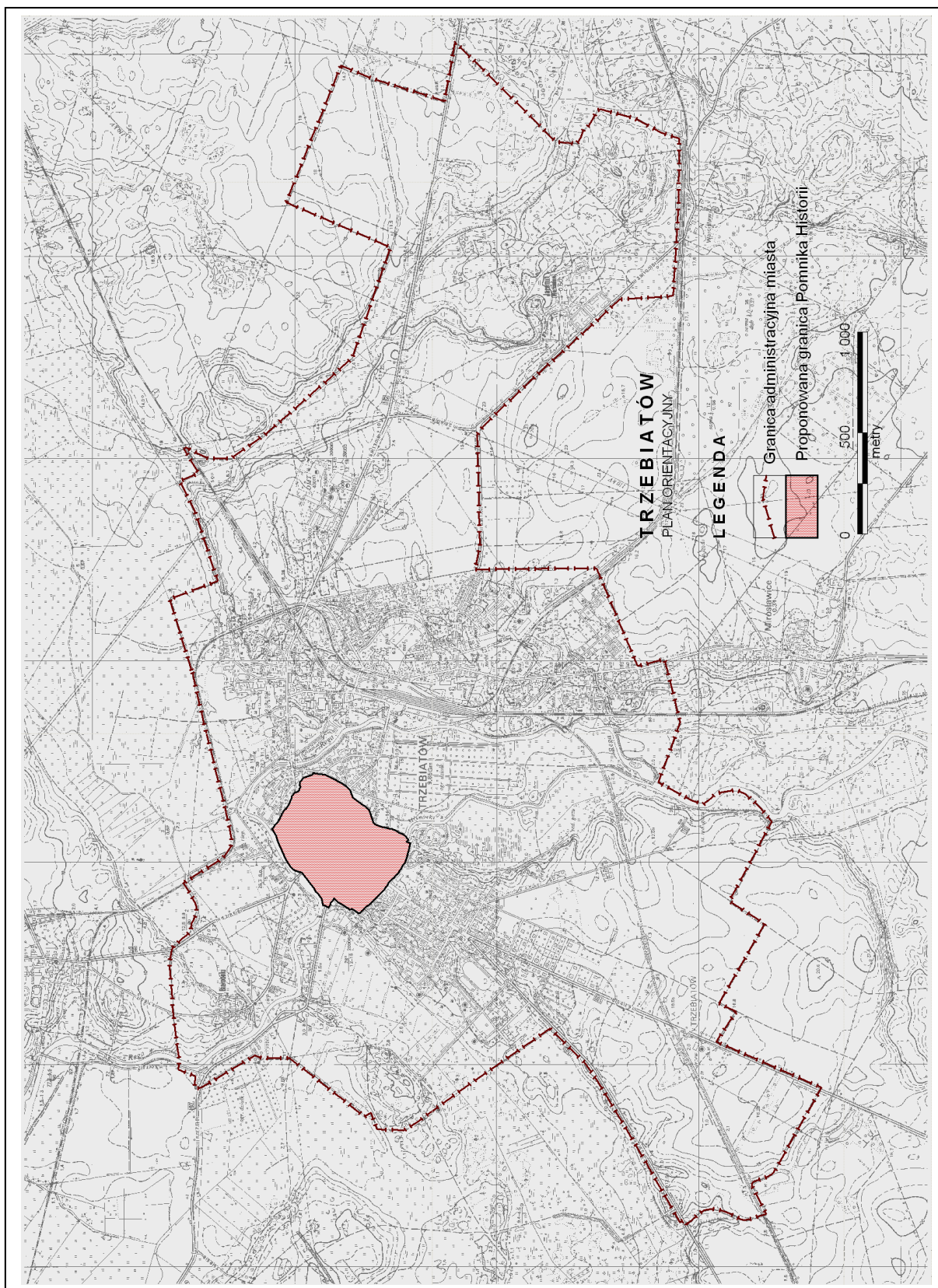
l.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Nazwa własna	Uwagi
161	Trzebiatów	ul. Kopernika 7	kamienica		
162	Trzebiatów	ul. Daszyńskiego 26	szkoła		
163	Trzebiatów		kolejowa wieża ciśień		
164	Trzebiatów	Kołobrzeska ul.	stopień wodny elektrowni		
165	Trzebiatów	ul. Głęboka 21	budynek mieszkalny		
166	Trzebiatów	Rynek 17	kamienica		
167	Trzebiatów	Obr. Stalingradu ul.	dworzec kolejowy		
168	Trzebiatów	ul. Lipowa 16	spichlerz		
169	Trzebiatów	ul. Lipowa 10	plebania		
170	Trzebiatów	ul. Jana Pawła II 1	szkoła		
171	Trzebiatów	ul. Sienkiewicza 3	kamienica		
172	Trzebiatów	ul. Słowackiego 2	kamienica		
173	Trzebiatów		jaz		
174	Trzebiatów		mosty kolejowe		
175	Trzebiatów	Głęboka ul.	most drogowy		
176	Trzebiatów	Śluzowa 21	kamienica		
177	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 67	pałac	d. klasztor norbertanek	
178	Trzebiatów	ul. Witosa 1	kamienica		
179	Trzebiatów	ul. Wojska Polskiego 33	kamienica		
180	Trzebiatów	ul. Słowackiego 20	kamienica		
181	Trzebiatów	Rynek 31	kamienica		
182	Trzebiatów	ul. Mleczna 8	mleczarnia		
183	Trzebiatów- Jaromin		cmentarz		cm. V
184	Trzebiatów- Wyszków		kościół		
185	Trzebiatów- Wyszków		cmentarz		cm. III
186	Trzebusz	Trzebusz nr 51	zagroda chłopska		
187	Trzebusz		cmentarz		cm. II
188	Trzebusz	Trzebusz nr 14	zagroda chłopska		
189	Trzebusz	Trzebusz nr 48a	świątelnia-gospoda		
190	Trzebusz		cmentarz przykościelny		cm. I
191	Trzebusz	Trzebusz nr 2	stodoła		
192	Trzebusz	Trzebusz nr 1	stodoła		
193	Trzebusz	Trzebusz nr 10	zagroda chłopska		
194	Trzebusz	Trzebusz nr 4	stodoła		
195	Trzebusz	Trzebusz nr 11	zagroda chłopska		
196	Trzebusz	Trzebusz nr 29	zagroda z budynkiem bramnym		
197	Trzebusz	Trzebusz nr 12/13	zagroda chłopska		
198	Trzebusz	Trzebusz nr 2	budynek mieszkalny		
199	Trzebusz	Trzebusz	układ ruralistyczny - owalnica		
200	Trzebusz	Trzebusz nr 50	zagroda chłopska		
201	Trzebusz	Trzebusz nr 2	budynek gospodarczy		
202	Trzebusz	Trzebusz nr 8-8a	zagroda z budynkiem bramnym		
203	Trzebusz	Trzebusz nr 1	budynek mieszkalny		
204	Trzebusz	Trzebusz nr 2	budynek gospodarczy		

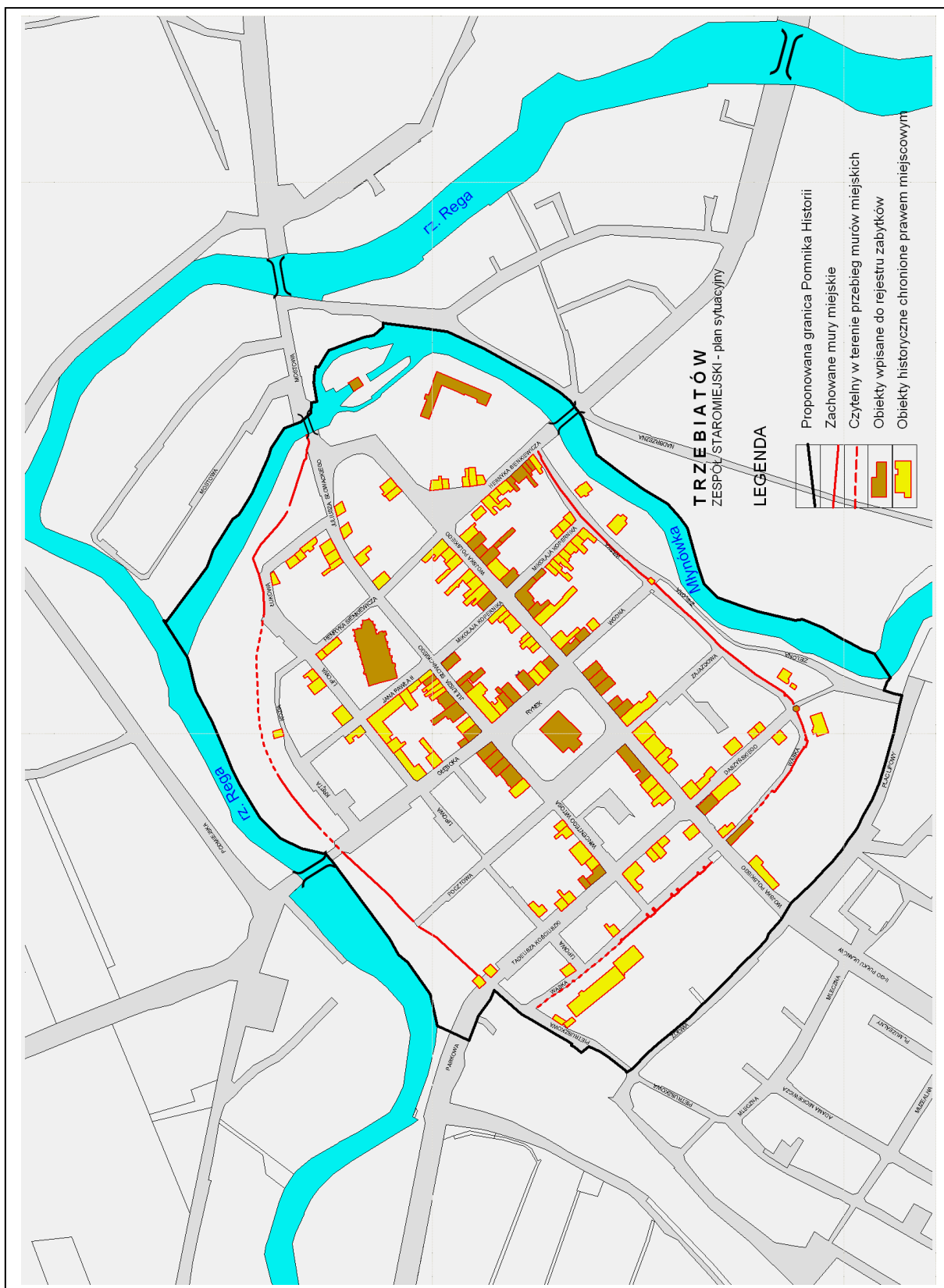
PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2014-2018

l.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Nazwa własna	Uwagi
205	Trzebusz	Trzebusz nr 15	zagroda chłopska		
206	Węgorzyn		cmentarz		
207	Wlewo	Wlewo	aleja do wsi kasztanowo-lipowa		
208	Wlewo	Wlewo	park podworski		
209	Wlewo		zespół folwarczny		
210	Włodarka		cmentarz przykościelny		
211	Włodarka		cegielnia		
212	Włodarka	Włodarka nr 2	zagroda chłopska		
213	Włodarka	Włodarka nr 16	stodoła		
214	Włodarka	Włodarka nr 16	budynek gospodarczy		
215	Włodarka	Włodarka nr 11	chałupa		
216	Włodarka		kuźnia		
217	Włodarka		kościół	Podwyższenia Krzyża Świętego	
218	Włodarka	Włodarka nr 16	chałupa		
219	Włodarka	Włodarka nr 16	budynek gospodarczy		
kolor niebieski – obiekt wpisane do rejestru zabytków					
kolor czerwony – obiekty wykreślone z wojewódzkiej ewidencji zabytków					

ILUSTRACJE

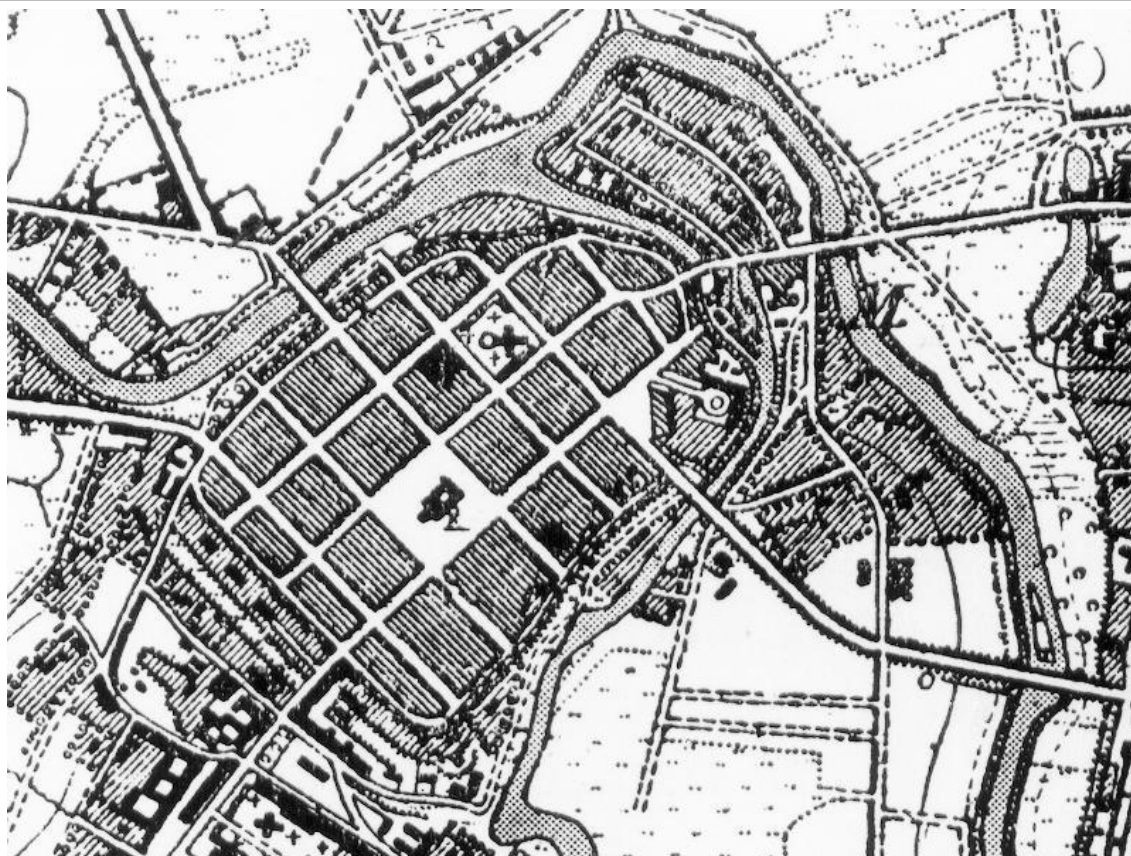
TRZEBIATÓW – Pomnik Historii (?)

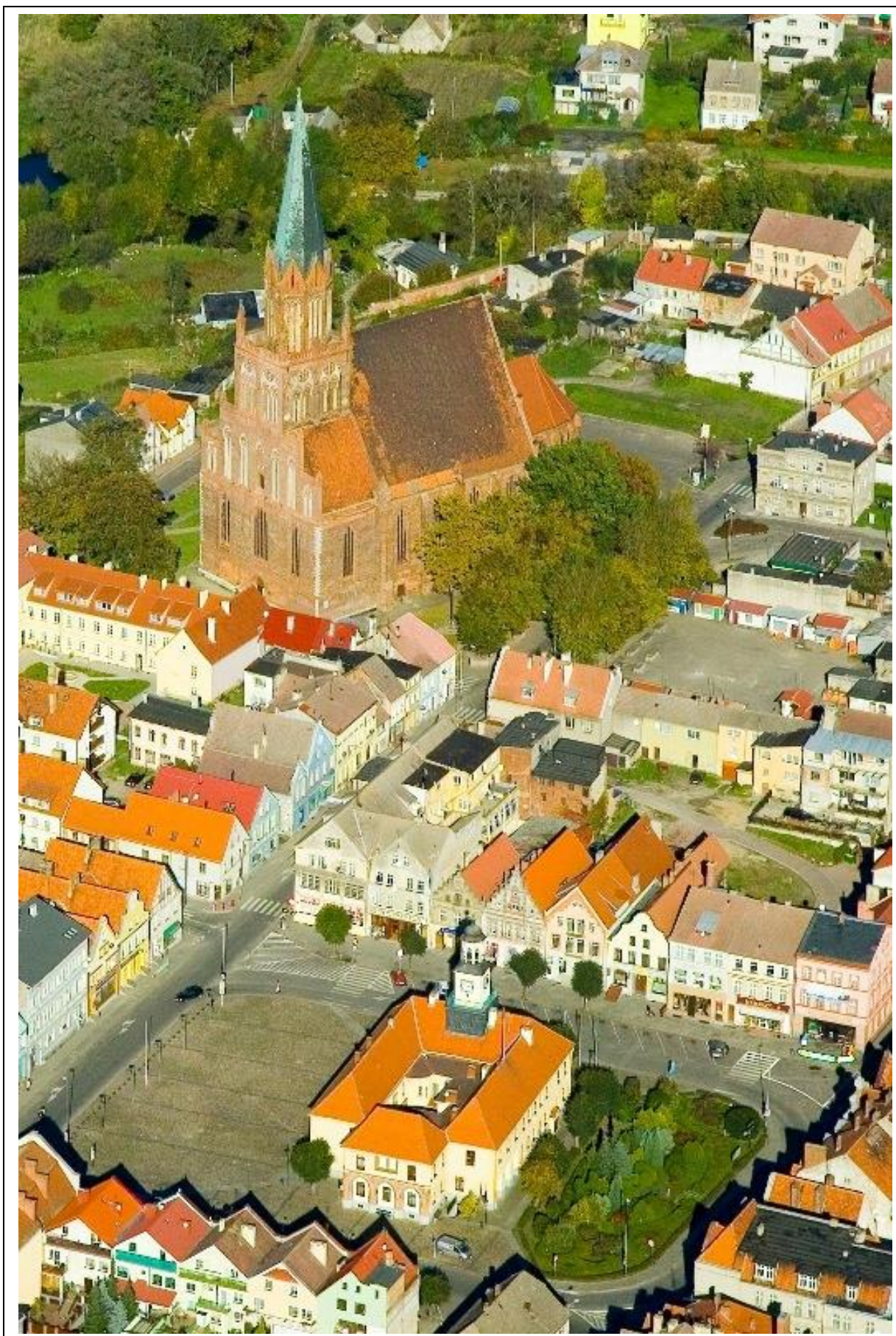

Trzebiatów, plan katastralny 1730 r.

Trzebiatów, mapa sztabowa – 1890 r.

Obiekty wpisane do rejestru zabytków po 2009 r.

Trzebiatów, ul. Wojska Polskiego 38 – sala koncertowo-taneczna

Bieczyno – kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP

Rogowo – d. hangar lotniczy

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TRZEBIATÓW
NA LATA 2014-2018